

Prednost imajo politiki in direktorji

Po prvih podatkih, ki so jih zbrali v Svetu ZSJ, se z letošnjimi volitvami v občinske, republiške in v zvezno skupščino preči bistveno poslabšati dosedanja struktura teh organov. Krub poudarjanju družbeno-političnih organizacij — še posebno glasni so bili sindikati — da bi morali z letošnjimi volitvami spremeniti strukturo skupščinskih teles in vanje izvoliti več žensk in neposrednih proizvajalcev, dosedanj kandidacijski zbori razkrivajo prav nasprotno. Tako na primer sindikati iz avtonomne pokrajine Vojvodine sporočajo, da je med poslanskimi kandidati veliko manj žensk kot pri katerikoli volitvah doslej. Med 1037 evidentiranimi kandidati za republiško skupščino in 120 kandidati za zvezno je v Sloveniji vsega osem delavcev ter predstavlja manj kot en odstotek. Ne dosti bolj je na Hrvaškem: v zvezni družbeno-politični svet je kandidiranih 99 direktorjev in 86 političnih delavcev ter en sam delavec. Razmere v Beogradu so podobne, in podobne vsebine so tudi sporočila iz drugih republik.

Delavska enotnost — 22. III. 1969

Odsev demokracije

Deveti kongres je tako po tistem, kar se je dogajalo pred njim, kakor tudi po stilu in načinu sprejemanja stališč in sklepov, novo pričevanje o demokratizaciji Zveze komunistov. Na kongresnih tribunah so o zahtevah in dilemah samoupravne družbe govorili svobodno, na način, ki nedvoumno kaže, da so delegati odgovorno izpovedovali gledišča, ki so se pogosto precej razlikovala med seboj, kot izrazi različnih realnih interesov. Rekli bi lahko, da noben naš prejšnji kongres ZKJ ni tolikanj rasel iz svoje politične osnove in bil njen odsev kakor deveti kongres ZKJ.

Komunist — 21. III. 1969

Kje so naše mlade sile?

»V letu 1968 je bilo zaposlenih doma — v občinah Murska Sobota, Lendava in Radgona — 18.559 ljudi ali v primerjavi z letom 1967 za 1,6 odstotka več. Med letom smo imeli prijavljenih poprečno 729 brezposelnih. Zaposlitev v tujini smo posredovali 5.421 delavcem, od tega 4.033 v Avstriji, 360 v Zvezni republiki Nemčiji, 28 pa v ostalih državah. Med delavci, ki so se zaposlili na tujem, je bilo 3.166 kmetov, 1.367 nekvalificiranih delavcev, ki pretežno prav tako izvirajo iz majhnih kmetij, 865 je bilo kvalificiranih in priučenih delavcev, 73 pa s srednješolsko izobrazbo.«

Večer — 22. III. 1969

Obrtniki »ilegalci«

Privatne obrtnike, gostilničarje in prevoznike vse bolj skrbi širjenje kroga ljudi, ki ta dela opravljajo ilegalno, brez prijave občinam davčnim organom. »Ilegalci nelojalno konkurirajo pravilnikom.

Na območju ožje Srbije so lani, v devetih mesecih zalotili pri delu 23.728 občanov, ki so brezpravno opravljali te vrste usluge.

Večernje novosti — 21. III. 1969

Dotacije in pol...

Pokrajinski izvršni svet Kosova je razpravljal o osnutkih nekaterih zakonov, med njimi tudi o načrtu zakona o letošnjem proračunu skupščine SAP Kosova.

Po načrtu zakona znašajo skupna sredstva 374 milijonov dinarjev. Od tega je 91,9 odstotka sredstev, ki jih kot dotacijo dajeja pokrajinskemu proračunu federacija in republika, a 8,1 odstotka znašajo sredstva pokrajine.

Politika — 23. III. 1969

Čudež okoli masla

Nič se ni slišalo, da bi krave in buše in šeke dobile sezonsko ali turistično vizo za tujino. Potemtakem so ostale v domovini, še zmeraj prežvekujejo po naših hlevih in pitliscih, so takorekoč prisotne v našem nacionalnem prostoru in po stari navadi dajejo morda tudi mleko in iz mleka — tako smo se učili v osemletni — izdelujemo maslo. Vzročno zaporedje je neprekinjeno in če bi veljala običajna logika, bi moralo biti masla na pretek. Masla pa ni. Ni ga. In nikogar tudi ni, ki bi nam vedel povedati, kdaj ga bomo dobili. Si lahko to drugače razlagamo kot s čudežem?

Primorske novice — 22. III. 1969

Blago brez gospodarja

V skladišču železniške postaje v Novem Sadu leži že devet mesecev posiljka, težka 200 ton, ki je do danes še nihče ni dvignil. Blago (tekstil) so poslali iz Berlina, a na sestanku strokovnega odbora za promet pokrajinske gospodarske zbornice so javili, da je uvoznik tega blaga »Makoteks«.

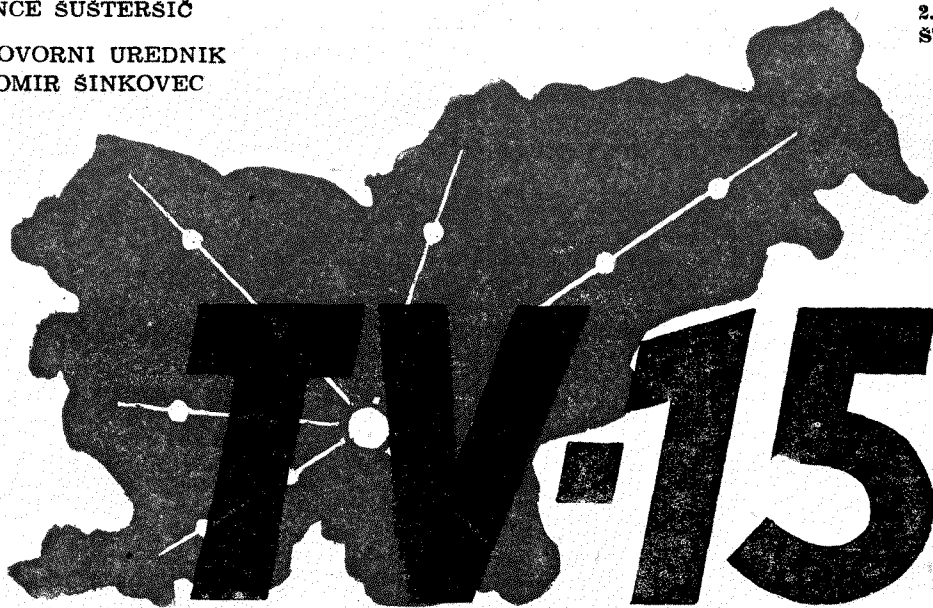
Lezarna in drugi stroški stalno narastajo. Samo telefonski pogovori pri iskanju lastnika blaga stanejo doslej že okrog 10.000 dinarjev.

Politika — 21. III. 1969

Teško je s stolčka...

Na območju banjalške občine so lani volili nove direktorje v 85 delovnih organizacijah. Kolektivi so ponovno izvolili stare direktorje, le v 11 primerih so zavzeli direktorska mesta novi ljudje, v glavnem sposobni strokovnjaki.

Politika ekspres — 22. III. 1969

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Tretja skupščina ZZB NOV Slovenije

Odkrita beseda o problemih in nalogah borcev NOV in njihovih organizacijah

Tretja skupščina Zveze združenj borcev NOV Slovenije je bila v četrtek 27. marca. Od 283 izvoljenih delegatov in članov republiškega odbora se jih je v veliki dvorani skupščine SR Slovenije zbralo 249. Opravičilo se jih je 10. Skupščini je prisostvovalo tudi precejšnje število gostov. Med njimi je predsednik Franc Leskošek, ki je skupščino začel, pozdravil predstavnika zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije Sašo Javorina in Marjana Vivočo, dalje predstavnike ZZB NOV iz Bosne in Hercegovine, Črne gore, Hrvaške, Makedonije in Srbije ter iz Vojvodine in Kosova. Prisrčno dobrodošlico med slovenskimi borci je zaželel tudi predsedniku zveze bojnikov iz ČSSR ter predstavnikom protifašističnih borcev iz Trsta, Gorice, Vidma in s Koroškega. Še posebej je pozdravil prisotne tovariše: člana sveta federacije Miha Marinka in Ivana Mačka, predsednika CK ZKS Franca Popita, predsednika skupščine Sergeja Kraigherja, predsednika izvršnega sveta SR Slovenije Staneta Kavčiča, predsednika SZDL Janeza Vipotnika, predstavnika armade generalpolkovnika Franca Poglajena in vse druge predstavnike organizacije ter delegate in člane republiškega odbora.

Udeleženci skupščine so nato z enominutnim molkom počastili spomin vseh tistih borcev in med njimi štirih narodnih herojev, ki so umrli v obdobju med II. in III. skupščino.

Po izvolitvi delovnega predsedstva in potrebnih komisij in ker je skupščina sklenila, da ni treba brati poročila, ki so ga vsi delegati in gostje prejeli že prej, je Franc Leskošek, predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije prebral tole poročilo:

Republiški odbor Zveze združenj borcev NOV Slovenije, njegove komisije, sveti in odbori so v pretekli mandatni dobi opravili pomembno delo, ki je opisano v poročilu. Naloga današnje skupščine je, da to delo oceni in sprejme nove sklepe za prihodnje obdobje. Obsežna tematika, ki jo obravnava poročilo zajema vsa področja, ki živo zadevajo življenjske interese in vse kategorije borcev. Nadrobna ocena dosedanjega dela republiškega odbora, ki je rezultat skupnih naporov, razumevanja in plodnega sodelovanja s predstavniki telesi in tudi nadrobna ocena pomanjkljivosti in nerešenih problemov, bo trden temelj za nadaljnje delo naših organizacij in podlaga za nova prizadevanja družbe, da bi bolje skrbela za borce. Dovolite da pred obravnavo o poročilu povem nekaj uvodnih misli.

Izboljšanje materialnih razmer borcev ni le stvar dobre volje. Četudi je res, da so subjektivni vplivi večkrat zadrževali pozitivne težnje za izboljšanje življenjskih pogojev nekaterih kategorij borcev, je vendar le končno vse odvisno od objektivnih materialnih možnosti družbe.

Zavedajoč se tega se je tudi Zveza združenj borcev NOV Slovenije vključevala v napore družbe za uspešno izvajanje nalog in uresničevanje smotrov gospodarske in družbene reforme. Prav vsa leta mandata republiškega odbora se vlagajo veliki naporji za daljnosežne spremembe v materialni proizvodnji in v zavesti ljudi, kar pomeni nov revolucionaren korak dalje v borbi z zločinstvom in primitivnostjo, s samozadovolj-

stvom in nedelavnostjo. Vsak korak dalje v izboljšanju življenjske ravni in osvobajanja človeka, gre skozi nove napore, nove preizkušnje vseh naših fizičnih in umskih sposobnosti.

Dosedanje izkušnje kažejo, da je moč uspešno premagovati ovire hitrega gospodarskega razvoja samo na temelju razvijanja in utrjevanja samoupravljanja, ko je vsak delavec materialno zainteresiran na uspehu svojega dela. Nagrajevanje po vloženem delu, ki ga uveljavljamo v socialistični družbi prihaja vedno bolj do izraza in je tem bolj pravičen čim bolj se ustvarjajo enaki pogoji za proizvodnjo.

Kot družbeno-politična organizacija se Zveza združenj borcev zaveda, kako pomembna in dalekosežna je za naš nadaljnji razvoj, odločitev za tekmo z bolj razvitim svetom, za vključevanje v mednarodno delitev dela, kar nujno sprošča in mobilizira vse naše sposobnosti in delovne energije. Tudi v prihodnje bodo borci odločni zagovorniki tistih ukrepov in pobud, ki krepijo prizadevanja za uspešno izvajanje gospodarske in družbene reforme, ker v njenih uspehih vidijo nadaljevanje poti naše revolucije in zagotovilo za nadaljnje izboljšanje družbenega in osebnega standarda.

Urejena so mnoga pereča vprašanja

Zaradi doseženih uspehov v materialni proizvodnji, politični aktivnosti organizaciji Zveze združenj borcev in razumevanja družbenih

dejavnikov smo zlasti zadnja leta uredili mnoga pereča materialna vprašanja udeležencev NOV, ki so se pojavljala, proučevala in urejala. Sorazmerno s pravicami udeležencev NOB v Jugoslaviji so rastle tudi obveznosti republike, ki je še s posebnimi republiškimi zakoni zagotavljala dodatna sredstva za zaposlene in upokojene borce. Kljub temu, da znašajo skupne obveznosti republike in zveze nad 20 milijard starih dinarjev letno za vse dajatve od varstva invalidov do priznavalnin, ostajajo neurejena še nekatera vprašanja, ki bodo vplivala na povečanje dosedanjih družbenih dajatev.

Tudi občinske skupščine, ki so kot republiška in zvezna skupščina izvolile komisije za zadeve borcev, se trudijo, da v okviru objektivnih materialnih možnosti urejajo tako stanovanjske probleme kot hujše socialne primere udeležencev NOV. Problemi so v tem, da se 25 let po vojni pojavlja več socialnih primerov kot je sredstev iz proračunov, določenih v ta namen. Tako se dogaja, da ob večji obremenitvi proračunov ne nudimo boljših življenjskih pogojev, niti varovancem, niti zaslužnim borcem. Ni malo občinskih skupščin, ki ne izpolnjujejo skupščinskega priporočila o minimalni priznavalnini za določeno kategorijo udeležencev NOB, s čemer se ne moremo strinjati. Prav tako se ne strinjamo z dolgotrajnim reševanjem posameznih vlog, ki upravičeno povzročajo negotovanja borcev, ko čakajo na njihovo rešitev, zlasti ko gre za dodelitev družbene pomoči. Še manj pa se lahko strinjamo z neizpolnjevanjem sklepov in stališč.

- vsak dan — najnovejša vesti iz vsega sveta
- vsak ponedeljek — obširna športna poročila in družinska stran za žene in matere
- vsak petek — posebna priloga z radijskim in televizijskim sporedom
- vsako soboto — 12 strani »priloge za konec tedna« reportaže — romani v nadaljevanjih — mali oglasi

VSADAN
V VSADOM

DELO

Da bi čimbolje uredili mnogotere probleme borcev si je republiški odbor prizadeval, da bi skupno našli čim boljše rešitve. Četudi izgledajo stvari same po sebi umevne pa je vendarle vsako stališče, vsak sklep rezultat pogajanj, je kompromis med zahtevami in možnostjo, med željo in stvarnostjo, kar je seveda v življenju pravilno. Prav v tem konfrontiranju stališč, predlogov in protipredlogov smo našli rešitve, ki jih ocenjujemo za primerne in kot skupni uspeh. Govorimo o skupnem uspehu, ker moramo na tej skupščini izreči priznanje republiški skupščini SR Slovenije in izvršnemu svetu za polno razumevanje in za prizadevanja pri pozitivnem urejanju tekočih vprašanj borcev.

Tako se z republiškim zakonom o borčevskem dodatku zagotavlja udeležencem NOB do 9. 9. 1943 oziroma do 13. oktobra 1943 za borce Slovenskega Primorja in Istre, republiško poprečje osebnih dohodkov preteklega leta povečano za vsako leto v planu predvideno povečanje osebnega dohodka v tekočem letu. Ta sistemska ureditev borčevskega dodatka, se avtomatično določi in teče brez razprave. Medtem pa ni še povsem tako urejena prevedba pokojnin za isto kategorijo borcev. Republiški odbor ZZB je razpravljal o prevedbi pokojnin in zavzel stališče, da moramo tudi za isto kategorijo pokojnin borcev omogočiti sistemsko ureditev, da vsakoletna prevedba ne bo odvisna od »močnejših ali šibkejših« roke. Letošnja prevedba pokojnin na osnovi 960. — novih dinarjev je prehodna ureditev, ublaženega s tem, da odpravlja razlike med upokojenci z borčevskim dodatkom glede na udeležbo v NOV iz leta 1941, 1942 in 1943.

Pripombe na zvezni zakon, ki je določil najnižjo pokojninsko osnovo za udeležence NOB pred 9. septembrom 1943 in odpravil dosedanje razlike med partizani po letih udeležbe, so do neke mere

(Nadaljevanje na 2. str.)

Dogodki tedna

Na Brdu pri Kranju je bila prva seja izvršnega biroja predsedstva ZKJ, na kateri se je biro konstituiral. Seji je predsedoval Josip Broz Tito. Razpravljali so o predlogu za program dela pri uresničevanju sklepov IX. kongresa in o osnutku poslovnika o organizaciji in delu predsedstva ZKJ, ki ga bodo predložili predsedstvu na naslednji seji. Izvršni biro je razpravljal tudi o nekaterih aktualnih notranjih in mednarodnih vprašanjih.

Aleksander Dubček, prvi sekretar CK KPC, je na kongresu antifašističnih borcev v Pragi med drugim dejal: »Želimo tovariške in enakopavne odnose z vsemi socialističnimi državami in graditi predvsem na tistem, kar nas povezuje. Nimamo namena spremeniti našega stališča do jugoslovanskih komunistov in jugoslovanskih narodov. To smo povedali tudi v naši brzojavki IX. kongresu ZKJ. Zato tudi še nadalje računamo na vsestransko medsebojno gospodarsko in kulturno sodelovanje s SFRJ.

Močan potres je zajel nekatera zahodna območja Turčije. Epicenter je v Demirdži, 220 km jugozahodno od Istanbula. Človeških žrtev ni bilo, pač pa je precejšnja gmotna škoda. Porušilo se je kakšnih 500 hiš. V mnogih krajih so zaprli šole, prebivalci pa so prebili noč na prostem. V srednji in vzhodni Turčiji pa je zadnje čase močno deževalo, poplave pa so terjale več smrtnih žrtev. Potres je prizadel tudi otoke v Egejskem morju.

Ceprav se iz ZR Nemčije čisto slišijo revanšistične pesmi, so kdaj pa kdaj vmes tudi trezni glasovi. Tak je glas zahodnoberlinskega župana Klause Schütza, ki pravi o mejah na Odri in Nisi: »Stvarnost, ki je nastala v minulih 20 letih, je treba jemati kot izhodiščno točko pri usmerjanju novega. Za večino mednarodne javnosti je dokončno rešeno vprašanje o zemelji, ki ležijo vzhodno od Odre in Nise. Vsaka želja po obnavljanju stare nemške meje je absurdna, edina resnična možnost za Nemce je v tem, da prispevajo h graditvi Evrope, v kateri bodo navsezadnje zbrisane vse meje.«

Italijanska vlada s premierom Marianom Rumorjem se mora boriti s precejšnjimi težavami, zlasti še, ker so začele po vsej državi mnoge stavke. Stavkajo delavci v tržaškem pristanišču, na bencinskih črpalkah, v nekaterih tekstilnih tovarnah in univerzitetni učitelji. Najbolj pa so se vladi zamajala tla pod nogami med parlamentarno debato, ko je prosvetni minister Sullo, ki je odstopil, obtožil premiera, notranjega ministra in še nekatere, da nasprotujejo univerzitetni reformi. Te Sullove izjave so bile skoraj senzacionalne in vse parlamentarne skupine so imele posebne sestance. Premier se je posvetoval s predstavniki koalicijskih strank, italijanski komunistični voditelj Longo pa s sekretarjem proletarske enotnosti. Za novega ministra prosvete so imenovali dosedanjega ministra za pošto Ferrarija — Aggardija, celotna zadeva pa se je zrasla v afero, ki diši kot dramatičnem političnem škandalu, ki je spravljal Rumorovo vlado v resne težave.

Indijski premier Indira Gandhi ni dobila v parlamentu potrebne večine za sprejetje predloženih ustavnih amandmajev. To je prvič, da vlada Indire Gandhi ni v parlamentu dobila potrebne večine za zakonski predlog, ki ga je predložila. To je tudi simptom nezadovoljstva, ki zaradi težkega gospodarskega položaja vznemirja Indijo. Indira Gandhi je še nedavno izrazila upanje, da ne bo prišlo do obnovitve vojne s Kitajsko in s Pakistanom. (Toda kmalu nato je prišlo do spopada na vzhodno indijsko-pakistanski meji. Do medsebojnega obstreljevanja je prišlo 450 km severno od Kalkute.) Indira Gandhi meni, da je indijski problem št. 1 prepad med bogatimi in siromašnimi.

Po nenehnih nemirih je bil pakistanski predsednik 61-letni Ajud Kan prisiljen odstopiti oblast v državi vojaškemu poveljniku generalu Jahiji Kanu. Tega podpirajo poveljniki vojske, mornarice in letalstva. Takoj ko je dobil oblast, je razveljavil ustavo, uvedel strogo cenzuro in uvedel posebno stanje. Voditelj vojaškega režima Jahija Kan je po prevzemu oblasti izjavil, da je edini namen izrednega vojaškega stanja načrtno normalizirati delo državne uprave. V svojem prvem govoru je dejal, da si ne želi nič drugega kot urediti pot za nove svobodne volitve v Pakistanu. Iz govora pa ni bilo razvidno, koliko časa bo trajala vojaška vladavina v Pakistanu.

Po komaj dveh mesecih državnega vodstva je predsednik Nixon sprejel enega izmed tistih sklepov, po katerem lahko državnega glavarja prepozna in ocenjuje vsa njegova dežela. Nixon se je namreč odločil za izgradnjo protiraketnega sistema »sentinel«, ki je v bistvu že stara zadeva, saj ga je Johnsonova vlada predložila že pred dvema letoma z namenom, da bi odgovorila na nevarnost, za katero so uradno dejali, da bi utegnili priti s Kitajskega.

Flota sovjetskih ladij pluje v Severnem morju v neznano smer. Bojda je namenjena v Vladivostok, južno od mejne reke Ussuri, kjer je bilo žarišče resnih spopadov med sovjetskimi in kitajskimi vojski. Severno morje je zamrznjeno in edina pot za sovjetsko ladje, da prispe do Vladivostoka, je plovba okoli Afrike.

Podpredsednik kitajske vlade Hsieh Fu Cih je na nekem sprejemu zatrdil: »Kitajska je storila vse potrebno, da se postavi po robu oboroženi agresiji imperialistov in sodobnih revizionistov. Ta izjava, ne da bi poimenoval imenoval katerokoli državo, je dokaj nenavadna glede na zadnji razvoj dogodkov.

V Oranu, središču zahodne Alžirije, se je začel proces proti 56 Alžircem, ki so obtoženi sodelovanja v zaroti proti državni varnosti. Sedem obtoženih se mudi v tujini. Proces ima tudi politično obeležje, saj je med obtoženimi tudi bivši podpredsednikčasne alžirske vlade, podpisnik evianskega sporazuma Krim Belkasem, ki živi v tujini. Na sklepe tega sodišča se ni mogoče pritožiti na višje sodišče, obsojenci lahko vložijo le prošnjo za pomilostitev.

Jordanski vojaški predstavnik je izjavil, da so izraelska vojaška letala napadla z bombami in raketami naseljeno področje 24 km severozahodno od Amana. Življenje je izgubilo 18 civilistov, veliko pa je bilo ranjenih. Izraelski vojaški predstavnik pa je izjavil, da so izraelska letala napadla oporišča arabskih komandosov v bližini Mrtvega morja.

Zaradi sovjetsko-kitajskih obmejnih sporov v zvezi z otokom Damanski (Čenpao) je SZ ponovno ponudila japonskim finančnim in gospodarskim krogom, naj sprejmejo načrte za razvoj nenaselejenega sovjetskega Daljnega vzhoda in Sibirijske. V prihodnjem desetletju naj bi investirali dobre 2,5 milijarde dolarjev. Gre za gospodarski razvoj in naselitev 600.000 kvadratnih milj ozemlja, na katerega računa Peking. Japonska že sodeluje pri skupnem izkoriščanju gozdov z kapitalom 250 milijonov dolarjev.

V Washingtonu je v 78. letu starosti umrl nekdanji predsednik ZDA general Dwight Eisenhower, ki je igral v drugi svetovni vojni odločilno vlogo. Predsednik Tito je izrazil sožalje njegovi ženi in sedanjemu predsedniku ZDA Nixonu.

V Mehiki je umrl zaradi srčne kapi v 79. letu starosti B. Traven, znani pisatelj, ki je za tem psevdonimom več kot štirideset let mojstrsko skrival svoje pravo ime, ki je Torsven in se razkrilo šele ob njegovi smrti. Traven (Torsven) je avtor romana Zaklad Sierra Madre, ki ga imamo prevedeno tudi v slovenščino. Napisal je približno 60 knjig. Zanimivo je, da so nekateri po priimku domnevali, da utegne biti Traven celo našega rodu.

V Batagici pri Beogradu se je pripetila huda železniška nesreča, kjer je brzi trčil v tovorni vlak. Nesreča, ki sta jo zakrivila kretničarja, je razen velike materialne škode zahtevala 3 mrtve in 26 ranjenih.

Tretja skupščina ZZB NOV Slovenije

Nadaljevanje s 1. strani

utemeljene. Seveda ne gre za »majske hrošče« kot pripominjajo nekateri, pač pa za partizane, ki so se v vrste NOB vključevali prostovoljno. Ker želimo, da bi vsi partizani pred 9. septembrom 1943 imeli boljšo pokojnino, menimo, naj tako kot zvezni tudi republiški zakon odpravi razlike. Borci in borčevske organizacije naj presodijo ali je prav, da ostanejo razlike v borčevskem dodatku za zaposlene borce. Pri tem moramo vedeti, da s tem ne odpravljamo v celoti razlik v pravicah med udeleženci NOB po letih udeležbe.

Z republiško zakonodajo za vojaške vojne invalide smo v Sloveniji v določeni meri trenutno uredili nekatera materialna vprašanja invalidskih upravičencev, predvsem družinskih invalidskih upravičencev. Razširil se je krog udeležencev invalidskega dodatka vendar invalidnine zaostajajo za optimalnim razmerjem med invalidnino in osebnim dohodkom iz leta 1959. Da bi dosegli boljše razmerje se bodo borčevske organizacije zavemale za to, da vprašanje invalidov urejajo postopoma v njihov prid. V ta namen bodo morali tudi razčistiti, kaj lahko uredita zvezna zakonodaja in proračun in kaj naj uredi republiška skupnost. Prav tako bo treba proučiti ali ni 40 let predolga doba za vojaške vojne invalide do starostne upokojitve in kako zagotoviti vojaškim vojnim invalidom popolno brezplačno zdravstveno varstvo. Kot sistemsko ureditev štejemo tudi sklep IS, da prevzame na svoj proračun dodeljevanje pomoči poleg drugih zaslužnih občanov tudi nekatere kategorije najzaslužnejših borcev: spomeničarje, španske borce, narodne heroje, borce za severno morje itd. Po dolgih razpravah in preučevanju so izdelana merila, na temelju katerih bo zagotovljen upravičenec ustreznemu osebnemu dohodu, ki vsebuje tudi priznanje za revolucionarno delo. Na podoben način bo republiški zakon o družbeni pomoči zaslužnim občanom zavezal občinske skupščine, da s svojimi odloki zagotovijo pomoči potrebnim udeležencem NOB ustrezno eksistenco.

Lansko leto je zvezna skupščina končno pozitivno uredila zadevo udeležencev NOB iz Slovenskega Primorja in Istre, ki se kot italijanski državljani, mobilizirani v vojni in predvojni letih, niso mogli vključiti v vrste NOV pred kapitulacijo Italije. Variant za rešitev upravičenih zahtev je bilo več, sprejeta je pomaknitev datuma na 13. oktober 1943. Vse pravice borcev s statusom borca pred 9. septembrom 1943 veljajo tudi za tiste udeležence iz Slovenskega Primorja in Istre, ki so vstopili v vrste NOV ali aktivno in organizirano delali za cilje NOB do 13. 10. 1943. Žal moramo ugotoviti, da zvezna skupščina še ni dopolnila zakona o borčevskem dodatku in zato tudi naša republiška skupščina ne. Posledica tega je, da ostajajo zaposleni borci, ki so pridobili pravico s pomaknitvijo datuma, brez borčevskega dodatka. Republiški odbor že več mesecev tudi pisмено opozarja pristojne or-

gane, naj to spremembo čimprej uzakonijo, ker so borci zaradi tega neupravičeno materialno oškodovani.

Pomagati kmetom-borcem

Med hujše probleme štejemo stanovanjsko vprašanje borcev. Mislimo na vse kategorije borcev: na zaposlene in upokojene in na kmete, člane ZB, ki so sodelovali v NOB, niso pa uveljavljali posebne dobe. Republiški odbor je skromna sredstva, ki jih je prejemal od zveznega izvršnega sveta in od udeležbe LOTA in Loterije ter vračila posojil, pretežno razdelil občinam za urejanje stanovanjskih zadev kmetov borcev. Občinske skupščine so k tem sredstvom dajale najmanj enako vsoto kot brezobrestni dolgoročni kredit. Tako je v razmeroma majhnih sredstvih popravljen in obvarovan stanovanjski sklad kmetov. Četudi majhna posojila pomenijo za kmete borce veliko pomoč, ker nimajo druge možnosti, da bi najeli posojila. Republiški odbor bo to akcijo pomoči kmetom-borcem za ohranjanje, popraviljanje in izboljšanje stanovanj še naprej podpiral, ker meni, da smo s pomočjo predolgo čakali in podcenjevali njeno koristnost za našo deželo.

Kadar govorimo o kmetih boric v luči sedanjega družbeno gospodarske problematike, moramo razumeti, da so se po petindvajsetih letih mnoge stvari spremenile. V pasivnih kmečkih krajih, ki jih imenujemo zibelko partizanstva, so na kmečkih domovih ostali pretežno starejši ljudje, ki težko obdelujejo zemljo. Mladino zadržujejo na kmetijah le stroji in moderna obdelava zemlje. Zato je prav podpirati težnjo po mehanizaciji tudi v odročnih krajih, ker ta olajšuje delo, povečuje proizvodnjo in zadržuje mlade ljudi na kmetijah. Za ostarele kmete brce, ki se zaradi zdravstvenega stanja ali starosti težko preživljajo, mora poskrbeti ožja ali širša družbena skupnost. Ne bi bilo prav, če bi skrb za onemogle borce, za njihovo zdravje in eksistenco jemali kot breme in ne kot našo skupno dolžnost.

Posebne pomena in odločilen ukrep je republiški zakon o zbiranju sredstev iz 4 odst. prispevka gospodarskih organizacij v višini 20 odst. v posebnem skladu za urejanje stanovanjskih problemov borcev. To je enkratna republiška solidarnostna akcija, ko bolj razvite občine pomagajo manj razvitim in v vojni bolj prizadetim občinam. Ta skupen uspeh organizacij ZZB NOV in predstavniških teles pomeni velik korak v hitrejšem urejanju perečih problemov borcev, ki stanovanja nimajo ali živijo v neprimernih stanovanjih. Ker so izkazane potrebe mnogo večje od zbranih sredstev, republiški odbor ZZB poziva močnejše gospodarske organizacije, ki imajo zaposlene borce, da ne zapirajo oči pred dejstvi in ne odlašajo urejanja stanovanjskih problemov. Isto velja za druga podjetja in zavode, ki lahko stanovanjske

zadeve zaposlenih borcev same uredijo. Čimprej bo treba ustanoviti v občinah posebne sklade, v katere naj se stekajo sredstva iz različnih naslovov za sistematično urejanje stanovanjskih zadev borcev v prihodnje. Dozoreva čas, ko bo tudi skrb za urejanje stanovanjskih zadev borcev v celoti prešla na občine in v ta namen ustanovljene stanovanjske sklade.

Republiški odbor se je stalno zavzemal za to, da bi družbena skupnost čimbolj učinkovito skrbela za dobro moralno in materialno počutje udeležencev NOB. Pri tem ni zanemarljiv svojih nalog povezati članstvo in organizacije v čvrsto in enotno zvezo, ki se zaveda tudi svojih dolžnosti in ne le svojih pravic. Pri tem so bili doseženi zadovoljivi uspehi. Zveza združenj borcev je postala pomembna družbenopolitična organizacija, ki skladno s politiko socialistične zveze delovnih ljudi prispeva k uresničevanju programa zveze komunistov in SZDL.

Primer solidarnosti

Isto mednarodno solidarnost, ki je prevečala partizane v osvobodilnem boju proti mednarodnemu fašizmu, isto solidarnost izražajo danes z narodi, ki se borijo za svobodo in neodvisnost. Lep primer take solidarnosti je pomoč vietnamskemu ljudstvu, ki jo že več let zbiramo in pošiljamo, kar naj poleg moralne obsodbe ameriškega agresorja pomeni tudi skromni prispevek naših narodov, njihovih osvoboditvi. Okupacijo češkoslovaške socialistične republike po petih članah varšavskega pakta, smo obsojili kot nezaslišano dejanje med socialističnimi deželami, ki je delavskemu gibanju v svetu povzročilo neprecenljivo škodo. Obsodili smo agresijo Izraela na arabske dežele, kot nedopusten način reševanja odprtih narodnih vprašanj. Z agresijo na bližnjem vzhodu je na tem območju nastalo novo nevarno žarišče in vzušuje nemira in negotovosti.

Zveza združenj borcev je predvsem aktivna družbeno politična sila, ki je čvrsto vezana na program današnjih revolucionarnih sprememb družbe. Dokazov za to ni treba iskati le na zborih partizanov, letnih skupščinah združenj in zborih volilcev. Malokdaj bo tako kratko obdobje — nekaj let kot je trajala NOB, ustvarilo med seboj tako čvrsto povezano generacijo ljudi, ki je kljub nepredvidenim povojnim težavam, napakam in nepravilnostim, ostala enotna in zvesta sebi, zvesta svojemu ljudstvu, zvesta programu revolucije.

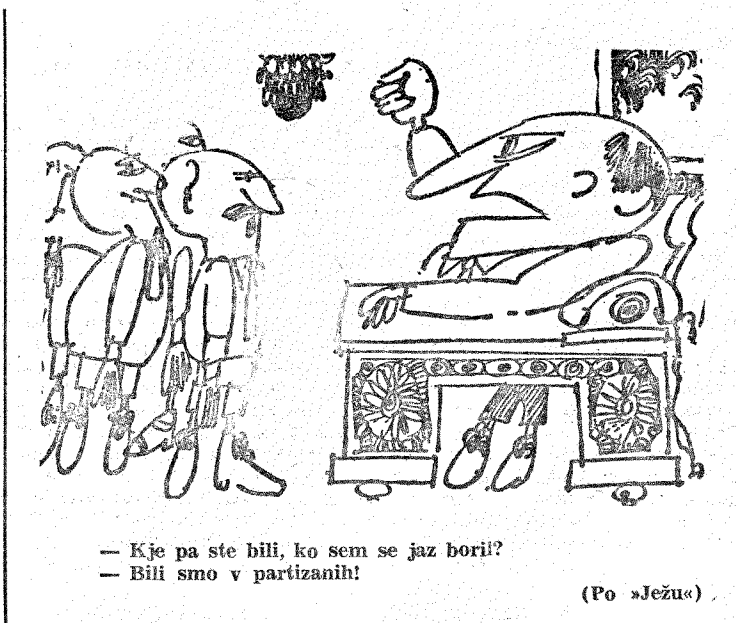
Hočemo odkrite karte!

Borci seveda težko prenašajo slepomišljenja, njim so potrebne odkrite besede in odprte karte. Zato tudi ni vsaka utemeljitev že opravičilo in vsaka napaka — šolska napaka. V procesu naše rasti, demokratizacije in dozorevanja je vedno več jasnosti in odkritih besed in vedno več čuta odgovornosti za delo, za položaj. To je zelo razveseljivo in vzpodbudno. Borci niso za lov na čarovnice, so pa za red in za pravilne odnose, kakršne zahteva socialistična družba. Zato borci niso in ne morejo biti problem za družbo, imajo pa svoje probleme, ki jih je družba dolžna urejati. Urejanje teh problemov bo trajalo dokler bodo borci živi, pri tem je pa zelo važno kdo in kako jih ureja. Naj naštejemo le nekaj odprtih zadev, ki še niso zadovoljivo urejene in za katere se bo moralo zavzeti novo vodstvo ZZB NOV Slovenije.

Spričo velikega števila še neresenih prošenj za posebno dobo, ki ležijo na zavodih za socialno zavarovanje, in spričo številnih pritožb borcev menimo, da je treba s tem delom pohiteti in okrepiti službo, ki rešuje vloge. Prav tako je potrebno brez zastojev

Nadaljevanje na 11. strani

Izposojena karikatura

Besede naših dopisnikov

Ob spominu na Jelenov žleb

Občani ribniške občine so 26. marca slavili občinski praznik. Ta dan jih spominja na veliko partizansko zmago nad Italijani 26. marca 1943 v gozdovih Velike gore pri breznu v Jelenovem žlebu. V spomin junaškim borcem partizanskih brigad, ki so izvajale tako blestečo zmago, so postavili pri breznu v Jelenovem žlebu pred leti spomenik. Jelenov žleb obišče vsako leto precej ljudi, prav pa bi bilo, da bi ta zgodovinski kraj iz naše polpretekle dobe obiskalo še več ljudi, predvsem mladih.

V Ribnici je bila 26. marca slavna seja občinske skupščine, posvečena prazniku — 26. marca. Dan pred tem, to je 25. marca, pa je bila v Ribnici občinska konferenca ZZZB NOV Ribnica.

Kdor je poznal kraje v ribniški občini pred vojno, lahko ugotovi velik napredek. Nekateri kraji so skoraj popolnoma spremenili zunanjo podobo. Na ruševinah starega — številne vasi so bile med vojno bombardirane — so zrastle novi domovi, lepši od starih. Seveda pa je bilo potrebno za to obilo znoj in odrekovanja. Zrasle so nove tovarne. Podjetje INLES Ribnica je postal že pojem pohištvne industrije v Jugoslaviji. Podjetje nenehno širi proizvodnjo. Novi industrijski objekti so zrastle tudi v Sodražici, Loškem potoku in drugje. Občani že pet let plačujejo samoprispevek za gradnjo šol v občini. Plod vseh občanov in prvi zelo velik uspeh samoprispevka občanov je nova šola v Ribnici,

ki je bila te dni izročena svojemu namenu. V zadnjem obdobju je bila dograjena šola v Sodražici, v Loškem potoku pa bodo začeli z gradnjo nove šole. To je le nekaj skopih podatkov o napredku delovnih ljudi ribniške občine. Če bi hoteli naštevati vse novo, kar je bilo zgrajenega v letih po osvoboditvi bi bil ta seznam zelo dolg. Zadovoljstvo ob vsem tem, kar je bilo storjenega za napredek krajev in dvig življenjskega standarda, pa nam vendar greni dejstvo, da obstoječi industrijski obrati in druge dejavnosti, v katerih delajo ljudje, ne zadostujejo, da bi vsi našli zaposlitev v domačih podjetjih. Od približno 2.000 zaposlenih jih je po nepopolnih podatkih okrog 1.000 na delu v tujini. To je za občino z okrog 12.000 prebivalci velika številka. Med tistimi, ki so si poiskali kruh v tujini, predvsem pa v Zahodni Nemčiji je tudi precej sinov in hčera borcev. Toda drugega izhoda za zdaj ni.

Občina kljub težavam s proračunom v mejah finančnih zmoglosti skrbi za tiste borce, ki so potrebni pomoči. Družbeno pomoč prejema nad 90 borcev v mesečnih zneskih od 50 do 150 ND. Za družbeno pomoč borcem je bilo lanske leto izplačano nad 150.000 ND. Iz leta v leto pa bo treba sredstva za družbeno pomoč borcem povečati, saj je tudi iz leta v leto vse več starih in bolehnih borcev, ki bodo potrebni družbene pomoči.

—em

Še več so naredili, kot so pričakovali

Dne 14. marca se je v Ljubljani sestel odbor koroških partizanov na svojo redno sejo, prišli pa so tudi člani vseh komisij ter zastopniki Zveze koroških partizanov, občinskih skupščin in občinskih odborov ZZZB domicilnih občin.

Splošna ugotovitev na seji je bila, da je v dveh letih svojega delovanja odbor koroških partizanov naredil veliko več kot pa so pričakovali največji optimisti. Tako se je izkazalo, da je odbor zapolnil vrzel v našem družbenem življenju.

Razen čisto partizanskih zadev, ki jih opravlja odbor s komisijami, pa nastopa v vedno večjem obsegu tudi kot pobudnik različnih akcij za sodelovanje prebivalstva z obeh strani meje, za stike matičnega naroda z manjšino na Koroškem in končno tudi za razvoj dobrih odnosov med Slovenci in Avstrijci, v duhu medsebojne strpnosti in odstranjevanja starih nasprotij.

Tako bodo najbrž letos ob 25. letnici ustanovitve 1. avstrijskega bataljona izdali v nemščini posebno številko »Vestnika«, kjer bodo pisali o zgodovini te enote. Nameravajo pa tudi v sodelovanju z drugimi družbenimi organizacijami prirediti srečanje borcev tega bataljona. Prav tako nameravajo prirediti več izletov naših kmetov na napredne, dobro urejene in opremljene koroške kmetije. Na Gorenjskem in v jugoslovanskem delu Koroške naj bi ustanovili Sekciji mladih prijateljev Koroške, predlagajo pa tudi ustanovitev kluba OZN na celovški slovenski gimnaziji.

Uredništvo »Vestnika«, propagandna komisija in komisija za zgodovino opravlja podobno, zelo raznovrstno in razgibano delo. Letos bodo izdali 4 do 6 števil »Vestnika«, organizirali razna predavanja o Koroški in podobno. Doslej so zbrali 149 imen še živih in okoli 50 padlih ter po vojni umrlih partizanov ter natisnili življenjepi-

se narodnih herojev, ki so se bojevali na Koroškem. Predlagali so tudi, da bi se nekatere postojanke obmejnih stražarjev imenovala po koroških partizanskih enotah ali po znanih koroških partizanih. Po enotah in posameznih partizanih naj bi se poimenovala tudi ulice in ceste po naših mestih. Izredna številka »Vestnika« pa naj bi prinesla gradivo o 1. koroškem bataljonu, ki ga je ustanovil spomladi 1943 Franc Rozman—Stane. Lotili so se tudi sestavljanja ustroja partizanskih enot na Koroškem, seznamov članov štabov in vodstev organizacij, zbirajo pa tudi dokumente, fotografije in spomine bivših koroških borcev.

Imajo tudi posebno »klubsko komisijo«. Ta skrbi za družbeno življenje nekdanjih koroških partizanov. Ti imajo v Ljubljani stalno shajališče, že tradicionalno zbirališče v Ljubljani živčih Korošcev od leta 1920 dalje, restavracijo Slamič. Nekdanji koroški partizani se tam zberejo vsak prvi petek v mesecu zvečer, seveda kdor želi. Razen tega komisija organizira razne izlete in obiske prireditev.

Predstavniki Zveze koroških partizanov Karel Prušnik—Gašper je pozdravil navzoče člane odbora v imenu svoje organizacije in poročal o njenem delu. Tudi on je poudaril, da je odbor zelo pomagal Zvezi.

Zveza se ukvarja zdaj s partizansko topografijo, namerava izdati album partizanskih slik ter ustanoviti področne odbore. Veliko težavo pa predstavljajo neurejena partizanska grobišča na Koroškem, ki jih je od 42 še vedno 17. V eni izmed števil »Vestnika« naj bi tudi objavili podatke vseh partizanov, pokopanih na Koroškem.

Ob koncu so navzoči poslali protest avstrijskemu generalnemu konzulu v Ljubljani zaradi nedavnih šovinističnih izgovorov v Velikovu in Dobri vesi, zahtevo pristojnim finančnim organom naj odobrijo povračilo za potovanja mladincev na Koroško in sploh v zamejske slovenske kraje ter pozdravno pismo 9. kongresu ZKJ.

MP

Pogovorili so se s Tonetom Hafnerjem

Po prvem pogovoru z borci iz terena Vodovodni stolp v Kranju pred kratkim, se je podpredsednik IS Slovenije Vinko Hafner v torek 25. marca udeležil že drugega pogovora z borci Kranja o položaju borcev v novem pokojninskem sistemu. Udeležba je bila tolikšna, da niti največja dvorana občinskega skupščine ni mogla sprejeti vseh udeležencev. Tovariš Hafner je poljudno in dokaj prepričljivo nanizal bistvene probleme današnjega urejanja pokojnin in invalidskega zavarovanja, govoril o skrbi za žrtve fašistične nasilja, o davčnih olajšavah kmetov borcev, o priznavalnih, borčevskih dodatkih o stanovanjski in drugi problematiki borcev ter hkrati tudi prikazal težo teh družbenih bremen v zveznem in republiškem okviru.

Po mnogih pripombah udeležencev o teh problemih je tovariš Hafner poudaril, da je prav letos čas in priložnost za široko razpravo o tej problematiki, kar bo republiškim organom pomagalo vsaj v prihodnjem letu izdelati in dokončno sprejeti ustrezne zakone. K. M.

Črna na Koroškem ob 25-letnici prihoda Štirinajste

ZB in ZVVI v Črni na Koroškem se pridno pripravljata na obletnico prihoda 14. divizije in na občinski praznik, ki ga bodo občani letos praznovali v Črni. Pri sprejemu borcev Štirinajste, ki bo na Smrekovcu, in v Velenju, kjer bo osrednje praznovanje, bodo sodelovali tudi borci in mladina iz Črne na Koroškem. Obnoviti nameravajo bolnišnico v Bistri in postaviti spominski plošči Prvi koroški četi, ki se je borila v okolici Črne, in prvi partijski konferenci, ki je bila v Beli peči. Dogovarjajo se tudi o srečanju borcev, ki so se borili na Koroškem, tostran in onstran meje!

I. Z.

Letna skupščina ZB Nevlje

Združenje borcev Nevlje je imelo 21. marca svojo redno letno skupščino. Ugotovili so, da je bil dosednji odbor delaven, saj so imeli skupno z nadzornim odborom in komisijo za interniranje devet sej. Precej borcev se je udeležilo tudi proslave na Lokah ob obletnici boja na Osnovku in praznovanja 25-letnice ustanovitve Slandrove brigade v Motniku. V lepem spominu jim je ostal izlet v Jelenov žleb in Bazo 20, ki so ga organizirali na dan borca. Tudi letos nameravajo prirediti izlet v partizanske kraje. Dalje so po-

udarili, naj ostane organizacija ZROP še nadalje v okviru ZZZB NOV Slovenije! V avgustu se bodo udeležili proslave 50-letnice ZKJ in spominske proslave pete konference SKOJ na Veliki Planini, na skupščinskih volitvah v aprilu pa bodo med prvimi, ki bodo izvršili svojo dolžnost!

S. P.

Kropa in Dražgoše

Pretekli torek, 25. marca, so se zbrali v Kropi predstavniki kurirjev 4. relejnega sektorja Gorenjske in sklenili, da bodo letos organizirali zbor kurirjev v tem partizanskem, žebljarskem kraju. Poleg pohoda po poteh partizanske Ljubljane bo za partizanske kurirje Slovenije to osrednje letošnje srečanje. Za organizacijo zbora so izbrali 9-članski odbor, ki ga bo vodil tovariš Vinko Berce iz Radovljice. Dan te prireditve še niso določili, ker so menili, da ga je potrebno vskladiti s predvideno otvoritvijo ceste Jamnik—Dražgoše, ki bo sestavni del spomenika zgodovinske bitke v Dražgošah. S tem bi tudi srečanje kurirjev dobilo širše obeležje, prireditev pa bi bila še živahnjša. K. M.

Maistrovi borci so zborovali

Prvega marca so se zbrali v dvorani občinske skupščine Maribor člani Zveze prostovoljnih borcev za severno mejo 1918/1919 k svojemu rednemu občnemu zboru. Izredno zanimivo je bilo delovno poročilo predsednika dr. Maksa Poharja, ki je v svojem govoru posebno poudaril prizadevno udejstvovanje upravnega in nadzornega odbora ter drugih članov pri pripravi na lanske letošnje praznovanje petdesetletnice prve osvoboditve Maribora in naše severne meje. Zahvalil se je tudi pokrovitelju letga, tovarišu Francu Leskovsku-Luki in vsem, ki so pomagali. Ponovno je obudil spomine na te boje in ostro obsodil neresnična tolmačenja o poteku neuspešnega plebiscita na Koroškem leta 1920. Ta misel je dobila potrdilo tudi v živahni razpravi, ki jo je začel Mirko Vauda in z vsem možnim protestnom ovrgel klevetniško besedičenje vloge prezasluznega generala Maistra. Poročal je tudi o spominskih ploščah, ki so jih postavili v Jakobskem dolu, Pernici, Velki in o tovrstnih pripravah v Pesnici Jarenini in Vidmu ob Ščavnici, rojstni vasi podpolkovnika Eduarda Vavpotiča ter ugotovil, da mladini vse premalo posredujejo zgodovino let 1918/1919.

Uspeh občni zbor Maistrovih borcev je ponovno dokazal prizadevno udejstvovanje in resnično domoljubje le-teh osivelih, a še vedno pripravljenih borcev za domovino!

Ob tabornem ognju

Njegovo zemljo mu nudijo v najem...

Po demobilizaciji zaradi bolezni mu je skupnost dala v last 5 hektarov zemlje in hišo splošnega ljudskega premoženja, poprej last odseljenih Kočevarjev. Kmalu zatem je prišlo »priporočilo« za ustanavljanje kmečkih delovnih zadrug. Med prvimi je dal zemljo v skupni zemljiški sklad zadruga. Konec teh kmečkih delovnih zadrug je znan. Tisti, ki so se še naprej ukvarjali s kmetijstvom, so svojo zemljo dobili nazaj, drugi, ki so se zaposlili izven kmetijstva, pa niso več imeli pravice do zemlje. Med slednjimi je bil tudi on. Zemlje res ni prepisal na sebe pravočasno, kot mnogi drugi ne. Ostal je vse do danes brez ped zemlje, čeprav živi na njej. Tudi hišo je moral plačati.

Upravičeno se sedaj čuti prikrajšanega, ker so eni, ki so tako kot on dobili zemljo in hišo, to tudi obdržali, zastoj; seve so se pozneje zaposlili, da so pridobili pogoje za pokojnino in imajo sedaj oboje. On pa nima ob svoji kupljeni hiši niti toliko zemlje, da bi posadil cvetje, da o pridelovanju zelenjave niti ne govorimo. Pač. Kmetijska zadruga mu sedaj ponuja v najem ali tako imenovano kooperacijo, zemljo, ki mu je bila nekoč podarjena in potem odvzeta brez odškodnine. Upira se mu, da bi sedaj plačeval najemnino za svojo zemljo, ker sodi, da mu je bila v primerjavi z drugimi kolonisti storjena krivica.

Da ne bo nepotrebnih ugibanj, bom konkreten. Gre za nosilca partizanske Spomenice 1941 in znanega oskrbnika partizanskih objektov na Rogu Lojzeta Murna iz Poljan pri Dolenjskih Toplicah.

PETER ROMANIC

Čutijo se zapostavljene

Nad 400 članov ima Združenje borcev NOV Dol. Toplice. Več kot polovica se jih je udeležila letošnje letne skupščine. To je za Novim mestom po številu članov najmočnejša organizacija v občini.

Za razliko od mnogih drugih skupščin na topliški niso toliko obravnavali čisto osebnih zadev borcev in družbene skrbi zanje, čeprav so obravnavali tudi te. Poglavitna vsebina razprave je bila osnovna šola v Dol. Toplicah, oziroma šolsko poslopje, ki bi zaslužilo to ime, brez katerega je za znani partizanski kraj še vedno. Borci so to obravnavali ne z zavistjo do tistih krajev, kjer so z družbenimi sredstvi uspeli rešiti problem prostorov osnovne šole, temveč z prizadetostjo. Njihovi in otroci drugih občanov se izobrazujejo v izredno slabih razmerah. Šola ima svoje prostore v treh stavbah, vsaka na drugem koncu vasi. Oddelki so močni učilnice tesne, ena učilnica niti stranišč nima v isti stavbi, marveč 200—300 metrov stran. Čim prej novo šolo, se je glasilo zaključek razprave o tem perečem problemu zdraviliških in turističnih Dol. Toplic. »Koliko tisoč kubikov lesa je šlo iz Roga in te doline za izgradnjo osnovne industrije v Sloveniji in Ju-

goslaviji. Tej dolini je ostal na to samo spomin in uničene ceste. To je drugi problem, ki so ga načeli, pri tem pa pribili: »če bi od vsakega kubika ostal nam le en dinar, bi zlahka uredili vse naše komunalne probleme!« Turizem je lepo zveneča beseda in v modi je tudi. Topliška dolina je bila namenjena tej dejavnosti. Zato nimajo industrije, turizem pa ne raste sam od sebe. Se zdravilna topla voda je premalo, posebno, če niti pitne vode v kraju nimajo, drugih materialnih pogojev za večji razmah turizma pa prav tako ne.

Svoje nezadovoljstvo so izrazili tudi proti ključu za delitev družbene pomoči za reševanje stanovanjskih zadev borcev. Najbolj so po njihovem prizadeti kmetje-borci, ki nikakor ne pridejo do kreditov za svoje najbolj nujne potrebe. Neodgovorjeno je ostalo vprašanje, kako so posamezniki dosegli priznanje posebne delovne dobe mimo vseh krajevnih faktorjev in njihove vednosti, saj gre v nekaj primerih za nezasluzeno priznanje.

Medtem ko so v nekaterih občinah zadovoljivo uredili študijsko pomoč otrokom borcev, je to v novomeški občini v glavnem še odprto vprašanje. V Toplicah se niso mogli spomniti, da bi v njihovi dolini otrok kakega borca prejel študijsko pomoč.

Borci v Dol. Toplicah se dobro zavedajo, da je urejanje njihovih osebnih zadev in prihodnosti njihovih otrok odvisna od gospodarske moči kraja, občine in republike, zato so v razpravi prevladovala gospodarske in komunalne zadeve. Niso pa pozabili tudi drugih nalog organizacije, kot so spomeniki, zgodovina, grobovi padlih in drugo. P. ROMANIC

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Še enkrat o nemškem vdoru v Belo Krajino

O prvem dnevu nemške ofenzive čez Vahto v Belo krajino, izvedene 21. oktobra 1943. leta, sem že dvakrat pisal; prvič v dvojini 8. — 9. številki Borca leta 1956. na strani 328., drugič pa bolj natančno 23. aprila 1968. v 16. številki TV—15 na zadnji strani.

K drugemu pisanju me je napotila napačna skica vdora v knjigi Frante Komela: Narodnoosvobodilna borba v Sloveniji, ki jo je založila založba Obzorja v Mariboru 1960. leta, po kateri naj bi bili Nemci pridrli le do daleč pred

Metliko in se vrnili, kar pa ni bilo res, zakaj sam sem doživljal vdor na Jugorju oziroma na Božičevem vrhu.

K današnjemu pisanju pa me silili spet netočna vest v zgodovinski, lani nagrajeni knjigi dr. Toneta Ferenc: Kapitulacija Italije in narodnoosvobodilna borba v Sloveniji jeseni 1943., ki so jo založila prav tako mariborska Obzorja 1967. leta.

Na strani 468. omenjene knjige namreč pisec, zanašajoč se na verodostojnost Komelove skice, piše, da je le del nemške kolone krenil na Suhor, dočim navaja, da je glavnina zavila z Jugorja na stransko pot in čez Sela-Lužo, Osojnik, Štrekljavec dospela v Semič, koder je vodila borbe z vojaško šolo.

Naj ponovim ustne izjave nekaterih Metličanov, Jugorčanov ter Škamlječanov in Selčanov kakor tudi svojo: prvi dan ofenzive ni ne peš ne jež ne motorizirana nikaka nemška vojska pridrla v Semič z Jugorja, kaj šele, da je to bila glavnina, ampak je vsa motorizirana kolona vozil krenila po glavni — karlovski — cesti skozi Jugorje, Dol, požgani in porušeni Hrast, skozi Suhor, Berečo vas, Dolenjo Lovkico in Trnovce do pred Metlike, se ustavila in po kratkem, morda komaj — četrtur — nem postanku, potem ko se je iz Metlike vrnila izvidnica, ki si je ogledala položaj ob porušenem mostu na Kolpi, zavila pri Starem pildu na semiško cesto in čez Krivoški vrh, Črešnjevce dosegla razkrižje pri štirih rokah, koder se križata cesti Metlika-Semič in Jugorje—Črnomelj, in zavila koj na levo proti Črnomlju skozi Stransko vas.

Lahko da nemški viri navajajo maršruto Jugorje—Semič—Črnomelj, ali je cela kolona krenila rajši po glavni, lepši, skoraj bi dejal bolj varni cesti kot pa slabši, stranski, ovinkarski, gori-doli, ali pa so Nemci spremenili spotoma načrt zaradi nam premalo znanih, a mogočih radijskih obvestil Metličana Lojzeta Franca-Vidžeta, ker so čez nekaj dni partizani našli pri njem radijski oddajnik.

Vsekakor bi bilo treba v zgodovini napisano prej ustno preveriti v obcestnih vaseh pri še živčih pričah in vprašati verodostojne priče nemškega vdora prvega dne, od katerih so nekateri bili takrat

celo člani zalednih odborov, npr. patra Modesta Golijo, ki so ga jahajočega z Jugorja po opravljeni otvoritveni šolski maši Nemci morali dohiteti na cesti, dalje Franca Jakljeviča, Slavka Koželja, Jožeta Mihelčiča v Metliki, Jožeta Krštinca iz Dragomlje vasi in sploh kogarkoli Metličana, ki so zbežali na Veselico in od tam opazovali kolono, kako je v ostrem ovinku pri Starem pildu zavijala na semiško cesto. Vsa Metlika lahko priča o tem pohodu, ki pa ga oba pisca sploh ne omenjata, a omenjata tistega, ki ga sploh ni bilo.

Koliko pa je vseh vozil bilo, ne ve nihče, ker jih nihče v strahu za svoje življenje ni štel. Cele kolo-

ne nihče ni videl; tudi oni z Veselice ne, ker so mogli videti le vozila od Starega pilda do Vranešiča, dalje pa jo je zakrival hrib, kakor tudi stelniki proti Krivškemu vrhu med pokretom.

Morala pa je prodirati vzporedno z njo vsaj desna pobočnica, zakaj ta je streljala s škrcba po meni na Božičevem vrhu. O tej pa v navedeni knjigi ni govora. Vredno je še vedeti, da razen teh nekaj strelav drugega streljanja ni bilo slišati. Nejasno tudi pušča pisec nemško kolono na Suhorju. Sporna je tudi borba z vojaško šolo prvega dne.

H. VILFAN

Žrtev Silvire Tomazini

Komandantu makedonske fronte generalu Nediću se je mudilo končati kratkotrajno aprilsko vojno 1941. leta pred drugimi: že 15. aprila, dva dni pred uradno kapitulacijo kraljevine Jugoslavije, je prepovedal svojim vojakom, da bi se kakorkoli uprli Nemcem. Med nekaj tisoč ujetimi vojaki in oficirji bivše jugoslovanske vojske v zbirnem taborišču v Kosovski Mitrovici pa se znašlo tudi dosti komunistov, ki so bili takrat v vojski in ki so že od prvega dne vojne storili vse, da bi se s svojimi tovariši uprli agresorju.

Zgodilo pa se je, da je v sorazmerno kratkem času na skrivaj zapustilo taborišče več kot 1500 vojakov in oficirjev, predvsem komunistov, skojevcev, simpatizerjev partije ter drugih antifasistov in rodoljubov.

Največje žasluge, da se je toliko ljudi znašlo namesto v taboriščih v rezervi partije, pripada Silviri

tudi prva, odhodna postaja mitrovških komunistov — rudarjev iz Trepče, študentov in dijakov — od koder so oboroženi z dovolilnicami za izhod iz mesta, ki jim jih je spet priskrbela Silvira, odhajali na Kopaonik in postali jedro Kopaoniškega odreda. Tovariši ji niso uslišali prošnje, da bi tudi ona stopila v odred. Ostala ji je težja naloga: opoldne in zvečer je opravljala dolžnost prevajalke, takrat pa, ko se je posvečala vzpopolnjevanju v nemškem jeziku, je odhajala na partijske sestanke, razširjala in utrjevala partijske in skojevske organizacije, pošiljala nove borce v Kopaoniški odred, osnovala prvi narodnoosvobodilni odbor in AFŽ v mestu.

To je trajalo vse do 30. maja 1942. Tega dne se je pozno pono-

či ustavil pred njenim stanovanjem gestapovski avto. Malo kasneje je Silvira Tomasini pristala v najtemnejši celici mitrovškega gestapovskega zapora. V dveh mesecih in pol, ki so sledili — tako dolgo so jo zasliševali in mučili — je Silvira priznala le to, da je komunistka. Samo to. Gestapovska izpostava v Kosovski Mitrovici piše 11. avgusta 1942 svoji centrali v Beogradu: »Silvira Tomasini je rekla svojim tovarišicam, naj vso krivdo zvalijo nanjo, kajti... ona ne bo nič priznala.« In: »Ta nepopravljiva komunistka je posebno nevarna oseba.«

Dva dni kasneje se je skozi Mitrovico od zapora proti železniški postaji pomikala večja skupina zapornikov. Z njimi je bila tudi »nevarna mitrovška komunistka«. Edino nje niso poslali s transportom v Beograd. Pojasnilo najdemo v nemškem dokumentu, ki se glasi takole:

»PT. s 13. 8. 1942, Mitrovica

Komandant SIPO—SD, Beograd
Predmet: prof. Silvira Tomasini.
Omenjena T. naj bi danes odpotovala s transportom ujetnikov v Beograd. V zaporu in na poti do železniške postaje je nekajkrat vzkliknila »Rdeča fronta« in dvignila pest v komunistični pozdrav. Da bi ta fanatična zapornica postala neškodljiva, prosim, da takoj odobrite njeno likvidacijo. Schef-fer Emmanuel I. r.«

Izredna hrabra borka Silvira Tomasini ni dočakala naslednjega jutra: v noči med 13. in 14. avgustom so jo gestapovci ustrelili brez razsodbe in ne da bi počakali na odobritev centrale iz Beograda.

Tomasini, ženi ki je bila do aprilskega zloma navadna profesorica nemščine v mitrovški gimnaziji. Slovenka, rojena v Trstu, odrasla v Mariboru, je študirala v Ljubljani, kjer se je navzela revolucionarnega duha. Ministrstvo za prosveto ji je dodelilo službo daleč od doma, vendar je hitro prišla v stik z delavci ter z njimi in svojimi dijaki našla skupen jezik. Sedemindvajsetega marca je bila na čelu demonstracij proti izdaji, ko pa je razpadla vojska in so ji sovražniki zaprli prehod ob Ibru ter zanj v Mitrovici postavili zbirno taborišče, je Silvira Tomasini postala borka.

Njena glavna naloga je bila pomagati ujetnikom pri begu. Tistim, ki sta jih mestni in taboriščni svet na svojih spiskih določila za pobeg, je Silvira priskrbela napotnice za vojaško bolnišnico. Tam so jih pregledali naši zdravniki, jim dali potrdila o nesposobnosti in obolenosti, s katerimi se je Silvira Tomasini na nemškem poveljstvu borila, da so jih osvobodili, jim priskrbeli primerne izkaznice in trakove z rdečim križem okrog rokava; nato pa jih je napotila k zanesljivim zvezam po vsej državi.

Kot »zanesljivi« uslužbenki in odlični prevajalki so Silviri na nemškem poveljstvu zelo zaupali. Tako je lahko pomagala pri osvoboditvi več kot 1500 vojakov in oficirjev ter spremenila svoje stanovanje v četrti na desnem bregu Ibra, kjer je bila sekretarka partijske celice, v bazo tehnike mestnega partijskega biroja. Medtem ko je Silvira »vdan« opravljala posel na nemškem poveljstvu, so v njenem stanovanju v mitrovski skojevci, takratni njeni dijaki, lovili novice z radijskega sprejemnika, jih pretipkavali, razmnoževali in jih raznašali po mestu in med ujetnike v taborišču.

Silvirino stanovanje pa ni bilo samo edina partijska »tiskarna« v mestu pod Kopaonikom. Bilo je

V Piran na oddih

Mnogi borci NOV si želijo iti kam k morju na oddih, pa ne vedo, kam. Ne vedo, kje bi našli domačnost in primerne cene...

Pred nekaj dnevi se je v Piranu sestala komisija upokojencev, zastopnikov republiškega odbora in odbora piranske podružnice. Namen sestanka je bil dogovor o cenah in drugih pogojih za kar se da uspešnejše poslovanje doma upokojencev v Piranu. Piran ima namreč kar dva domova upokojencev: enega upravlja republiški odbor, drugega pa odbor piranskega društva.

»Republiški« dom ima tudi svojo kuhinjo, ki jo vodi znana borka NOV Olga Lipovšek iz Gorenje Trebuše, ki že dlje časa živi v Piranu. Oba domova oddajata sobe za upokojence in tudi za druge z majhno razliko v ceni za upokojence in člane družin, ki so še v delovnem razmerju.

Komisija je razpravljala o vseh možnostih za pocenitev prehrane. Tako so tudi sklenili, da bo stala dnevna oskrba pred glavno sezono in po njej samo 21,50 dinarja, v glavni sezoni pa 24,50 dinarja. Sezona traja od 15. maja do 15. septembra. Pred njo in po njej je v domovih vedno nekaj prostih mest, za sezono pa je potrebno javiti obisk nekaj prej in se z upravo dogovoriti.

Oba domova sta le nekaj korakov od morja v Zupančičevi ulici. V marcu, ko je drugje še sneg in mraz, v piranski okolici cveto že mandlji, pri nas je že prava pomlad in sonce ob morju toplo greje, zato pridite. Ne samo upokojenci, tudi še zaposleni borci NOV bi bili zaželeni.

MC

LJUBLJANA

SPREJEMAMO PRIJAVE ZA IZLETE:

- V München na obrtniški sejmi od 17. — 20. aprila 1969
- V Pariz po dolini Loare od 25. 4. — 4. 5. 1969
- V Holandijo za ljubitelje cvetja od 26. 4. — 5. 5. 1969
- V Napoli—Capri—Firenze od 26. 4. — 4. 5. 1969

- V Španijo — deželo biko-borbo in flamenga od 12. — 29. maja 1969
 - V Sofijo—Carigrad posebno na priložnost za muzejska društva od 14. — 25. maja 1969
 - V Frankfurt na sejmi tekstila in oblačil od 20. — 25. maja 1969
 - V Skandinavijo — Oslo—Stockholm—Helsinki od 10. — 26. julija 1969
 - V Dolomite in na Mont Blanc od 14. — 19. julija 1969
- PRIJAVE IN INFORMACIJE
V VSEH POSLOVALNICAH
SAP — LJUBLJANA!

»balo«
za vašega novorojenčka

Mamice, babice, očetje, dedki, tetke, botrice in botri

BALO ZA VAŠEGA NOVOROJENČKA smo pripravili v naši veleblagovnici.

V oddelku za dojenčke imamo bogato izbiro vse potrebne opreme (balo) zanje. Še posebej opozarjamo, da je iz uvoza spet prispela

CHICCO — OPREMA ZA DOJENČKE IN ITALIJANSKI OTROŠKI VOZIČKI

KUPUJTE SAMO URADNO KONTROLIRANE ZLATE IZDELKE

SOCIETA

"DARWIL"

GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO
TRST Piazza S. Antonio Nuovo 4/I-II

• NUDI PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO ZLATEGA NAKITA V EVROPI iz 14, 18 in 22-karatnega uradno KONTROLIRANEGA zlata.

• PRODAJA S POSEBNO GARANCIJO!

• NA ZALOGI VEDNO PREKO 600 MODELOV UR DARWIL in ARETTA.

Ure znamke Darwil in Aretta lahko nabavite tudi v specializiranih trgovinah in veleblagovnicah v Jugoslaviji.

SERVISI za vzdrževanje so organizirani v vseh večjih mestih v Jugoslaviji.

Pisma uredništvu

„Neznani vojak“ je bil moj bratranec

V rubriki Pisma uredništvu, v 11. številki »TV 15«, sem prebral pismo tovariša Hinka Wilfana iz Ljubljane pod naslovom »Stampe-
tov most je bil štirikrat porušena.

Omenjeno pismo bi rad dopolnil. Podatki o rušenju tega mostu 10. aprila 1941 se popolnoma ujemajo s tistimi, kar sem slišal od svojega pokojnega bratranca Karla Regancina iz Zagorja ob Savi — on je namreč tisti »neznani vojak«, ki ga omenja Hinko Wilfan.

Karel Regancin mi je po razpadu bivše jugoslovanske vojske pripovedoval tole:

Vojska se je umaknila, ker je bila domovina izdana. Nikakor ni mogel prenesti, da bi imel sovražnik tako prosto pot v našo domovino. Z nekim oficirjem sta se vrnila na Stampetov most, pognali so ga v zrak, nato je sam odšel še na borovniški viadukt in ga prav tako zaminiral. Kot poslednji umikajoči se vojak je opazoval svojo uspešno akcijo, o kateri pa ni rad govoril.

Vrnil se je v Zagorje, kjer je le tri mesece kasneje postal prva žrtev nemškega nasilja v svojem rojstnem kraju. Ko je bil s tovariši v gostilni, je z globoko mržnjo opazoval Hitlerjevo sliko. Zavrelo je v njem, pa je skočil, snel sliko, jo vrgel na tla in jo pohodil. Gostilničar ga je izdal, zato je pobegnil in se skril pri sorodnikih v Kolovratu. Tam pa ga je izdal nemški karabiner Hofman. Tako so ga 9. avgusta 1941 po zverinskem mučenju ustrelili za rudniško klavnico. Zapustil je ženo s štirimi majhnimi otroki.

Popolnoma se strinjam z besedami tovariša Wilfana, da bi moral biti tudi ta dogodek zgodovinsko obeležen.

STEFAN REGANCIN,
Zagorje, Grajska 7

Niti omenili jih niso ...

V oddaji »Niti našega življenja« na ljubljanski televiziji so minuli mesec tekmovali tudi dijaki 1. gimnazije iz Ljubljane in dijaki novo-meške gimnazije. K oddaji sami oziroma tekmovalju nimam ničesar pripomniti in se pridružujem vsem, ki so dijakom ljubljanske gimnazije čestitali za zmago. Pač pa se moram obregnuti ob podatke

o revolucionarnih tradicijah bivše klasične gimnazije v Ljubljani, katere naslednica je sedanja 1. gimnazija. Ti podatki so bili tako revni, da je tistega, ki jih je organizatorjem kviza priskrbel, lahko sram — če že ne pred živimi, vsaj pred mrtvimi oziroma padlimi revolucionarji, ki so izšli iz te gimnazije.

Prav je, da so se spomnili pokojnega profesorja te gimnazije in kasnejšega predsednika Ljudske skupščine Slovenije dr. FERDA KOZAKA, ki ga je reakcionarna oblast v stari Jugoslaviji kot levičarsko usmerjenega preganjala in ki je s svojimi naprednimi idejami vplival na duhovni razvoj marksistkega dijaka. To je bilo pa tudi vse, kar so vedeli povedati o revolucionarnih tradicijah pred II. svetovno vojno.

Mar niti tega ne vedo, da je bil dijak klasične gimnazije narodni heroj TONE ŽERJAL?

O tem revolucionarju smo sicer malokrat brali, čeprav je bil proglasen za narodnega heroja kmalu po osvoboditvi in v njegov curriculum vitae s sliko v zborniku narodnih herojev Jugoslavije. Tam beremo, da se je že v dijaških letih vključil v napredno delavsko gibanje in da je bil zaradi aktivnega sodelovanja v akcijah, ki so jih organizirali komunisti, sprejet v članstvo KPJ. Kmalu nato so ga aretirali; bil je obsojen na devet mesecev zapora, ki ga je prejel v Ljubljani. Ko je prišel iz ječe, je nadaljeval svoje revolucionarno delo še z večjo vnemo. Leta 1937 so ga spet aretirali. Sodišče mu je prisodilo eno leto robije v Sremski Mitrovici. Po vrnitvi iz Sremske Mitrovice je deloval zlasti v delavskih prosvetnih društvih »Vzajemnost« in organiziral marksistične krožke. Bil je izvrsten organizator. Njegovo delovanje po okupaciji je bilo logično nadaljevanje prejšnjega revolucionarnega delovanja. Partija mu je zaupala nadvse pomembno nalogo: postal je vodja centralne tehnike. Poleti l. 1942 pa so ga Italijani izsledili in aretirali. Po strahovitem mučenju, s katerim niso mogli ničesar izveči iz njega, so ga ustrelili. Pokopan je na grobišču talcev v Ljubljani.

Naj mi tisti, ki bolje poznajo njegovo delo, oprostite, da sem o njem povedal tako malo — uporabil sem namreč lakonične podatke iz prej omenjenega zbornika narodnih herojev. Če bi lahko opisal samo del tistega, kar je doživel in s čimer se je izkazal kot junak revolucije, bi potreboval mnogo več prostora. Tudi s svojimi osebnimi spomini nanj ne morem postreči bralca. Bil je namreč starejši od mene — ko je bil v sedmi, sem bil jaz v četrth gimnaziji;

takrat sem bil politično še nerazgledan. Spominjam se ga kot drobne fanta srednje ali celo nizke postave, ki je bil vedno zamišljen. Nosil je črne naočnike — in prav ta okolnost je povzročila, da sem bolje spoznal, kdo je pravzaprav ta črnolasec. Dogodek v tej zvezi je značilen za takratne politične razmere.

Nekega dne je med poukom vstopil v razred ravnatelj gimnazije v družbi dveh moških, o katerih ni bilo težko ugotoviti, da sta detektivna. Mračno so gledali po nas dijakih in veleli vsem, ki smo nosili črne naočnike, naj zapustimo razred. Na hodniku so bili že zbrani tudi drugi dijaki s črnimi naočniki. Bilo nas je za celo četo. Začuden smo se spogledovali in se spratčevali, kaj nameravajo z nami. Detektivna sta nas odpeljala na policijo. Na policijskem dvorišču smo se morali postrojiti. Nekdo je gledal skozi okence blizu vrat ... Tiste, ki niso bili sumljivi, so odpuščali in nas pošiljali nazaj v šolo. Sele v šoli sem zvedel, da so nekoga iskali in da so ga tudi našli. Piše da se Tone Žerjal in je komunist. Tako je padel policijski v roke zamišljeni črnolasec s črnimi naočniki. To je bilo 1934. ali 1935. leta.

In tega mladega revolucionarja ki je v zaporih prejel najhujše mučenje in je bil po osvoboditvi proglasen za narodnega heroja, v omenjenem kvizu še omenili niso.

Prav tako bi zaslužili tudi mnogi drugi, da jih omenijo. Na primer LOJZE ZAJC, reven dijak iz Zigmarije pri Sodražici, ki so ga kot komunisto (bil je skojevec) pestili vsi klerikalno usmerjeni in režimu vdani profesorji ter je padel kot študent medicine leta 1942 med talci. Pa IVAN ČAMPA, mnogo obetajoči slovenski pesnik, doma iz Nemške vasi na Blokah, ki so ga Italijani ustrelili med znano roško ofenzivo ... Pa DRAGO LE-NARČIČ, doma iz Nove vasi na Blokah, ki je po italijanski kapitulaciji leta 1943 prišel iz Zagreba, kjer je študiral agronomijo, in se vključil v NOV ter kmalu nato tragično padel ... Pa JOŽE BRODNIK iz Velikih Lašč, ki je prav tako politično deloval že v gimnaziji in junsko padel v boju ...

Navedel sem samo najpomembnejše, ki se jih spominjam osebno. Ali tisti, ki so zbirali podatke o revolucionarnih tradicijah klasične gimnazije, res ne vedo zanje?

FRANCE ŠUSTERSIČ

Zahvala

Na predvečer osmega marca je prišla k meni učenka osnovne šole in mi v imenu Združenja borcev Vitanje čestitala in izročila darilo. Vsem, ki so se letos spomnili name, iskrena hvala!

IVANKA MAKOVSEK
Paka 8, p. Vitanje

Pripoveduje: O. Križanovski-Igor

Piše: Mile Pavlin

Pogovor s črnogledim humoristom

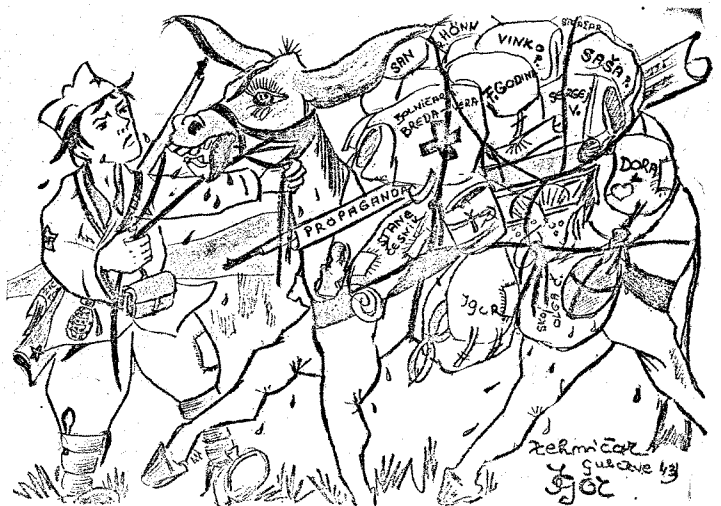
Na Orehovici seveda ne duha ne sluha po brigadi. Nihče ni vedel povedati, kam je šla, toda v vasi je pustila izdatno zalogo hrane, s katero so naju civilisti neusmiljeno pogostili. Če človek dobro je, mora tudi piti. Na smrt utrujena od celodnevnega bojevanja z uporniško mrcino, prenašanje tovora, obupana in jezna, sva pridno gasila žej, jezik se nama je razvezal in sva še pozno v noč pripovedovala vaškim dekletom svoje dogodivščine. Mulo sva spravila v bližnji hlev, za slovo jo je Vinko sunil pod rep, vso ropotijo pa sva spravila v bližnji listnjak.

Zjutraj sva vstala in začela poizvedovati po brigadi. Seveda zanj nihče ni vedel. Najina slaba vest je začela počasi izpuhtevati, in to, da sva se izgubila, nama je bilo čedalje bolj všeč. Čez dan sva se zalagala s pijačo in jedajo ter mimogrede tudi politično vzagajala vaščane. Naslednjo noč sva še vedno tičala na Orehovici.

Tedaj sva se podala v Novo mesto, da bi kaj zvedela. Toda najina pot je bila spet brezuspešna, edini uspeh za naju je bil, da sva se znašla spet na mitingu, katerega sva se udeležila kot predstavnika Gubčeve brigade. Po veseli noči sva jo zjutraj mahnila proti Trebnjemu, da bi od tam šla na Trebelno. Če ne drugje, prav gotovo na Trebelnem najdeva našo brigado, sva sklepala, saj je bila tam ustanovljena in tam si jo 1942 in 1943 skoraj vedno našel ali vsaj zvedel, kje je.

Prikorakala sva v Trebnje in pogled mi je obvisel na graščini. Če se kje ustaviva, se bova tukaj, sem sklenil, in Vinko je bil takoj za to. Računal sem na odlično postrežbo, dobro posteljo in vse drugo, kar se spodobi za taka kulturnika.

Potrkal sem na vrata, prijazna mamica nama je odprla, in ko sva povedala, kaj bi rada, nama je pokazala sobo, kjer bova spala. Utrujen od pešačenja sem se zleknil na posteljo ter takoj občutil

Tako je mučenik Igor upodobil svoje trpljenje z mulo in njenim tovorom za »Stenčar« Gubčeve brigade leta 1943. (Iz arhiva Instituta za zgodovino delavskega gibanja)

svoje plemiško poreklo. Le nekaj me je tiščalo pod vzglavjem. Odrinil sem blazino in zagledal kup rdečih italijanskih bomb. Pustili so jih italijanski oficirji, ki so tam stanovali, ženske pa se jih niso upale dotakniti.

V gradu sem si privoščil tudi preizkus, ali sem se kaj naučil igrati na klavir. S težavo sem odbrenkal nekaj odlomkov raznih pesmic, hudo skrivljenih in šepastih, tako da je celo Vinko ugibal, katero pesem igram. Obenem sva tudi zapela nekaj okroglih.

Tedaj je prišla k nama mamica, ki nama je bila odprla. Prosilā naju je, naj ne pojeva in igraja, ker imajo mrliča v hiši. Tako sva zvedela, da je umrla lastnica gradu. Seveda sva jo ubogala. Namesto da bi pela in igrala, sva začela brskati po knjižnici.

Zvečer nama je prinesla obilno večerjo. Vprašala sva jo, kje bi se dalo dobiti kake cigarete. Tedaj nama je predlagala, da bi prišla bedet k mrliču, da bova tam dobila cigarete.

Šla sva, pokropila grofco, povabili so naju, naj sedeva, in nama ponudili žganja. Nevajena dolenjskih navad ob mrliču, sva hotela že izginiti, saj sva vendar opravila svojo dolžnost. Toda nekdo je omenil, da se to ne spodobi, da morajo ljudje, ki prihajajo k mrliču, malo posedeti. Med gosti sem videl nekaj lepih obrazkov, ki so se spodbudno nasmihali, zato se nisem preveč odločno upiral.

Še vedno so neutrudno nosili vino na mizo. Midva, neizkušena zelenca, sva se kaj čukasto držala. Ko se mi je jezik le razvezal, sem mislil, da je najbolje, če pač tolažim »žalujejoče ostale« s pripovedovanjem o tem, kako smrt prizadene vsakogar. Skratka, govoril sem jim, kako so umirali naši ljudje, kako so padali in kako smo jih pokopavali.

Dekleta so naju nekaj časa poslušala, naker je ena dejala, da je to preveč žalostno in najraje povem kaj veselega. Brž sem pozabil, kje sem, prošnja mi je segla do srca in kmalu sem bil v takem zagonu, da kaj takega še ne. Jezik se mi je vrtel kot vrtavka, počasi sem se znebil vse tesnobe, začel sem brenkati tudi na druge strune. Tudi plesali smo, se igrali slepe miši, bili »rihtarja« in podobno, kar počenajajo mladi ljudje pri zabavi. Ne maram zamolčati, da sem tudi vsaki, ki me je hotela poslušati, neutrudno pihal na dušo.

Končalo se je tako, da naju je zjutraj stara mamica odpeljala v najino kamro, kjer sva legla k zaslužnemu počitku. Preden sva zatislila trudne oči, sva preklela vse stare ženske, ki ne pustijo svojim hčeram, da bi se malo poveselile s takima fantoma, kot sva midva. Manjkalo nama je zraka, zato sva odprla okno in skušala nekaj zapeti. Pa sem zagledal pogreb in umolknil. Potem sva zapala in precej pozno naju je zbudila spet tista stara mamica.

Iz Trebnjega sva začela prodirati proti Mirni, od tam pa na Debenc, kjer sva zasedla položaj v neki hiši s tremi hčerkami in se tri dni bojevala po zidanicah. Nato sva obiskala našo prestolnico Trebelno, da bi ugotovila, če je kaj sledu o brigadi. Ko nisva nič našla, sva se podala v Mokronog, kjer sva doživela nemški bombni napad. Tako sva ugotovila, da vojne še ni konec, in sva začela malo bolj prizadevno iskati brigado. Z vlakom sva se odpeljala v Novo mesto in tam zvedela, da je brigada nekje pri Beli cerkvi. Zelo imenitno se nama je zdelo, ko sva se peljala z vlakom, čeprav je šlo sila počasi, zamude so bile velike in nihče te ni vprašal za karto.

(Nadaljevanje)

Pravna posvetovalnica

Uskladitev pokojnin

V zadnjem času se je več naših naročnikov, nekdanjih borcev in invalidov obrnilo na našo pravno posvetovalnico s prošnjo za pojasnilo, kako je letos s povečanjem pokojnin. Da ne bi odgovarjali vsakemu posebej posredujemo bistvene podatke navodila, ki ga je izdal Republiški zavod za socialno zavarovanje v Ljubljani in ki se nanaša na izvedbo sklepov skupščine Republiške skupnosti socialnega zavarovanja delavcev SRS o uskladitvi pokojnin po čl. 97 in 102 pokojninskega zakona. Čl. 97 določa, da se morajo pokojnine v začetku vsakega koledarskega leta uskladiti z gibanjem povprečnih življenjskih stroškov, če se je raven teh stroškov povečala za najmanj 3 odst. Čl. 102 pok. zakona pa določa, da mora skupščina republiške skupnosti soc. zavarovanja najkasneje po vsakih petih letih obravnavati raven vseh pokojnin, da ugotovi razlike med stari in novimi pokojninami. Skupščina tudi odloča ali je treba uskladiti vse prej uveljavljene pokojnine ali pa samo pokojnine uveljavljene v določenih obdobjih. Citirano navodilo Republiškega zavoda za soc. zavarovanje določa, da se bodo letos pokojnine uskladile za enoten odstotek povečanja, za 15,4 odst., v koliko pridejo v po-

štev za uskladitev po čl. 102 TZPZ. Druge pokojnine se bodo povečale za 5,4 odst ali pa sploh nič. Glede na to je treba razlikovati tri skupine pokojnin.

I. Za 15,4 odst. se povečajo vse pokojnine, odmerjene po splošnih predpisih, uveljavljene do 31. 12. 1957 (invalidske do 31. 12. 58) ter tiste pokojnine, ki so bile uveljavljene do 31. 12. 1964, če so bile odmerjene na podlagi kategorije delovnega mesta. Z drugimi besedami vse tiste pokojnine, ki so se po prvi uskladitvi po čl. 102 povečale za 14 odst. oz. so bile prevedene po kategoriji delovnega mesta. Nadalje se za 15,4 odst. povečajo vse pokojnine pogodbenih zavarovancev (tudi umetnikov) uveljavljene do 31. 12. 1964, izjemno priznane pokojnine, uveljavljene do istega časa, in družinske pokojnine, če bi osebne pokojnine prišle v poštev za povečanje.

II. Za 5,4 odst. se povečajo vse pokojnine odmerjene po splošnih predpisih na podlagi posebnega dohodka, uveljavljene med 1. I. 58 in 31. 12. 64, ki so bile ob uskladitvi 1. I. 68 povečane za 5 odst. oz. za 3 odst. ali pa sploh niso bile povečane. Nadalje se povečajo za 5,4 odst. vse pokojnine uveljavljene po 1. I. 65, odmerjene po čl. 236 na podlagi kategorije delovnega mesta, in pokojnine, odmerjene na podlagi osebnega dohodka, upoštevane za čas do 31. 12. 67. Enako se povečajo pokojnine vojaških zavarovancev (ponovno preračunane po plači decembra 67), pokojnine bivših uslužbencev notranjih za-

dev, pokojnine nosilcev partizanskega spominskega znaka 1941, če se pri odmeri upošteva os. dohodek do 31. 12. 67. Za 5,4 odst. se povečajo izjemne pokojnine uveljavljene v letih 1965, 1966 in 1967, pokojnine pogodbenih zavarovancev, uveljavljene po 1. I. 65, družinske pokojnine, če bi prišlo v poštev povečanje osebne pokojnine za 5,4 odst. Nadalje invalidnine zaradi telesne okvare, nastale zaradi nesreče pri delu ali poklicne bolezni, uveljavljene do konca leta 1968, kakor tudi začasne pokojnine in pokojnine z varstvenim dodatkom. Vse to velja tudi za borce NOV, razen tistih, ki jim je bil priznan dodatek za borce. Njihove pokojnine bodo na novo odmerjene.

III. Ne povečajo pa se pokojnine, uveljavljene po 1. I. 1968 in odmerjene po splošnih predpisih, kakor tudi ne pokojnine pogodbenih zavarovancev iz tistega časa. Ne povečajo se pokojnine vojaških zavarovancev, pri katerih se je za odmero upoštevala plača iz decembra 1968, in pokojnine uslužbencev notranjih zadev, pri katerih se je upošteval osebni dohodek iz leta 1968, enako tudi ne pokojnine nosilcev partizanskega in spominskega znaka 1941, če se je pošteval os. dohodek za leto 1968. Ne povečajo se invalidnine zaradi telesne okvare, nastale zaradi bolezni ali poškodbe izven dela, kakor tudi ne pokojnine in invalidnine, ki se izplačujejo v breme drugih republik. Te bodo usklajene po sklepih drugih republik.

Utrjujmo prijateljstvo s sosedi

Oživiljanje tradicij skupnega boja proti fašizmu in za demokracijo na obeh straneh jugoslovansko-avstrijske meje nas je pripeljalo do načrtov za organiziranje izletov z naslovom »Po poteh koroških partizanov in po slovenskih domaćih.«

Izleti se bodo začeli z 11. aprilom letos, trajali pa bodo po tri dni. Odhod bo vsak petek ob 15. uri s Trga revolucije v Ljubljani, avtobusi se bodo ustavljali tudi v

Kranju ob 15.45. uri, povratek pa bo ob nedeljah zvečer.

Da bi ustregli željam posameznikov, ki si žele videti razne kraje, smo se odločili za tri različna potovanja:

PRVO POTOVANJE

1. dan: Ljubljana—Kranj—Podkoren—Ziljska dolina (Zahomec, Podkloster, Šmohor) — Peče. Tu bodo izletniki večerjali in prenočili ter se seznanili z domačini pri gostilničarju Francu Zwitteru.

2. dan: Zajtrk, nato obisk napredne kmetije, ki je last koroškega Slovence Trunka v Žužalčah, nato obisk v Svatnah pri Miklovih (»Miklova Zala«). Ogled Beljaka, kosilo v Bilčovsu pri Janku Ogrišu. Popoldne vožnja po razgledni cesti, ogled Celovca in Gospe svete. Popoldne povratek skozi Celovec do Šentjanža v Rožu. Večerja, srečanje z domačini v gostilni Mihe Gabrijela, izletniki bodo prenočevali pri njem in v hišah po vasi.

3. dan: Po zajtrku potovanje do Borovelj, kratak ogled trga, nato pot v Sela, kjer bo kosilo. Popoldne ogled Slovenj Plajberka, vrnitev skozi ljubeljski predor. CENA: 169,50 dinarjev.

DRUGO POTOVANJE

1. dan: Ljubljana—Kranj—Jezerko—Železna Kapla. Večerja, srečanje z domačini in prenočišče v gostilni Brunner pri Johanu Hadrlapu.

2. dan: Po zajtrku vožnja do Velikovca, ogled mesta, nato obisk najsevernejše slovenske vasi Djekše na Svinji, kjer bo kosilo v gostilni Pečarnik. Vrnitev skozi Velikovec mimo Klopinskega in Zablškega jezera v Vesele, kjer bo večerja, srečanje z domačini in prenočišče pri znanem koroškem partizanu Johanu Wutteju-Lucu.

3. dan: Po zajtrku vožnja skozi Škocjan v Celovec in na Gosposvetsko polje, nato ogled Ojstrove. Kosilo v celovski okoličici, po-

poldne ogled Borovelj, vrnitev čez Ljubelj. CENA: 154,50 dinarjev.

TRETJE POTOVANJE

1. dan: Ljubljana—Celje—Maribor—Prevalje—Pliberk, kjer bo večerja, srečanje in prenočišče pri Štefanu Brezniku.

2. dan: Po zajtrku skozi Dobrolo ves do Vesel, kosilo pri Johanu Wutteju-Lucu, nato ogled Velikovca, Celovca in Gosposvetskega polja. Večerja, srečanje z domačini in prenočišče v Bilčovsu pri Janku Ogrišu.

3. dan: Po zajtrku nadaljevanje potovanja skozi Bistrico v Rožu in Šentjanž v Borovlje, ogled trga. Nato potovanje v Sela, kjer bo kosilo. Vrnitev čez Apače, Galicijo in Zitaro ves v Pliberk, nato pa čez Holmec v Prevalje in Slovenj Gradec ter v Ljubljano. CENE: Iz Ljubljane 181 dinarjev, iz Celja 170 dinarjev, iz Slovenj Gradca 161 dinarjev.

Vse izletniške skupine bodo spremljali nekdanji koroški partizani, ki bodo pripovedovali o dogodkih med vojno. Ob večerih vas bodo v koroških gostilnah, v domačem vzdušju, sprejeli domačini s svojimi pesmimi in prisrčnostjo. Ogledali si boste urejene in lepe koroške vasi, se seznanili z lepoto Koroške in okusili odlično koroško kuhinjo.

Prijave bomo sprejemali do 7 dni pred začetkom potovanja pri turistični agenciji »TURIST«, Trdinova 3, Ljubljana, telefon 310-933)

ter v vseh naših poslovalnicah. Če bi kako Združenje borcev želelo organizirati izlet za svoje člane in bo nad 40 udeležencev, bomo organizirali potovanje v sporazumu z njimi ter se za ceno posebej dogovorili.

Priporočamo se za zaupanje!

TURIST BIRO
Ljubljana, Trdinova 3

GOSTINSKO PODJETJE

„Zvezda“

Murska Sobota, Titova 10
gostišče, Lendavska 39.

nudi cenjenim gostom topla in hladna jedila, ter priznane in najboljše pijače — tujske sobe.

Vsem, ki potrebujejo miru in zdravja priporočamo obisk Moravskih Toplic v bližini Murske Sobotice.

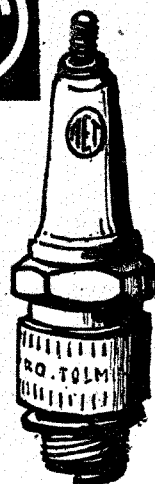
EN MESEC V MORAVCIH - LETO DNI ZDRAVJA!

INVALIDI — BORCI! Ko se odločate, kam letos na zdravljenje, pridite v Moravce. Spoznali boste, da ste se odločili prav.

Podpisani stanovanje

se nepreklicno prijavljam za izlet po Koroški

dne in sicer potovanje.

AVTOELEKTRO TOLMIN

nagraduje kupce svojih vžigalnih svečk. Informacije dobite v vseh prodajalnah avtomateriala

KB
LJUBLJANA

XIX. nagradno žrebanje

250 nagrad

3 kmetijske mehanizacije po 5000 N din
10 starih izločkov HARTER po 500 N din
50 ročnih ur
62 polnih omatskih diapriktorjev
VEGA, SUPRA, SARRA, SARRA
120 brivnikov
isti znesek

3 prikolice IMV
Novo mesto
A.D.R.I.A 305-SB

1 osebni avtomobil FIAT 124

1 osebni avtomobil FIAT 850

Vlagatelji vseh vrst vezanih hranilnih virov, torej tudi stanovanjski in kmetijski varčevalci ter lastniki vezanih deviznih računov, ki sta že ali boste do 30. aprila 1969 vložili najmanj 2000 N din na odgovorni rok nad eno leto, sodelujete pri velikem nagradnem žrebanju.

Poslovno sodelujemo z vsemi poštami v Sloveniji in Vojvodini ter z 51 hranilnimi blagajnami pri delovnih organizacijah.

S posredovanjem Glavne hranilnice na Dunaju (Zentralsparkasse der Gemeindefür Wien) in Mesine hranilnice v Münchnu (Städtische Sparkasse München) poslovno sodelujemo pri odpiranju deviznih računov z vsemi hranilnicami v Avstriji in Zahodni Nemčiji.

KB
LJUBLJANA

Kulturni obsornik

Drugi april, mednarodni dan mladinske književnosti

Mednarodna Zveza za mladinsko književnost, ki je ena izmed organizacij UNESCO, in katere predsednica je Zorka Peršič, direktorica Mladinske knjige, praznuje po vsem svetu mednarodni dan mladinske književnosti. Ta dan je 2. april, rojstni dan po vsem svetu znanega danskega pravljicarja Hansa Christiana Andersena. Proslavljanje tega dne naj bi vsako leto in v vseh deželah prispevalo k pospeševanju kvalitetne književnosti za otroke in mladino, s tem pa tudi k poglobljanju medsebojne povezanosti in solidarnosti med vsemi otroci in vsemi narodi sveta.

Pisateljica ASTRID LINDGREN, ki sodi v sam vrh svetovne mladinske književnosti, in avtorica nam vsem tako drage Pike Nogavičke, pa je ob mednarodnem dnevu mladinske književnosti napisala

POSLANICO OTROKOM VSEGA SVETA:

Se vam ne zdi, da so črke in besede čudne stvari? Pomislite nekoliko: lahko imate cel kup S-ov in K-jev in B-jev in še drugih črk, ki same po sebi ne pomenijo ničesar, a ko jih začnete sestavljati, se lahko spremenijo v besede, ki imajo svoj pomen. Potem pa lahko začnete še besede sestavljati v stavke, jih ovijete s trdimi platnicami in glej, že imate knjigo! Morda se knjiga začne takole:

»Neko temno jesensko noč se je

nekdo prikradel skozi vrata v grajskem obzidju. Oprezno se je ozrl okrog sebe. Morda ga v zasedi čakajo sovražniki, morda se plazijo med drevesi v parku. Pod svojim črnim španskim plaščem je človek skrival sveženj: nikakor ni želel, da bi njegov zaklad prišel v njihove roke, če bi ga hoteli dobiti, bi ga morali ubiti. Z enim skokom je bil na konju. V tistem trenutku pa je v temi počil strel, človek je zakričal in padel iz sedla.

V naslednjem trenutku je beli konj brez jezdeca odstopotal med temnimi drevesi.

Kaj je zdaj to? V resnici nič več kot skupek črk, ampak ko berete, ne mislite tako. Vidite le moža v črni španski pelerini, vidite ga, kako je prestrašen in kako urno skoči na sedlo, slišite strel in topot kopit, ko konj brez jezdeca oddirja v noč.

Kaj ni čudno, da se nekaj malih črk lahko tako poigra z vami? Ali veste, kaj počno z vami? Vzbudijo vam domišljijo in zmožnost, da vidite stvari, ki so nevidne. Na ta talent morate paziti nihče ne ve, do česa vas lahko nekega dne pripelje. Nič velikega ali čudovitega v svetu se ne zgodi, ne da bi se prej porodilo v človekovi domišljiji. Ste že kdaj prej pomislili na to? Nekdo mora to prej videti v duhu, prav tako, kot vi vidite moža v črnem španskem ogrinjalu. Prvi človek, ki je zanetil ogenj, je imel domišljijo, in prav tako ljudje, ki so izumili kolo, parni stroj, cepivo proti kozam, pa tudi človek, ki je iznašel, kako razdelimo atom. Brez domišljije bi Kolumb nikoli ne bil poskušal pluti iz Španije

proti Zahodu v Indijo, a odkril je Ameriko...

Zato pa — kdo ve, kaj utegne odkriti ali izumiti vaša domišljija, če jo boste negovali in ji pustili rasti? Morda boste odkrili način, kako prenehati z vojskovanjem. Pa tudi če vas ne bo privedla tako daleč, vam še zmeraj lahko pomaga razum ti mnogo tistega, česar bi morda vse svoje življenje ne razumeli. Domišljija je kot svetilnik, ki se izenača prižge v temi in vam omogoči, da vidite.

Če pa naj vaša domišljija raste, potrebujete pomoči. Potrebujete tiste razburljive, zabavne in čudovite reči, ki jih lahko dobimo v knjigah. Z ničemer ne prižgemo svetilka laže kot s knjigami, in to nam pomaga, da v duhu vidimo tisto, česar bi drugače sploh ne mogli videti.

V vaši starosti vidijo ljudje bele konje in ljudi v črnih španskih ogrinjalih, pirate na morjih, pa Indijance ob tabornem ognju, iskalce zakladov, podzemne jame in vesoljske ladje, namenjene na oddaljene planete, o katerih ne vemo ničesar, a jih v duhu vendar le lahko vidimo. Za nas je potrebno in pomembno, da vse to vidimo. Za nas je važno da se iz knjige naučimo risati fantazijske slike, in zato je treba, da knjige spoznamo čimbolj zgodaj. Kajti začeti moramo od začetka. Če že v vaši starosti ne vidimo mož v črnih španskih ogrinjalih, pa piratov in Indijancev, se ne bomo nikoli naučili gledati. Hodili bomo skozi življenje brez svetilnika, ki bi nam razsvetljeval temo.

Sicer pa, kaj se je zgodilo z možem v črnem španskem ogrinjalu? Je umrl ali se ga je morda usmili kak prijazen menih iz bližnjega samostana? Kakšen je bil zaklad, ki ga je nosil v svežnju? Je bil to živ otrok ali pa skrinjica; polna dragocenega drugega kamenja? Kdo so bili ljudje, ki so v zasedi čakali v temi in streljali nanj? Jim je uspelo dobiti zaklad ali ne? In kam, za vrata je prišel beli konj?

Da, lepo bi bilo izvedeti. Ampak ne bom vam povedala. Zgodbo lahko samo spletete do konca.

Kaj je s tretjo knjigo Ukane

Ker se številni bralci zanimajo, kaj je s tretjo knjigo Ukane, tj. kdaj bo izšla, smo se obrnili na avtorja Toneta Svetina. Sporočil nam je, da je delo dokončal in ga pravkar oddal v tisk. Izšlo bo letos jeseni.

Zanimivosti

Jugoslavija na norveški televiziji

Norveška televizija je svojo zadnjo oddajo iz cikla »Zunanje-politični magazin« posvetila Jugoslaviji. V oddaji so bili objavljeni pogovori s Krištom Crvenkovskim, Krištom Gligorovom in s Josipom Djerdjo, ki jih je vodil znani norveški televizijski komentator Jan Oto Johanson, ki je spremljal delo devetega kongresa ZKJ. Med oddajo so bile predvajane tudi najbolj značilne posameznosti s kongresa, predvsem odlomki iz govora predsednika Tita in pa filmska poročila o razvitih in nerazvitih krajih Jugoslavije.

»Češkoslovaška 1968«

Državna založba Slovenije pripravlja izdajo knjige »Češkoslovaška 1968«, ki jo je napisal poročevalec beograjske »Politike« in slovenske televizije Jurij Gustinčič. Pisec je knjigo razdelil na šest poglavij: Konec apatičnosti, Padec Novotnyja, Preporod, Spodaj, Invazija in Okupacija z varijacijami.

Klub Jugoslovanov tudi v Londonu

V Londonu deluje Klub Jugoslovanov, katerega ena glavnih dejavnosti je skrb za naše ljudi, predvsem za mladino, ki prihaja v Anglijo. Klub bo v svojih prostorih uredil tudi čitalnico in knjižnico, kjer bodo delavci in študentje iz Jugoslavije iz naših časnikov in revij lahko zvedeli novice iz domačih krajev ter brali domače knjige.

Najdeni zanimivi partijski dokumenti

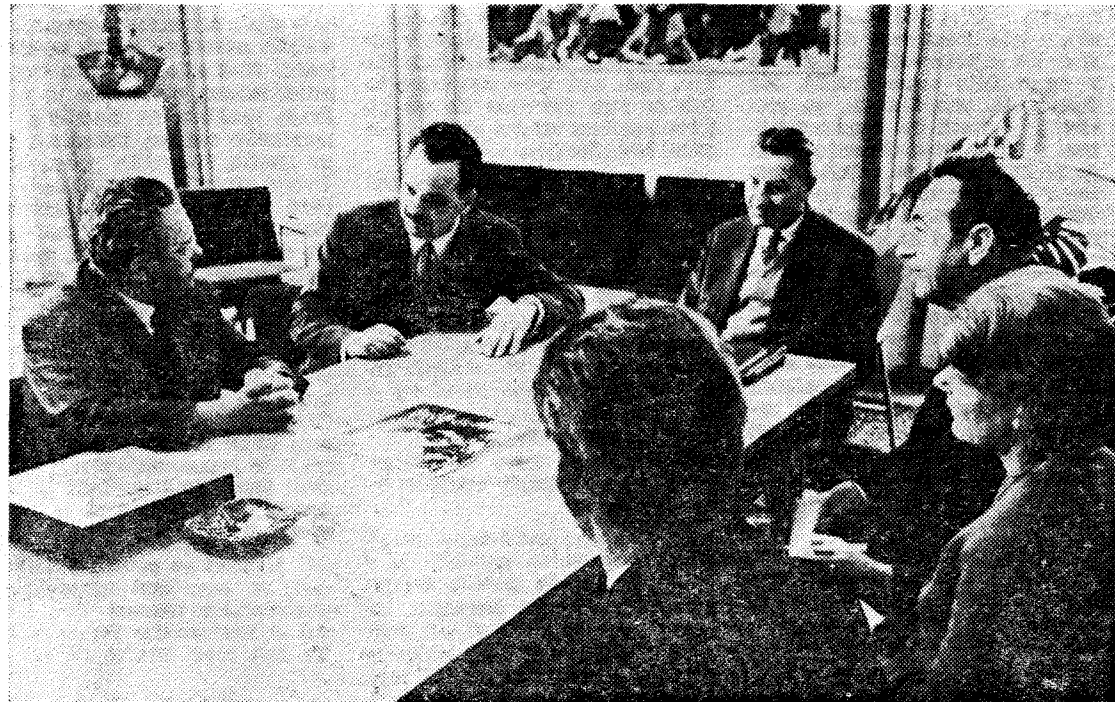
Po šestindvajsetih letih je češkoslovaški zgodovinski arhiv dopolnil svojo zbirko z izredno zanimivimi in za zgodovino partije in NOB češkoslovaškega kraja pomembnimi gradivom. Pod lesenim podom v stari hiši Tanasija Andjela, v vasi Ostri, so našli osebni arhiv narodnega heroja Radovana Jovanovića. Med njim pa so odkrili do danes povsem neznane dokumente okrog tega in partijskega komiteja KPJ.

Zbirka revolucionarnih pesmi

V čast 50-letnice Zveze komunistov Jugoslavije je glasbeni oddelek državnega sekretariata za ljudsko obrambo izdal prvo zbirko starih ljudskih pesmi, nastalih v času narodnoosvobodilnega boja, in najnovejših umetniških skladb, posvečenih boju in delovanju članov KPJ odnosno ZKJ.

Priprave za snemanje »Užiške republike«

V marcu so pričeli pripravljati snemanje filma »Užiška republika«. Skupina sodelavcev si pri tem nelahkem delu pomaga s pisanimi in živimi sledovi te »prve partizanske države«, ki je živel svobodno v času, ko so pred Hitlerjevimi divizijami padale velike evropske države. Režiser in scenarist filma bo Furiša Djordjević.

Delegacija Partizanskega invalidskega pevskega zbora, ki bo 21. aprila praznoval petindvajsetletnico obstoja in delovanja, je pred kratkim obiskala člana sveta federacije Edvarda Kardelja in se mu zahvalila za naklonjenost do zbora. Ob tej priložnosti so mu pevci poklonili album svojih pesmi na ploščah, ki so jih posneli lani, in ploščo, ki jo je posnela ameriška Artona ob gotovanju zbora na Nizozemskem.

Partizanska ljudska pesem

Bleda luna

Bleda luna, mirno plavaš
skoz oblake in megle,
gledaš mene partizana,
vprašaj me, kako mi gre.

Tebi luna bom povedal,
ker tako molčati znaš,
kaj se skrivam po gozdovih,
puško nosim že en čas.

Tujci so v deželo prišli,
lačni zemlje in krvi,
so hoteli mene vzeti,
da bi me zasužnjili.

Moram zdaj od doma iti,
se podati v gozd temen,
ker sem ljubil domovino,
zdaj postal sem partizan.

Za menoj se joka očka,
mati, bratec, sestra,
za menoj se joka ljuba,
meni draga ljubica.

Ko pa prišla bo svoboda,
ko bo rešen rod in dom,
takrat vedi, svetla luna,
da domov se vrni dom.

Če bi me zadela krogla,
in objel me smrtni val,
vedi, draga domovina,
zate sem se žrtvoval.

Pesem je prirejena po ljudski pesmi, ki jo je zapisal v Utiču pri Vodica Tone Ljubič.

majsko žrebanje vezanih vlog

NAGRADE:

Avto Zastava 750,
20 potovanj v Holandijo
in še 130 praktičnih dobitkov

VLOGE SPREJEMAJO:

Kreditna banka Celje —
Osrednja enota

PODRUŽNICE:

Celjska mestna hranilnica
Celje, Slovenj Gradec,
Velenje in Slovenska
Bistrica

EKSPOZITURE:

Žalec
Mozirje
Šoštanj
Dravograd
Prevalje
Radlje ob Dravi
Sentjur pri Celju
Brežice

Laško
Ravne na Koroškem
Slovenske Konjice
Rogaška Slatina
Šmarje pri Jelšah
Mežica
Sevnica

In vse pošte na območju
Kreditne banke Celje

KREDITNA BANKA CELJE

Vojaška veda in tehnika

Načrt »Brilliant«

Bistvo načrta je v tem, da je mogoče ponoči z letali napadati dobro osvetljene cilje. Letalo naj bi samo osvetlilo objekt napada in okolico, svetloba pa bi lahko bila do 500 krat močnejša od mesečine.

Ce bo letalo osvetlilo tla iz višine 3.000 metrov, bo osvetljena površina velika približno deset kvadratnih kilometrov, svetloba pa bo petdesetkrat močnejša od mesečine. Čim nižje bo letalo letelo, tem močnejša bo svetloba, toda osvetljena površina se bo temu ustrezno zmanjševala. V primeru, če bo letalo le 350 metrov visoko, bo osvetlilo nekaj čez kvadratni kilometer veliko površino, toda svetloba bo v primerjavi z mesečno petstokrat močnejša.

Zarometi z generatorjem vred so težki približno 1.000 kg, pritrjeni pa jih nameravajo na letala F-4.

Vozilo za urjenje tankistov

Švedske tankovske enote so dobile posebno vozilo za urjenje tankistov. Če bi jih urili v pravih tankih, bi to bila predraga zadeva. S takšno

napravo, kot jo vidimo na sliki, bodoči tankist ravna prav tako kot s tanki, saj je opremljeno z vsemi potrebnimi instrumenti in drugimi napravami.

Trenažer na naši sliki je nadomestek za tanke britanske proizvodnje »Centurion«, medtem ko imajo podobne trenažerje tudi za urjenje posadk na drugih vrstah oklopnih vozil.

Iranska vozila na zračno blazino

Iranske oblasti so že pred meseci sklenile pogodbo z British Hovercraft Corporation, ki naj bi jim izdelala in dobavila vozila na zračno blazino. Gre za osem vozil tipa SR-N6, ki jih omenjena družba izdeluje serijsko, in dve vozili tipa BH-7, katerih proizvodnjo šele pripravljajo. Iranci potrebujejo vozila na zračno blazino za obrežno patroliranje in za prevažanje materiala.

Berlinski zid ni neprehojen

Odkar so vzhodnonemške oblasti 13. avgusta 1961 skoraj čez noč obdale zahodni Berlin z visokim zidom, je iz Vzhodne Nemčije zbežalo na zahod 26.000 ljudi, med njimi več kot 2.000 miličnikov in vojaških oseb. Tako vsaj poročajo zahodnonemške oblasti. Od leta 1949 dalje, ko je bila vzpostavljena Vzhodna Nemčija, pa je prebežalo v Zahodno Nemčijo skupno 27.000 vojaških oseb. Marsikateremu vzhodnemu Nemcu pa se prebeg ni posrečil. Vzhodnonemške obmejne straže so precej beguncev polovile, najmanj 151 pa jih je bilo ob meji ubitih.

Korejski vojaki v Južnem Vietnamu

V Južnem Vietnamu se na ameriški strani bori proti domačim partizanom tudi nekaj deset tisočev južnokorejskih vojakov. Američani jih zelo hvalijo, češ da so se izmed vseh njihovih zaveznikov še najbolj prilagodili potrebam tamkajšnjega bojišča, čeprav po drugi strani priznavajo, da z domačim prebivalstvom ravna zelo surovo.

Avstrijski samohodni top

Avstriji so se lotili izdelave lastnega samohodnega protitankovskega topa. Gre za oklopno vozilo tipa »Saurer«, na katerega je vgrajena kupola francoskega lahkega tanka AMX-13 s 105 milimetrskim protitankovskim topom.

Tajci v Južnem Vietnamu, Američani na Tajskem

Izmed nekaj čez 60.000 tujih vojakov, ki se ramo ob rami z ameriški enotami in enotami saigonskega režima bore proti južnovietnamskim partizanom, je tudi nekaj čez 12.000 tajskih vojakov. Prve skupine Tajcev so v Južni Vietnam prispele septembra 1967. Američani jih uporabljajo v bojih okrog Saigona. Ker pa je tudi na Tajskem odprto gibanje, so Američani poslali tajskemu režimu na pomoč tri skupine iz 46. čete posebnih enot, ki urijo tajske enote, namenjene za protigverilski boj.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Vohuni in akademski naslovi

PROFIL SODOBNEGA VOHUNA: VISOKOSPECIALIZIRAN STROKOVNJAK, DOKTOR, PROFESOR, INŽENIR — KAKO JE MOGOČE NA ZAKONIT NAČIN ZBIRATI PODATKE O NASI DEŽELI?

Ni dolgo tega, kar je skupina tujih arheologov in študentov »raziskovala« neko kraško polje blizu morske obale. Pri izkopavanjih so ji pomagali celo naši oblastni organi, tujci pa so dobili na uvid tudi razne elaborate.

Po večdnevni »arheološki raziskavi« se je ekspedicija vrnila domov, s seboj pa je odnesla tudi popolno znanstveno študijo — o tem, kako bi bilo mogoče na to kraško polje spustiti zračni desant.

To je eden izmed primerov, ki osvetljujejo nove načine delovanja tujih obveščevalnih služb.

Obveščevalca — avanturista z »liščjim obrazom in mačjimi očmi« je najti le še v cenenih vohunskih romanih. Sodobni vohun pogosto nastopa pod krinko znanstvenika, ki v inštitutu, raziskovalni skupini, ekspediciji, simpoziju itd. potrpežljivo zbira podatke, ki jih potrebuje obveščevalna služba.

Če bi hoteli obveščevalni kader in druge ljudi, ki jih uporabljajo za obveščevalno delo, razvrstiti, potem bi dobili približno takele skupine: »operativci«, vodstvo (tisti, ki delajo v organizaciji in admi-

nistraciji obveščevalne službe), agentura, organi in državni organi, katerih naloga je med drugim tudi zbiranje podatkov, potrebnih za splošno informiranje državnega vojaškolitičnega vodstva.

IZZA KULIS ZNANSTVENIH USTANOV

Po drugi svetovni vojni je nastala posebna »veja« obveščevalne službe, ki jo običajno imenujejo znanstvenoobveščevalna služba. Čeprav imajo sodobni obveščevalni sistemi še posebne organizacije, ki se ukvarjajo z obveščevalnim delom na ustreznih znanstvenih področjih, je to področje obveščevalnega delovanja zlasti obsežno v tistih obveščevalnih organizacijah, ki so usmerjene proti tujim deželah.

Znano je, da ima ameriško ministrstvo za zunanje zadeve poseben oddelek, ki se ukvarja z znanstvenoobveščevalno službo. V tujem tisku so bili že leta 1953 objavljeni podatki o tem, da je po njegovem naročilu ameriška nacionalna akademija znanosti izdelala poročilo »Znanost in mednarodni odnos«. Pri tem delu so sodelovali ugledni znanstveniki. Če si natančneje ogledamo delovanje znanstveno-tehnične obveščevalne službe, bomo ugotovili, da je ministrstvo za zunanje zadeve za zbiranje znanstveno-tehničnih informacij zelo koristno uporabljalo »mednarodno kulturno zamenjavo znanstvenikov«. Po tem poročilu je videti, da so bili najbolj iskani podatki s področja jedrske fizike, elektronike, aerodinamike nadzvočnih hitrosti, antibiotikov in mikrobiologije. V istem poročilu je poudarjeno, naj za švicarske atašeje v tujini določajo »povsem formirane in ugledne znanstvenike, da bi s svojim velikim ugledom dosegli spoštovanje tujih vlad in znanstvenikov.«

Iz podatkov, ki jih je objavil neki ameriški časopis, izhaja, da je Združeni komite inženirjev v imenu Ameriškega vojaškega inštituta določil posebno komisijo z nalogo, naj sestavi seznam najboljših inženirjev raznih nacionalnosti. Med njimi so nato organizirali anketo, v kateri so se vprašanja nanašala na zemljišče, gospodarske rezerve, industrijo, javne stavbe, železniške proge, električne centrale, pristanišča, letališča itd. v posameznih deželah. Švicarska vlada je na primer prišla do tega, da je svojim znanstvenikom priporočila, naj ne sodelujejo v tej anketi.

Na pensilvanski univerzi so leta 1947 ustanovili Inštitut za proučevanje jugovzhodne Azije, kamor ameriško zunanje ministrstvo in druge vladne ustanove pošiljajo svoj kader na izpopolnjevanje jezikov in proučevanje stanja v tem delu sveta. Med voditelji in profesorji tega inštituta pa je precej znanih obveščevalcev.

V javnosti so prodrli podatki o tem, da Američani uporabljajo v obveščevalne namene tudi Inštitut za mednarodno izobraževanje. Ta ima med drugim nalogo, da

Nadaljevanje na 9. strani

Enostavno poceni in učinkovito

Glavno načelo za obrambo samostojnosti Švice počiva na že tradicionalni nevtralnosti te države in na popolni enotnosti vojske in ljudstva. Tako je Švica odklonila članstvo v Društvu narodov po I. svetovni vojni, po II. svetovni vojni pa članstvo v OZN predvsem zaradi načelne nevtralnosti. Kljub temu Švica sodeluje v mednarodnih akcijah, odločno pa odklanja vsako povezavo s kakšnim vojaškim blokom.

Švica lahko v 48 urah mobilizira 700.000 izurjenih vojakov. Iz njih nastane lahko 12 divizij in 9 brigad ter letalstvo z letalnim in neletalnim osebjem za oskrbo 300 letal. Iz tega lahko sklepamo, da je švicarska nevtralnost dejansko oborožena nevtralnost.

Povprečnega Švicarja odlikujeta predvsem velike državljanske vrline. V mirnem času vojsko upravlja civilna oblast. To omogoča manjše stroške. V pa spada med obveznosti vrhovnega komandanta oboroženih sil tudi organizacija sodelovanja s civilnimi oblastmi.

Še vedno velja že prej prejeto načelo, da mora biti obramba organizirana tako, da se napadalcu napad ne bo izplačal.

Švicarska armada je organizirana po miličniškem načelu in je zato tudi precej številna. Drugače pa je dokaj skromno oborožena in malo pokretna. Te pomanjklivosti so sami Švicarji že opazili in sprejeli prve ukrepe, da jih odstranijo.

Glede nuklearne oborožitve ima parlament pooblastila, da ga lahko kupi, če smatra da bi ga vojska potrebovala. Pri razpravi o tem vprašanju pa je prevladalo načelo, da nihče nima od zunaj pravice Švici braniti nakup tega orožja.

Po organizaciji je dejansko švicarska armada oboroženo ljudstvo, kar je tudi že v švicarski tradiciji skozi stoletja, od nastanka te države. Disciplino zelo cenijo in je zavidanja vredna. Rezervni oficirji uživajo velik ugled in jih zelo cenijo v službi. Tudi javnost kaže veliko zanimanje za vojaške zadeve. Vsak švicarski vojak je dobro izurjen in predvsem mora dobro poznati zemljišče, na katerem naj bi se bojeval, če bi bila Švica napadena. To kaže, da se Švica resno pripravlja, da bi se bojevala dalje četudi bi jo napadalci zasedli ali napadli z nuklearnim ali kemičnim orožjem, seveda na gverilski način.

Čeprav žive v Švici Italijani, Nemci, Francozi in Retoromani, je njena vojska enotna in je vez med temi narodi. Vojaka vpokličejo na podlagi zakona o splošni vojaški obveznosti. Predpisi so veliko strožji kot v sosednjih državah zlasti glede odlaganja vojaške službe.

Mladenič po vpoklicu 4 mesece

preživi v rekrutskem centru. Potem ga vsako leto pokličejo na vojaške vaje za tri tedne in sicer do 32. leta starosti. Zatem ga premestijo v drugi del rezervne vojske, v tako imenovano domobranstvo. Na vojaške vaje ga pokličejo v prvih letih samo trikrat. Ko dočaka 45. leto starosti, ga premestijo v tretji del rezervne vojske, v teritorialno obrambo. Tam ga ne kličejo več na vojaške vaje, samo od časa do časa se mora udeležiti poskusnih mobilizacij in raznih pregledov in izpitov.

Podoficirje izbirajo med najboljšimi vojaki, oficirje pa med najboljšimi podoficirji. Tako oficirji kot podoficirji morajo končati posebne šole. Tako višji oficir služi aktivno v vojski skupaj z rednimi letnimi vajami, solanjem in urjenjem v rekrutskem centru tri do pet let. Aktivnih oficirjev in podoficirjev, ki delujejo kot instruktorji, je okoli 1000, polovica jih je oficirjev.

Vsak posameznik pripada eni izmed enot. Tam dobro pozna svoje poveljnika in dolžnosti, pa tudi tovariše. To naredi enoto zelo strnjeno in učinkovito.

Posebno temeljito urijo pilote. Na reaktivnih letalih traja urje-

nje 8 mesecev. Celo podoficirje vsako leto kličejo na orožne vaje za 6 tednov. Na splošno pa je število ur letenja švicarskega pilota v vojni letalstvu štirikrat manjše kot število ur pilota v aktivni vojaški službi zahodnih držav. Toda tudi švicarsko vojni letalstvo ima določeno število pilotov v aktivni vojaški službi, predvsem instruktorjev.

Švicarski vojaški sistem ima precej sorodnosti s švedskim in izraelskim. Posebno hitrost mobilizacije je v Švici zavidanja vredna in močno prekaša Veliko Britanijo, Francijo in Zahodno Nemčijo. S svojo organizacijo teritorialne obrambe je Švica lahko zgled vsem drugim državam. Po analizah Inštituta za strateške raziskave v Londonu bi ob enakem sistemu kot ga imajo Švicarji vsaka izmed treh omenjenih držav lahko organizirala po 90 divizij »armade državljanov«.

Posebna prednost švicarskega sistema teritorialne obrambe je v tem, da je zelo poceni, čeprav Švicarji veljajo za bogataše. Samo 2,50 skupnega dohodka, ki znaša v primerjavi s francoskim le 1/8, ima Švica 12 divizij, od tega 3 oklopne, in 9 posebnih brigad.

Fotografija z vprašajem

Fotograf je ujel skupino borcev, najbrž iz kakšne brigade, kar lahko sodimo po oborožitvi in načinu oblačenja. Fotografija je bila najbrž posneta nekje na Gorenjskem ali Primorskem spomladi 1944. Ali bo kdo spoznal na sliki sebe ali tovariša, sorodnika, znanca?

Nadaljevanje z 8. strani

organizira študij, stipendiranje in oskrbovanje tujih študentov na ameriških univerzah. Tudi v tem inštitutu so med predavatelji zna- ni obveščevalci.

V zvezi z veliko afero Nacionalnega študentskega združenja ZDA v letu 1967 je javnost zvedela resnico o intenzivni petnajstletni finančni podpori mnogim ameriškim organizacijam in ustanovam, med katerimi so bili tudi inštitut za mednarodno tržišče, inštitut za proučevanje zunanje politike na pensilvanski univerzi, Svobodna univerza v Berlinu, Ameriška unija za izobraževanje itd.

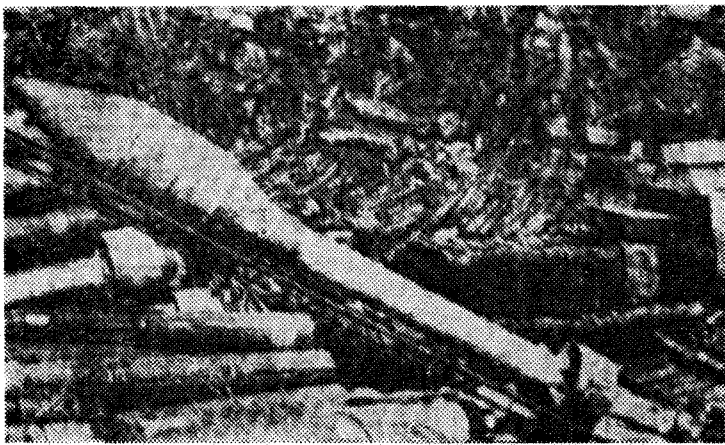
»USTANOVE« ZA PROUČEVANJE KOPNEGA, MORJA IN NEBA

Nekatere ameriške znanstvene ustanove so za zbiranje raznih obveščevalnih podatkov še posebej pomembne. Sem spadajo geodetsko-kartografska služba ZDA, oddelek uprave za pomorska znanstvena raziskovanja vojne mornarice s sedežem v Londonu in letalski znanstveni inštitut s sedežem v Münchnu.

Kar zadeva oddelek za pomorska znanstvena raziskovanja v Londonu, se ta dogovarja z različnimi evropskimi znanstvenimi ustanovami ali posameznimi znanstveniki, jim plačuje izdatne honorarje in omogoča vse potrebne pogoje za njihovo delovanje (znanstvena potovanja, udeležba na seminarjih, prevajanje ustrezne literature itd.)

Letalski znanstveni inštitut v Münchnu, ki deluje pod imenom »Zgodovinski oddelek ameriškega letalstva«, pa je podružnica znanstvenobveščevalne službe ameriškega vojnega letalstva. Njegova naloga je, da zbira in obdeluje informacije o znanstvenih dosežkih in letalski proizvodnji drugih dežel.

RADMILO MASKOVIČ

Na roke narejene raketne bombe

V naši osvobodilni vojni smo prvi dve leti, ko nismo imeli topov, velikokrat poskušali, da bi jih z nečim nadomestili. Poznamo vrsto poskusov, da bi v kaki vaški kovačiji naredili nekaj topu podobnega. Tak je bil naprimer »turjaški top«, »banijski top«, nekaj podobnega je bila tudi vodovodna cev, ki je z granato vred odletela spomladi 1942 v Žužemberk.

Vsi ti poskusi izpričujejo, kako v vseljudski obrambni vojni vsakdo skuša po svojih močeh narediti kar največ. Eden izmed takih oblik, ki kažejo na vseljudski značaj naše osvobodilne vojne je tudi množično izumiteljstvo, ki se je pokazalo pri poskusih za izdelavo topov in drugih improvizacijah.

Podobno je zdaj tudi v Južnem Vietnamu. Tam partizani velikokrat napadajo sovražnikove postojanke z raketami.

Te rakete so kalibra od 100 do

140 mm. Narejene so iz starih topovskih granat, letalskih bomb in odsluženih raketnih letalskih izstrelkov, in sovjetskih »katjuša«. Nekaj pa so jih partizani naredili tudi sami v podzemskih in džungelskih »tovarnah«.

Rakete so po izvedbi zelo enostavne. Sprejaj je z eksplozivom napolnjena glava, zadaj raketni motor. Vžigajo jih na zelo enostaven način s pomočjo električnega vžiga ali celo navadne vžigalne vrvice, kar z lesenih ali kovinskih timic. Te pogosto sestavijo kar na strelnem položaju in jih tam tudi pustijo, oziroma med streljanjem zgorijo.

Prenašajo jih lahko pešci, tovrstne živali, vozijo jih tudi z vozovi ali čolni. Z njimi streljajo tudi 1 km da'č, izstreljujejo pa jih lahko tudi v salvah ali v rafalu. Razumljivo je, da imajo salve večji moralni in rušilni učinek na sovražnika.

Južni Sudan: Šest let vojne, za katero svet ne ve

Dne 19. januarja okrog devete ure se je proti vasi Kafra v provinci Equatoria previdno pomikala kolona sudanskih vojakov. Ukazali so ji bili, naj z napadom preseneti in zavzame vas, o kateri so oblasti v Kartumu pričale, da je v njej sedežčasne južnosudanske vlade. Toda borci iz gozdov ni moč presenetiti: po kratkem

streljanju so se Sudanci umaknili in pustili za sabo deset svojih mrličev.

Brez uradnih poročil in brez prič, toda toliko bolj kruta se v tej pokrajini že šest let odvija vojna, pred katero si svet zatiska oči.

Močvirja, ribniki, papirusi, ne navadno živalstvo — v tem nara-

vnem okolju je 1898. leta misija komandanta Jeana-Baptista Marchanda prepustila deželo Britancem. Tudi ti so jo morali 1956. leta zapustiti Sudanski republiki, toda proti volji prebivalstva z juga, štirih milijonov Afričanov krščanske veroizpovedi in pripadnikov animizma, ki so zahtevali federalno ureditev, da bi jih varovala pred zatiranjem Severa, kjer prebiva deset milijonov arabsko govorečih islamcev. Južnjakom Arabci ne pomenijo več trgovcev s sužnji, ostajajo pa kolonizatorji. Leta 1955 so uporniki »črni« bataljoni sudanske vojske začeli z gverilo. Osem let kasneje je prebivalstvo prešlo iz pasivnega odpora v odkrito vstajo. Kar ima Kartum za »vstajo«, imenujejo uporniki »osvobodilno vojno«. Po njihovih cenitvah je ta vojna zahtevala pol milijona žrtev in dvesto beguncev.

»Sudanci vabijo naše begunce, naj se vrnejo v svoje domove«, nam je dejal Lawrence Wol—Wol, 32 let, intelektualec, predstavnik časne južno sudanske vlade. »Toda«, dodaja, »njihove hiše so požgali, vasi so jim porušili in borimo se zato, da bi jih znova zgradili.« V začetku uporniki niso imeli drugega kot stare puške na kamen. Zaplenili so orožje, osnovali vojaške enote, avgusta 1967 pa so ustanovili vlado.

Njen predsednik je Aggrey Jaden, star 50 let, ki je diplomiral na univerzi v Kartumu. Prej je bil komisar v sudanski administraciji, ko pa bi moral nekega dne dvigniti zastavo, ki je Jug ni priznal, se je uprl. Tako je tudi sam pristopil k vstaji. Ob strani mu stojita predsednik Camillo Dhoni in minister za zveze Joseph Oduho, ki pripravljata organizacijo tistih delov ozemlja, ki jih nadzoruje gverila. Časni guverner je uveljavil »davek svobode« — 15 šilingov na osebo.

Afriški voditelji, pravi Wol—Wol, se bojijo znova sprožiti vprašanje o mejah, ki jih je bila določila kolonizacija. Vendar pa nekateri, med njimi Milton Obote, predsednik Ugande, in Julius Nyerere, predsednik Tanzanije, zdaj priznajo, da obstaja vprašanje južnega Sudana. Le Arabci nočejo o tem ničesar slišati.

JOŽE BOHINC-BRANKO:

SMRT OB SAVI

Tačas so postajali domobranci čedalje bolj nestrpni. Ura je udarila enajstkrat. Vsi so se ozrli proti steni. Nekdo je prisedel h Koščenim smrti in mu nekaj zašepetal na uho. Tudi ostali so se vedli nekam skrivnostno.

Tedaj je vodja nenadoma vstal izza mize in dejal odločno, skoraj surovo:

»Tako tovariš Gaber, mudi se se nam. Z nami boš šel do komandanta. Nekaj se mora pomeniti s teboj. Kar hitro se pripravi!«

Oče se ni ganil. Prebledel je in stisnilo ga je pri srcu. Spet nova pretveza, da bi ga zvabili iz hiše. Spoznal je, da okostnjak govori resno.

»Nikamor ne bo hodil ven iz hiše. Če se imate kaj pomeniti, pridite podnevi!« je stopila proti možu Ivana, kakor da ga je pripravljena braniti.

Jernej je uvidel, da je vsak odpor zaman, kajti belogardisti, so bili trdo odločeni, da opravijo, kar so se namenili. Oče se je bal, da se najhujše ne bi zgodilo kar v hiši. Zato se je zganil. Zena je stopila predenj ter se ga oklenila. Začel se je hrup. Z vrha sta jokaje pritekla osemletni sin Stane in nekoliko mlajši Drago ter sta se stisnila k materinemu krilu. Tudi jok ostalih otrok je bilo slišati z gornje sobe.

Dva okrutneža sta se zdajci približala materi in jo surovo potisnila v kot, drugi pa so obkolili očeta, da ga odvedejo iz hiše. Spoznali so, da pretveza ni uspela, zato se niso več prikrivali. Mati je uvidela, da se vsa stvar stopnjuje in postaja zelo resna. Iztrgati ji hočejo človeka, ki ji je bil vse življenje najbližji in najdražji. Rodila mu je osem otrok. Vse, kar ju je v življenju doletelo hudega, je delila z njim. In sedaj stoji pred njim, kakor stražar na meji med življenjem in smrtjo. V zavesti, da mu še zadnji trenutek lahko pomaga, se je še enkrat z vso silo zagnala v gnečo in se oklenila Jerneja. Z lastnim telesom ga je bila pripravljena braniti pred najhujšim.

V hrupu ter splošni zmed, v katero se je mešal jok preplašenih otrok, ki so kakor neumni klicali ata in mamo, so se prerili na prag. Dvoriščna luč je metala medlo svetlobo na potemnele sivkaste stene obeh hlevov in na izsušene trhe deske senika. — Nekaj strašnega, pretečega je viselo na Mlinarjevo domačijo.

Jureta je predramil še prvi hrup pred težnimi vrati. Začul je že ob prihodu ponočnjakov trde in goste korake po klancu. Zato je zlezal iz skrivališča v seniku, in misleč, da se je morda vrnila Gobarjeva skupina, se je počasi spustil skozi odprto strešnega napušč na lesen hodnik, gank, ki je visel nekaj metrov nad dvoriščem. Nekaj pa ga je vseeno opozarjalo v notranjosti na previdnost. Zdajci je pred okni opazil gručo temnih postav. Krog in krog po dvorišču in po bregih okrog mlina in senika so se plazile čudne sence. Vse je izgledalo nekam napeto, mučno, v pričakovanju. Le Sava je v blestečem se luninem odsvit mirno ter enakomerno šumela svojo pot in delala noč še bolj skrivnostno ter grozljivo. Sence na dvorišču so postajale čedalje bolj živahne in so že begale semtertja. Tedaj se je mahoma prižgala dvoriščna luč, ki je spremenila skrivnostne sence v oborožene človeške postave.

Ze spočetka je Jure podvomil, da bi bili to partizani. Ko pa je na dvorišču posvetila luč, je Jure spoznal belogardistične uniforme in celo nekatere belogardiste iz sedanjih postojank. V zadnjem hipu je uspel zlesti nazaj pod strešno napušč, ko sta po lesenem hodniku prihitala dva domobranci. Razločno je čul njun pogovor:

»Starega že imamo, še fanta moramo iztakniti.« Jureta je stisnilo. Po seniku so sem pa tja švigali prameni iz žepnih svetilk. Tudi v hiši ter v mlinu je slišal hrup. Preiskovali so prostore in brskali po vseh kotih. Onadva pod lesenim napuščem na ganku sta se polglasno pogovarjala. Jure je ždel

tik nad njunima glavama, zato je vse čul in zastajal mu je dih. Čutil je njuno bližino in mržnjo v njunem govorjenju. Ni se smel premakniti niti toliko, da bi skril glavo, ki mu je še vedno molela čez odprtino. Razločno je videl rahlo osvetljene obraze z domobrantskimi čepicami.

Ha, ha, ta hudičev starec! No, coj bo pa dobil, kar zasluži, mada! Ze dolgo smo mu priznawali, je Jure čul porogljivo govorjenje.

»Kaj sploh še čakajo bedaki in ga zlepa izvabljajo iz hiše. Mada, jaz bi mu kar v hiši pogljal kroglo v glavo!«

»Čakaj, čakaj bratec, ali ne privoščiš, da mu nekoliko izprašajo vest, temu prekletemu Mlinarju.« Juretu je zavrelo v glavi. V tem hipu je slišal iz hiše močan hrup in jok svojih bratcev. Kmalu se je skozi glavne dveri prerila gruča podivjancev in vlekla s seboj očeta in mater, ki je za njimi vpila: »Jernej, ostani doma! Kaj si jim storil, da tako kruto ravnaajo z nami. Divjaki okrutni, kaj molčite! Nikakor ga ne pustim. Z nami ostane!«

Nekdo je ta hip mamo močno zgrabil za rame, drugi pa jo je močno sunil s puškinim kopitom v hrbet in še enkrat v rebra, da ji je zaprlo sapo. Onemogla se je zgrudila čez prag. — Oče je bolelino zastokal, ko je videl strašen prizor, toda že so ga trde roke zgrabile in potegnile s seboj. Izginili so v temi.

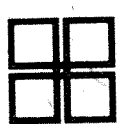
»Nora, zdaj pa ima, kar je iskala,« je siknil domobranec. Otroci so sklonjeni nad nezvestno materjo kričali, se drli in klicali ata in mamo. Se dolgo je oče čul hripave in onemogle glasove svojih otrok ko ga je požirala tema in so se ga trdo oklepale okrutne postave kot Judje Kristusa. — Zeneinega glasu pa ni več čul...

Zelezna volja okrutnežev je hotel svoje. V njihovih srocih ni bilo prostora za trohico sočutja. Nemo in sovražno so vlekli žrtev po strmim klancu. Neskončno dolgo se je zdelo očetu, ko so se pomikali od vrha klanca naprej po ravni, beli in našti poti, ki se je svetila v mesečini. Stopal je mimo ograjenega pašnika in med zoranimi njivami, koder je še ves dan delal in se potil. Kakor da bi hotel ujeti čas in ga ustaviti, da se ne bi zgodilo tako hitro. V trenutkih je hotel podoživeti vse tisto, kar je lepega in težkega doživljal leta in desetletja. Z bliskovito naglico so se mu vrstili spomini, ko je skupaj z ženo in otroki oral in sejal, ustvarjal, in v tem je bila vsa njihova življenjska radost: v delu in ustvarjanju... Tudi letos v avgustu, že proti koncu meseca je ajda pri vodi že poglala in se z vodoravnimi, zelenimi listi razgrinjala po površini kot pisana, dehteča preproga.

Tolikokrat je Jernej že obhodil vsa polja in z radostjo opazoval rast in dihanje vsega živega. Življenje je nadvse ljubil... Koliko težav in nevednosti je že premagal tako, da se je spet vračal k nara-vi, k svoji zemlji... Tudi sedaj stopa po isti poti in se spet vrača k materi zemlji, ki ga je rodila in oblikovala v človeka in mu je pomenila življenje. Iz te zemlje je črpal sok življenja in ustvarjalnosti. Ali bo to pot premagal zle sile, ki hočejo kruto prekiniti tok tega življenja? Ali res stopa poslednjič po tej poti, ker je vmes poseglo kruto nasilje, da bi pretregalo normalni toh gibanja, rasti in življenja...

Juretu se je zdelo, da sanja. Ni mogel verjeti svojim očem. Obšlo ga je, da bi se najprej zagnal na ta dva spodaj, jo podrl in... Toda v tistem trenutku je vse potihnilo. Belogardisti in njihovi pajdaši so nekam izginili. Se zne-ral se mu je zdelo, da se iz globine teme prihuljeno plazijo grozeče sence, ki strežejo po njegovem in očetovem življenju. Njihovi obrazi, razločno jih vidi, so nekam spaci-čeni. Med njimi pa se od časa do časa pokaže očetov obraz — ves miren, jasen, negiben in molčeč.

(Nadaljevanje)

induplati

Industrija platnenih izdelkov
Jarše, pošta Domžale -
Jugoslavija

Telefon 72-010 — telex 31315-YU-IPI

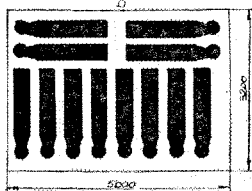
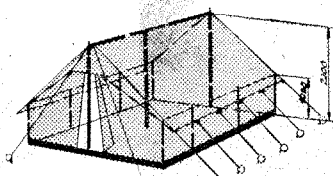
ŠOTORI ZA TEHNIČNO UPORABO IN CIVILNO ZAŠČITO

DVANAJSTEREC

Šotor DVANAJSTEREC je iz bombažne tkanine, vodonepropustno impregniran in barvan z olivno sivo (SMB) barvo. Šotor DVANAJSTEREC je brez dna.

Ogrodje šotora je iz močnih aluminijevih cevi.

Svetujemo vam, da postavite šotor vedno na tako mesto, kjer voda dobro odteka. Ko šotor podrete in zložite, pazite, da bo suh. V primeru, da ste šotor podrl v deževnem vremenu, skrbite za to, da ga boste najkasneje v 24 urah razgrnili in posušili.

TRIJE ODLOMKI IZ KNJIGE

Jugoslovani v Oktobru

Jure Špehar:
Branil sem rusko zemljo
pred Japonci

Jure Špehar, rojen 6. marca 1890, delavec iz Damelj pri Vinici, se je pridružil rdeči armadi v vzhodni Sibiriji in v bojih z Japonci je bil ranjen. Med NOB je bil aktivist in odbornik OF.

Rusko vojno ujetništvo sem začel leta 1915 v taborišču pri Glazovu (mesto v sedanji Udmurtski avtonomni socialistični republiki). Bilo nas je kakih 300 in živeli smo v zelo dobrih razmerah. Bilo je tudi več Slovencev, med njimi se spominjam Franja Vulča iz Trsta.

Potem smo odšli delat v omutninski železni rudnik. Bilo nas je deset Slovencev in deset Čehoslovakov, ki smo se sami javili na naporno delo, kopati rudo, v kateri je bilo 35 odstotkov čistega železa. Prvi sem se javil jaz, potem Franjo Vulč, neki Kokal, Kustra — Slovák iz Budimpešte, Franc Rab — Čeh iz Moravske idr. Razumeli smo se dobro, vsi smo bili naprednih misli. Delali smo osem ur na dan in stanovali v barakah, dva kilometra od rudnika. Poleti smo se morali z dimom varovati nadležnih komarjev, ki jih je bilo vse polno; na oknih so bile proti njim žične mrežice. V gozdu okrog rudnika so se sprehajali medvedji, ki pa ljudem niso bili nevarni.

Spomladi 1916 so nas, ujetnike, preselili v mesto Vjatko in potem na jug, v ukrajinski mesti Poltava in Lubni. Pri graščaku (pomeščiku) sem obrezoval jabolane in slive, kjer je bilo sto tisoč sadnih dreves.

Ker mi je bila tiste čase v mislih posebna konstrukcija letalskega motorja, sem prosil ruske oblasti, da mi dajo možnost preizkusiti svoj predlog. Mojo prošnjo so objavili ruski listi. Odobrili so mi jo in v Poltavi so me zaposlili v mehanični tovarni. Z inženirjem Kolosovim sem se sporazumel, da bom delovni dan delal za tovarno, nadure pa posvetil svojemu izumu. Pri litju detajlov sta mi pomagala Slovaka po priimku Babinec. Že smo izdelali polovico motorja, ko so leta 1917 tovarno zasedli ruski aviatiki: pripeljali so cele vlake poškodovanih nemških in ruskih avionov ter se lotili njihovega popravila. Nas, Avstrijce, so zato premestili v delavnice pri skladišču za alkoholne pijače; tu ni bilo strojev in potrebnega orodja in moje delo je padlo v vodo. Naš posel se je omejil na popravila za potrebe skladišča; razen tega smo pretakali špirit.

Prišla je oktobrska revolucija. Poltava je postala sovjetska in v njenih vojašnicah se je nastanila rdeča vojska.

Dne 10. januarja 1919¹ sem zapustil Ukrajino in z osebnim vlakom odpotoval v Vladivostok na drugem koncu Rusije, ob Tihem oceanu. S tovarišem Ivanom Martinom iz Galicije sva potovala 25 dni. V samem Vladivostoku ni bilo obstanka. Zato sem se zaposlil v bližnjem rudniku zlata. Potem sem se napotil nazaj, na zahod. Daleč nisem prišel. Boji med revolucijo in protirevolucijo so terjali, da se opredelim.

V bližini Bajkalskega jezera sem se leta 1919 pridružil rdeči armadi in postal vojak inženirske enote polka internacionalistov, ki je popravljala ali gradila mostove, razrušene v bojih, in popravljala progo, poškodovano od min in granat. Branil sem rusko zemljo pred Japonci, ki so se izkrcali v Vladivostoku in silili v notranjost dežele, da bi jo osvojili. V bojih z japonskimi okupatorji sem bil 5. aprila

V kratkem izide pri založbi »Borec« obsežna knjiga »Jugoslovani v Oktobru«, zbornik spominov udeležencev oktobrske revolucije in državljanske vojne v Rusiji 1. 1917—1921. V njej je 157 sestavkov, med njimi tudi spomini Josipa Broza-Tita. Spomine je zbral in uredil France Klopčič.

Iz tega zbornika priobčujemo danes dva sestavka in odlomek iz tretjega.

Zanimivi so zlasti spomini Jureta Špeharja, Belokranjca, ki je branil ruske meje pred Japonci leta 1919—1920 in sicer vzhodno od reke Ussuri, kjer so se pred kratkim vneli boji med sovjetskimi in kitajskimi vojaškimi enotami. Jure Špehar se je od ran v bojih z Japonci zdravil v mestecu Nikolsk-Ussurijsk, ki je 112 kilometrov severno od Vladivostoka, velikega ruskega pristanišča na Tihem oceanu. Iz pripovedovanja je videti, da so med drugimi celo Slovenci šteli revolucionarno sovjetsko oblast na ozemlju, ki ga je pred 50, a potem še pred 30 leti hotela Japonska, a zdaj ga želi Kitajska.

Tudi pripoved Gaje Ranisavljevič opisuje boje na vzhodu Sovjetske zveze, na mongolski meji.

1920 ranjen. Zdravil sem se v Nikolsk-Ussurijsku.

V našem polku internacionalistov so bili zastopniki najrazličnejših narodov, celo Španci in Finci. Bili so tudi vojaki, ki so desertirali iz ameriške vojske in se pridružili rdečim. Združene države Amerike so namreč tudi poslale svoje enote v Vladivostok na boj s sovjeti. Pa so se morali z Japonci vred umakniti.

V tem času sem blizu Vladivostoka videl skupine Jugoslovancev, ki so služili pri belih.²

Dne 15. avgusta 1922 sem prispel v Ljubljano. Na Poljskem so mi odvzeli nekaj dokumentov. Kar mi je ostalo, sem skrbno čuval in pred leti poslal CK ZKJ v Beograd. Iz ankete 1967. leta in pisma 1968. leta.

Gaja Ranisavljevič
(Gavrillko): Ujel sem
»krvavega barona«
Ungerna

Rodil se je leta 1890 v Pančevu. Po poklicu je kmet. Kot avstro-ogrski vojak je šel na rusko fronto, kjer je bil v marcu 1915 ujet. Ujetniške dneve je preživel v taborišču Kurganu in Celjabin-sku. V letu 1918 je delal v železniški milici v Omsku, leta 1920 pa se je v Krasnojarsku vključil v 35. konjeniški polk rdeče armade. Kmalu potem je končal vojaški tečaj in postal komandir voda. V letih 1921 in 1922 je sodeloval v bojih proti baronu Ungernu v vzhodni Sibiriji. Leta 1923 je bil komandir obmejne eskadrona na mongolski meji, v januarju 1924 pa je bil demobiliziran in prišel je v Moskvo, kjer je do avgusta 1925 delal v tovarni obutve. Po vrnitvi v Jugoslavijo v Pančevu v avgustu 1925, je navezal stike člani KPJ, ni pa postal njen član. V letih 1941—1945 je živel v Pančevu in leta 1945 je bil izvoljen za člana LO Pančevu. Zdaj živi in dela na svojem posestvu prav tam.

Mnogo je bilo spopadov z Ungernovo konjeniško azijsko divizijo. Ungernovi vojaki so bili prava nesreča za vzhodno Sibirijo, zato so ga tudi imenovali »krvavi baron«. Večkrat smo jih obkolili, pa so vedno znova našli naše najbolj šibko mesto in se prebili. Vdirali so v vasi in ubijali partije, boljše v vse ljudi, ki so bili za boljševisko oblast. Ropali so in puščali za seboj opustošenje. Vojaško so bili precej dobro opremljeni. Imeli so cele eskadronce, sestavljene iz bivših carskih oficirjev. Mi smo bili slabo oblečeni, naši konji so bili mršavi. Lahko si mislite, kakšen sem bil kot komandir eskadrona, saj sem imel bundo iz dveh jagnječih kož, sešito tako, da sem nosil polovico spredaj, drugo polovico pa zadaj, zvezani z vrstico.

Med rdečearmejci mi je bil najbolj všeč odnos med oficirji in vojaki. Vojak je vedno lahko vprašal oficirja, kar je hotel, in če mu

ni bilo kaj jasno, mu je oficir pojasnil, toda vojak je lahko oporekal oficirju, če ta ni imel prav. V avstro-ogrski vojski takih primerov ni bilo. Ruskemu vojaku je lepo in lahko poveljevati. Poslušen je, požrtvovalen in discipliniran.

Zdaj bi rad pojasnil, kako smo ujeli zloglasnega barona Ungerna. O tem je pisal tudi tisti francoski novinar v Politiki. Toda jaz se z njim ne strinjam.

Francoski novinar piše, da so ga ujeli mongolski partizani. Bil sem priča tega dogodka in vem, kako je bilo. Jamčim, da je to, kar bom povedal, resnica.

Jeseni 1921 so trije kapetani iz Ungernove enote pribežali k nam. Povedali so, da je v Ungernovi enoti izbruhnil puč, ko jo je naš polk skupaj s partizani obkolil, in da so uporniki ubili Ungernovega namestnika, generala Režuhina. Prvi hip jim seveda nismo verjeli. Mislili smo, da gre za past, ker so nam prigovarjali, naj prav takrat napademo Ungerna. Štab je določil komisijo, ki naj bi ugotovila, kaj je na tem resnice, mene pa so z vodom določili komisiji za spremstvo. Pobegle kapetane smo pospremili na livado in kmalu smo

se prepričali, da govore resnico. Na livadi smo videli kup sveže vrsti in kapetani so nam rekli, da je to grob generala Režuhina. Začeli smo ga odkopavati in kmalu smo generalovo truplo res našli, ker je bilo zakopano plitko. Na sebi je imel samo perilo, in na truplu so ležale njegove epotele. Komisija je poročala polku, da so navedbe pobeglih kapetanov resnične.

Tisto noč sem prenočil v svoji enoti, nakrmil konje in čakal na navodila glede nadaljnega patruliranja. Osemsto metrov pred nami sem opazil skupino konjenikov, ki je galopirala proti nam. Takoj sem spoznal, da gre za sovražnika, ki nekaj namerava. Poslal sem svojega konjarja Čirkova sporočit belogardistom, da so obkoljeni in da naj se vdajo, drugega pa sem poslal v komando polka z obvestilom, da se bliža sovražnik in da naj mi pošljejo ojačenje in dovoljenje za akcijo. Borcem, ki jih je bilo kakih štirideset, sem

ukazal, naj bodo pripravljeni, da se na moj znak poženo v juris. Kmalu sem zaslišal za hrbotom konjski peket. To mi je bil zanesljiv znak, da prihaja na pomoč ojačenje. »Huraj Juris!« sem kričnil in že smo se znašli med ungernovci. Vnel se je boj. Blizu mene je nekdo kričnil. Z nekaj konjeniki sem zdirjal v tisto smer. Našel sem zvezanega moža nizke postave, ogrnjene z rumeno mongolsko bundo, in Mongola, ki je držal njegovega konja.

In že so moji borci vsi iz sebe kričnili: »Ungern, Ungern!« Ungerna nikoli prej nisem videl, pač pa sem mnogo slišal o njem. Takoj mi je bilo jasno, da je na konju sedeči zvezani mož »krvavi baron Ungern«. Naši borci so ga hoteli na mestu ubiti. Ukazal sem, da se ga nihče ne sme dotakniti, in rekel borcem, da morajo živga Ungerna izročiti naši komandi. Vse to je slišal Ungern in rekel: »Kaj hočete od mene, jaz sem ubijal vas, ubijte tudi vi mene.«

Ungerna sem izročil Čizovu in skupini vojakov, da bi ga odg. ali v štab polka. Kaj se je potem zgodilo z njim, ne vem. Jaz ga nisem spremljal, ker sem imel drugo nalogo, in sicer poslati izvidnico in spopasti se z ostalimi belogardisti.

Nesporazum s francoskim piscem Poznerjem je v tem, ali je moja enota ujela Ungerna, ali pa ga je ujel 2. eskadron s Čizovom na čelu.

Res je, da nam je 2. eskadron prihitel na pomoč, toda ti borci so bili v drugi bojni črti, moj eskadron pa se je prvi spustil v boj z belogardisti in on je našel zvezanega Ungerna.

Ne bi se rad delal velikega junaka. Zvezanega človeka bi ujela vsaka baba, jaz pa sem bil prav v takšnih okoliščinah, da sem ga prvi našel s svojo enoto. To je čista resnica in vse se je tako zgodilo.

Po spopadu z ungernovci smo dober kilometer dalje zadeli na vod Mongolov; vse moštvo smo ujeli. Tega se dobro spominjam, ker je imel ujeti oficir, ki je vodil ta vod, zelo lep, nov revolver s srebrno veržico. Borci so mi ta revolver podarili kot vojno trofejo in nosil sem ga ves čas, dokler sem živel v Rusiji, pred odhodom v domovino pa sem ga izročil komandi.

Spominjam se, da je mimo kraja spopada z ungernovci tekla neka reka, če se ne motim, Selenga, nisem pa prepričan o tem, in ungernovci, kar jih je bilo ostalo, so jo hoteli preplaviti in zbežati v puščavo Gobi. Vodil jih je neki polkovnik, ki je potem, ko smo Ungerna ujeli, prevzel komando. Na vrat na nos smo se pognali za njimi in se hudo spoprijeli. Ujeli smo cel bataljon Mongolov in tako razbili še zadnje ostanke Ungernove enote. Ko smo Mongole ujeli, smo nosili po dve ali tri puške. To je bilo orožje padlih naših sovražnikov. Pod tem bremenom smo komaj hodili.

Na tem področju smo ostali nekaj dni in čakali na povelje štaba, da bi nadaljevali pot. Sporočili so nam, da je operacija končana, da so belogardisti razbiti in da krenemo proti Irkutsku.

Po vrnitvi z mongolske meje smo šele prvkrat prišli v vojašnico. Ves čas bivanja v Mongoliji nismo imeli ne svojega vozarstva, ne vojaške nastanitve, spali smo kar po gozdovih in livadah, le včasih v hišah. To je bilo težavno življenje. Zdaj smo dobili uniforme in boljšo hrano, prvkrat tudi svoje vozarstvo.

Ivan Mavrič:
Govoril sem o Sloveniji

Ivan Mavrič, rojen 3. junija 1889, delavec iz Ljubljane, je kot ujetnik delal na veleposestvih in tovarnah Ukrajine. Po oktobrski revoluciji so ga izvolili v delavski sovjetski skladkorne tovarne v Smelem. Nemški okupator ga je februarja 1918 izročil avstrijskim vojnim obla-

stem. Med NOB je sodeloval v organizaciji OF.

Nedaleč od Kijeva na plodovitih ukrajinskih tleh si je veleposestnik in tovarnar grof Bobrinski zgradil sladkorno tovarno in druga podjetja za predelavo poljedelskih pridelkov. In ko so mu mobilizirali mlajše delavce v vojsko, si je pri-skrbel nas, avstrijske vojne ujetnike, da smo mu delali. Nekaj sto nas je bilo, raznih narodnosti.

Leta 1916 in prvi štiri mesece 1917. leta sem bil zaposlen v sladkorni tovarni mesteca Smela. Jezika sem se naučil, prav tako pisati in brati. Zato sem postal starešina skupine vojnih ujetnikov in nadzoroval sem njihovo delo. Z ruskimi delavci in delavkami smo se dobro razumeli; klicali so me kratko Vanja ali Martinovič (po očetu).

Prve dni marca 1917 je v kasarno vojnih ujetnikov pri tovarni prišel agitator v civilni obleki in nas, Jugoslovane, na zborovanju nagovarjal, naj gremo v prostovoljsko vojsko v Odeso. Bil je precej zgovoren, a smisel njegovih besed je bil tak: Takoj se morate javiti v polk! Vsak mora iti!

Nam tako prostovoljstvo ni bilo po volji. Kaj sploh to pomeni, da te silijo k prostovoljcem? Agitator je zato prav neprostovoljno in hitro zapustil našo kasarno.

Poleti 1917 sem bil na Rotmistrovi ekonomiji — tako se je imenovalo eno grofovih posestev — kajti sezona za poljska dela se je bila začela in premestili so nas na nujna dela.

Ko je prišlo do boljševiskega prevrata, smo se civilni delavci in mi, vojni ujetniki, takoj skupno zmenili, da zahtevamo osemurnik, enako kategorizacijo delavcev in delav in vojnih ujetnikov ter vsakodnevno izplačilo zaslужka. Krajevni mogotci so temu nasprotovali in proti nam so hoteli uporabiti kozake.

Medtem so me nenadoma poklicali v Smelo. Ko sem se oglašil v tovarni, sem zvedel, da je delavstvo prevzelo kontrolo nad njo in izvolilo upravni odbor, kamor so delegirali tudi mene za drugega podpredsednika. To je bilo zame veliko presenečenje.

Ko so na zborovanju v tovarni spregovorili glavni govorniki, so tudi mene potisnili na govorniški oder, to se pravi na stol.

»Martinovič, govori! Povej nam kaj o Slovincih, mi o njih še nismo slišali!«

In spregovoril sem na shodu, prvič na takšnem ljudskem in neugnanem, ko te zvesto poslušajo ali hitro preženejo z odra.

Povedal sem jim, kje je Slovenija: ob severni obali Jadranskega morja, na zahodu so Italijani sosedje, od severa pritiskajo Avstrijci, a mi, Slovenci nimamo svobode. Jezik je podoben drugim slovenskim jezikom in glavno, s čimer se ukvarja Slovenec, je kmetijstvo. Delati moramo trdo, da se obdržimo.

Končal sem približno takole:

»Nam, Slovincem, ki spadamo med veliko družino Slovanov, se ni nadejati, da bi nam Avstrija dala svobodo. Zato čakamo.« in tukaj sem se ustavil za nekaj trenutkov, »zato čakamo.« sem ponovil, »na vašo pomoč.«

Učinek tega konca me je spet presenetil.

»Živio Vanja! Živio Slovinci!« tako so vzklikali poslušalci. Pozdrav je veljal meni, še bolj pa Slovincem.

Tako sem delavce v Smelo seznanil z obstojem slovenskega naroda. Njihovega zadovoljstva do danes nisem opazil...

Toda februarja 1918. leta je prišla nemška armada in okupirala Ukrajino. Nas, vojne ujetnike, ki smo že dosegli svobodo in enakopravnost z drugim prebivalstvom, so odpeljali nazaj v Avstrijo in nam spet potisnili orožje v roke. Znašel sem se v Radgoni v slovenski enoti, prav takrat maja 1918, ko je tam izbruhnil upor... Kmalu pa je Avstriji odklenalo.

¹ Verjetno gre za leto 1918. Leta 1918 do 1919 se je vzdolž sibirske železnice razmela državljanska vojna.

² To so bili ostanki 1. jugoslovanskega polka (en bataljon) Matija Gubec, ki so hiteli v Vladivostok, da se po morskimi rotami vrnejo v domovino.

Iz ankete 1967. leta in pisma 1968. leta.

Tretja skupščina ZZB NOV Slovenije

Nadaljevanje z 2. strani.

reševati vloge na komisiji po 195 čl. TZPZ, da ne bo nepotrebnih pritožb.

Cimprej moramo spremeniti zakon o borčevskem dodatku za zaposlene borce v zvezi in v republiki tako, da bodo deležni dodatka vsi, ki so s pomaknitvijo datuma dobili to pravico.

Potrebno je sistemsko urediti vsakoletno prevedbo in valorizacijo pokojnin upokojenih udeležencev NOB pred 9. septembrom oziroma 13. oktobrom 1943.

Nadalje usklajevati invalidske prejemke z rasto osebnih dohodkov zaposlenih in proučiti način, kako izboljšati materialno stanje družinskih invalidskih upravičencev. Proučiti možnost za širše uporabljanje 36. čl. TZPZ pri urejanju nekaterih primerov upokojenih borcev po 80. čl. bivšega TZPZ, ki povzročajo upravičeno negodovanje in nezadovoljstvo.

Ker se pojavljajo v zvezi z zaposlovanjem mladih upokojencev, predvsem oficirjev in uslužbencev TNZ mnoge težave, še več pa jih povzroča nezaposlenost upokojenih borcev, ni mogoče zagovarjati in podpirati nobenih ukrepov, ki bi zmanjšali možnost zaposlovanja in honorarnega dela mladim, ki so že upokojeni. Tudi ni mogoče zagovarjati predlogov o skrajšani delovni dobi za upokojitev, ker s tem ne rešujemo brezposelnosti, ustvarjamo pa probleme mladim upokojencev. Za temeljito in sistematično družbeno skrb za udeležence NOB je nujno potrebna skrbno pripravljena evidenca in analiza problematike. Naloga organizacij ZZB, republiškega sekretariata za zdravstvo in socialno varstvo in statističnega zavoda je, proučiti metodo in način zbiranja podatkov kot osnovo za analizo problemov. Menim, da je, poleg republiškega odbora ZZB, poklican in najbolj zainteresiran, da to delo vodi republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo.

Evidenca in analiza problemov udeležencev NOB mora biti urejena za vse borce po letih njihove udeležbe v NOB do konca vojne. Upravičena so pričakovanja, da se bodo problemi borcev, ki so se vključevali v NOB po kapitulaciji Italije z večjo uvidevnostjo urejali predvsem s socialno zdravstvene plati. Zdravstveno varstvo za kmete — udeležence NOB do konca 1944 je velika pridobitev in to borci cenijo. Ne zdi se jim pa prav, da se odvzemajo zdravstvene knjižice udeležencem, če iz objektivnih razlogov niso mogli poravnati dolžnega prispevka. Zveza združenj borcev bo tudi v prihodnje proučevala možnosti za čim boljše urejanje problemov vseh udeležencev NOB — kot to dela že sedaj, pa naj gre za urejanje stanovanjskih zadev ali za družbeno pomoč.

Republiški odbor ZZB je ves čas posvečal veliko pozornost vzdrževanju objektov, ki so simbol naše revolucije, kot je Baza 20, bolnišnica Franja in drugi. Tudi v prihodnje bo treba skrbno čuvati spomenike in spominska obeležja iz NOB, kar je predvsem naloga občinskih skupščin.

Dosedanje stike in sodelovanje ter medsebojno spoznavanje z zamejskimi borčevskimi organizacijami bo republiški odbor ZZB NOV Slovenije tudi v prihodnje negoval, pospeševal in razvijal. Sodimo, da je medsebojno spoznavanje in medsebojna pomoč koristna prispevek k vse boljšim mednarodnim odnosom in v prid miru ter miroljubnemu sožitju.

Posebno pozornost tradicijam NOV

Posebno pozornost je republiški odbor ZZB posvečal čuvanju in razvijanju tradicij NOV. Svet za razvijanje tradicij pri RO, strokovne komisije in odbori partizanskih enot so s požrtovovalnim delom razvili mnoge iniciative, ki so nastale in nastajale ob razširjanju področja dela. Vsakoletna manifestacija pred rojstnim dnevom maršala Tita, kurirčkova pota, ki aktivira do 200.000 pionirjev

po vsej Sloveniji in Kurirčkov festival sta zelo primerni prireditvi, ki ponazarjata del naše NOB. Podelitev domicilov posameznim partizanskim enotam po občinskih skupščinah je dalekosežna akcija, ki medsebojno obvezuje občino in partizansko enoto. Ob teh domicilnih enotah nastajajo po občinah istoimenski pionirski in taborniški odredi, ki se vzgajajo in delajo po vzorih partizanov. Vsakoletna srečanja borcev posameznih brigad in odredov postajajo pomemben dogodek kraja in izpričujejo povezanost borcev in navezanost na tradicije, tovarštvo in patriotizem, kar vse izvira iz nepozabnih dni boja za osvoboditev.

Zelo pomembno delo je pisanje zgodovine NOB, bodisi kot monografije posameznih enot, bodisi kot kronike dogodkov v posameznih krajih. Komisija za zgodovino pri svetu za razvijanje tradicij NOB je že opravila pomembno delo. To delo moramo brezpogojno nadaljevati in dokončati. Odbore posameznih enot in tiste tovariše, ki so prevzeli odgovornost za opis posameznih dogodkov, kronike ali monografije moramo moralno in materialno podpreti in jih vzpodbujati z javnim priznanjem. Zavedati se moramo, da s tem delom otmemo pozabi in posredujemo bodočim pokolenjem najzanimivejši, največji in najpomembnejši del slovenske zgodovine.

Republiški odbor ZZB NOV Slovenije je z veseljem pozdravil ustanovitve sekcije za razvijanje tradicij NOB pri republiški konferenci SZDL. Razumljivo je, da ne more biti le naloga borčevskih organizacij, da negujejo, ohranjajo in razvijajo tradicije NOB. Mladi generaciji ne moremo samo razlagati kako smo se borili, pač pa ji moramo povedati kdo je uspel dvigniti narod v oborožen upor in katere notranje sile, katere vrednote so razvili borci, da so dvignili slovenski narod iz naroda hlapcev v narod junakov. Zavedamo se, da se zgodovina Slovencev ni začela z letom 1941 in da ima naš narod mnogo velikih sinov in hčera, ki so se v preteklosti borili za našo domovino, za naš jezik, za boljše življenje delovnih ljudi. Toda kljub temu nismo prepričani, da so v zadostni meri zastopane v raznih institucijah, kot so RTV, filmska produkcija, gledališče in izdelava šolskih programov tiste moralne vrednote in vrline borcev iz NOV, ki nam bodo vedno potrebne za obrambo socialistične domovine, pa tudi pri izgradnji socialistične družbe. Upravičeno pričakujemo, da bomo skupno s sekcijo pri republiški konferenci SZDL to pomembno dejavnost še bolj razvili, razširili in poglobili.

Ohranjanje in razvijanje tradicij NOB, proučevanje novejših zgodovine je zelo pomembno tudi za obrambne priprave naroda, čemur se ne moremo in ne smemo odpovedati. Današnji svet skriva v sebi vse polno nasprotij, ki se kažejo v odprtih lokalnih konfliktih, še več pa je prikritih nasprotij in nesoglasij. Pripravljenost naroda na svojo obrambo je dolžnost in pri tem ni dovoljeno nobeno presenečenje. Ne pretiravamo, če trdimo, da borci NOB posedujejo toliko dragocenih izkušenj, ki jih ne smemo zanemarjati ne glede na to, da so borci že starejši in da je naša osvobodilna vojna nepovnljiva. Osnovne moralne vrednote, vrline in izkušnje borcev NOV, bodo ostale v vsakem primeru aktualne ne glede na orožje in način bojevanja in ne glede na to, s katere strani bi se kdo polakomnil naše zemlje.

Organizacija ZZB in posamezniki že sedaj intenzivno pomagajo pri organizaciji vseljudske obrambe. V smislu določil novega zakona o vseljudski obrambi, ki zavezujejo vse državljane, vse družbeno politične skupnosti in gospodarske organizacije, bodo organizacije ZZB še tesneje sodelovale z Zvezo komunistov in Socialistično zvezo zato, da se mladina in ves narod navzame tistih lastnosti, ki so odlikovale borce NOB in ki so odločilno prispevale k zmagi nad oholim okupatorjem.

ZZB NOV je dosedaj združevala vse kategorije borcev, vključno rezervne oficirje in podoficirje. Na

iniciativo pristojnih organov za vprašanje narodne obrambe so organizacije Zveze združenj borcev širom po vsej Jugoslaviji razpravljale o odcepitvi rezervnih oficirjev od Zveze združenj borcev NOV, v posebno samostojno zvezo rezervnih oficirjev in podoficirjev. Osnovni argumenti za odcepitev so predvsem v tem, da prevladujejo mladi rezervni oficirji in podoficirji, ki niso udeleženci NOB in širše naloge starejšinskega kadra pri organizaciji vseljudske obrambe, ki so določene v zakonu o narodni obrambi in tudi našteje v dokumentih 9. kongresa ZKJ. O dokončni ureditvi predloga o odcepitvi bo sklepal 6. kongres ZZB NOV Jugoslavije. Ne glede na dokončno odločitev kongresa, bo republiški odbor ZZB NOV Slovenije tudi v prihodnje sodeloval z organizacijo rezervnih oficirjev pri organizaciji vseljudske obrambe.

Nagrade vstaje podeljuje republiški odbor ZZB že več let na večer dneva vstaje 21. julija. Te nagrade podeljuje na predlog žirije, ki jo vsako leto v ta namen imenuje. V letu 1968 je pri izbiri del za nagrado prišlo do manjšega nesporazuma, ker je republiški odbor odklonil neko nagrado, ki jo je predložila žirija. Ta odklonitev je povzročila precejšnjo nezadovoljstvo med člani žirije, ki so v tem videli nezaupnico. Republiški odbor ne bi postopal tako, če bi imel možnost in čas in če bi žirija pravočasno predložila predlog za nagrado. Ugovor žirije je utemeljen in v prihodnje bomo morali paziti na to, da bodo predlogi žirije pravočasno predloženi in da bodo predložena dela prej objavljena.

Zelo pomembno funkcijo organizatorja in informatorja imajo TV 15, Naša obramba (prej Vojaske informator) in druge izdaje zavoda Borec in Partizanske knjige. Na tem mestu moramo izraziti priznanje delavcem našega tiska za vestno delo in prizadevanost. Prepričani smo, da se bodo tovariši, ki na tem delajo tudi v prihodnje trudili, da bo naš tisk verno odražal hojenja in želje članstva, pa tudi tolmačil članstvu kakšne so realne možnosti in kaj so upravičene zahteve borcev, pa tudi kaj so njihove dolžnosti. Naš tisk mora odražati družbeno politične dolžnosti organizacije kot celote, ne sme pa zanemariti tudi interesov članstva, ki želi biti informirano in stalno na tekočem, kar pričakuje od svojega tiska, da je njegov glasnik in borec za njegove zakonite pravice. Prav tako se na tem mestu zahvaljujemo vsemu tisku širom po Sloveniji, ki tematiki NOB posvečajo potrebno pozornost in ki pomagajo pri urejanju borčevskih problemov.

In končno je prav, da na današnji skupščini povemo, kaj se nam zdi nerazumljivo ob napadih posameznih piscev v nekaterih časopisih na borce in revolucijo. Iz poročila in tudi iz teh uvodnih besed je mogoče oceniti delo organizacij, ki si prizadevajo, da v čimboljši atmosferi z odgovornimi družbenimi dejavniki, zdravijo in ozdravijo rane težke narodnoosvobodilne vojne. Prav tako je iz tega razvidno, kakšne so dolžnosti organizacij in njenega članstva v naporih za napredek in produktivnost dela.

Spričo dejanskih naporov in zavzetosti borcev v težkem vojnem in povojnem času so kaj klavna namigovanja in žalitve nekaterih piscev, ki se zaganjajo v snovalce in izvajalce naše NOB. Ne verjamemo, da je namen teh pisateljev zmanjšati mogočno dejanje, ki bo ostalo še mnogim pokolenjem v zavesti, kot edinstven primer malega naroda v borbi za svojo svobodo in svoj obstoj. Toda zdi se nam, da ni prav, da iščemo navdih za novo poezijo v zmotnih predstavah o dogodkih v revolucionarnih dneh, medtem ko ne srečate v literaturi drugih dežel primera, da bi borci za svobodo svojega naroda blatili na straneh še tako reakcionarne tiska. Za take pisatelje tudi kapitalistična družba nima papirja.

Nobeno revolucionarno obdobje ni ustvarjalo svetnikov, pač pa borce in junake, pa tudi vdove, otroke brez staršev in matere brez sinov. Od tod upravičeno ponavljajo, da je družba dolžna spoštovati borce in skrbeti za žrtve vojne ter zdraviti rane, ki jih je pri-

zadejala vojna. Mladi generaciji ne želimo, da bi se na njena pleča zgrnila podobna teža in nesreča. Vsa naša prizadevanja so obrnjena v to smer. Tudi mlada generacija mora spoznavati posledice vojne, da se bo borila za mir, ceniti svobodo kot osnovno pridobitev osvobodilnega boja, da jo bo znala braniti pred komurkoli.

Tovarišice in tovariši! V teh uvodnih besedah k obravnavi poročila republiškega odbora o šti- riletmem delu sem opozoril tudi na nekatere naloge, ki že čakajo na proučevanje in ureditev. Z življenjem in delom se bodo odprla nova vprašanja in nove naloge. Mnogokrat bo tako, da se bodo pojavljala vprašanja borcev zato, ker bo splošni razvoj in s tem tudi izboljšanje življenjskih pogojev potiskal borce na nižjo lestvico od že dosežene življenjske ravni. Zato je nujno, da proučujemo, najdemo in kjer je mogoče zagotovimo tak način urejanja naših problemov, ki bo več ali manj avtomatično prilagajal in vsklajeval nastale razlike. To velja za pokojnine, priznavašine, invalidnine itd. ker ne moremo sprejeti takih rešitev, ki bi ohranjale borcem enak življenjski nivo ob naraščajočem standardu aktivnih prebivalcev.

V teh uvodnih besedah sem le na kratko govoril o nekaterih problemih, ki se tičejo borce in njihove organizacije. Razumljivo je, da mi ni uspelo zajeti vseh problemov in nalog in vse aktivnosti ZZB. Tako je potrebno, da zveza političnih preganjancev in zveza vojnih ujetnikov nadaljuje zbiranje dokumentov o preganjancih ter opisovanje življenja in dogodkov v posameznih taboriščih. Tudi v prihodnje bo treba zagotoviti sredstva za pomoč otrokom borcev za šolanje tam, kjer je od take pomoči odvisno njihovo nadaljevanje šolanja. Pričakujem, da bo razprava o poročilih osvetlila mnogo vprašanj, ki bodo rabila za uspešno nadaljevanje dela republiškega odbora.

Tovariši in tovarišice! Letos poteka 50 let od ustanovitve Zveze komunistov Jugoslavije. V teh petih desetletjih je ZKJ častno opravila najtežje naloge, ko se je postavila na čelo borbe za osvoboditev domovine. S tem je opravičila zaupanje in pričakovanja narodov Jugoslavije. Tudi deveti kongres, ki se je pravkar končal, je kot že prejšnji kongresi ZKJ sprejel važne dokumente, ki označujejo čas v katerem se je vršil. Sprejeta resolucija o nalogah komunistov je temeljita analiza stanja in razmer in zanesljiv kazipot tudi za naše delo, v izgradnji socialistične, demokratične in samoupravne družbe. Pred nami so volitve odbornikov v občinske skupščine in poslancev za republiško in zvezno skupščino. Organizacije ZZB so že v evidentiranju kandidatov za odgovorne družbeno-politične funkcije priča o politični zrelosti volilcev. Organizacije ZZB se morajo z enako zavzetostjo prizadevati za polno udeležbo pri volitvah, kot so se zavzele pri izbiri kandidatov.

Naj bodo te uvodne misli vzpodbuda delegatom za plodno in vsestransko razpravo o naših problemih in o naših političnih nalogah.

Iz razprave

Potem ko je predsedujoči Jože Borštnar prebral pozdravni pismi ZZB NOV občine Piran — odbora letalcev prekmorcev ter resolucije prve in druge tankovske brigade, je ugotovil, da se je za razpravo o poročilu odbora in o referatu predsednika prijavilo 37 delegatov. Dejansko pa jih je razpravljalo nad 40. Zato je povsem razumljivo, da bo naše poročilo o vsem tem, o čemer je tekla beseda v tej razgibani razpravi pomanjkljivo, ker ga ne moremo priobčiti niti v izveščkih, še manj pa v celoti. Toda o posameznih problemih, ki so jih delegati nakazali in obravnavali, bomo pisali v prihodnjih številkih našega glasila. Tokrat pa o razpravi samo nekaj drobcev:

Prvi govorniki so se zadrževali v glavnem ob problematiki negovanja in razvijanja tradicij NOB. Nekateri so opisovali uspehe dela občinskih odborov ZZB na tem področju, drugi omenjali ovire in pomanjkljivosti, ki se ob tem delu

pojavljajo, a pomembno dopolnilo poročila republiškega odbora so bile ugotovitve o uspehih knjižnice NOV in POS, v kateri je izšlo že 12 poprečno dobro ocenjenih knjig, pripravila pa še 40 monografij partizanskih brigad in odredov.

Beseda je stekla tudi o delu, uspehih in prihodnjih nalogah sekcije za šolstvo pri negovanju tradicij NOB. V zvezi s sodelovanjem občinskih odborov ZZB s šolami in Zvezo prijateljev mladine pri tem pa so posamezni diskutanti navajali število predvajanih filmov, partizanskih pohodov, raznih partizanskih srečanj, sodelovanja z udeleženci predvojaške vzgoje, uspehe pisanja kronik itd.

Iz razprav, ki so sledile druga drugi, je bilo videti, da se oblike dela pri negovanju tradicij v raznih občinah precej razlikujejo. Razumljivo pa je, da so zate tudi uspehi različni.

V zvezi z vsem tem ne gre prezreti ugotovitve, da, če bi merili po količini, koliko je revolucionarne tematike v programih naših založb, v filmu in drugih oblikah umetniškega ustvarjanja, potem bi morda bili lahko zadovoljni. Če pa ocenjujemo njihovo umetniško težo in sploh kulturno ustvarjalnost, pa zadovoljni ne moremo biti.

Pomembna je tudi tale ugotovitev v razpravi: Negovanje revolucionarnih tradicij je dolžnost vse naše družbene skupnosti še posebej pa so za to odgovorni borci NOV in njihove organizacije, ki so dolžne nastopiti povsod tam, kjer čutijo, da revolucionarne koranine naše borbe bledijo, zlasti pa tam in tedaj, ko jih pačijo ali kakorkoli drugače zametavajo.

Zastopnik Zveze mladine Slovenije, ki je skupščino pozdravil, je v svojem prisrčnem in odkritem govoru naglasil tudi tole:

»Nimam možnosti niti ambicij, da bi govoril o vsej mladi generaciji. Predvsem zato, ker ni vsa vključena v zvezo mladine, in v prvi vrsti mogoče celo zato, ker je mlada generacija silno diferencirana. Seveda moram ob tem ugotoviti, da je vsaj toliko diferencirana, kot je družba sploh, in da se med njo pojavlja vse to, kar se sicer pojavlja v družbi. Mlada generacija danes, če hočemo biti realisti, ni nič boljša in nič slabša, kot je družba sploh.«

V nadaljevanju razprave so se govorniki največ zadržali ob delu in uspehih rezervnih oficirjev, ob programu njihove strokovne vzgoje in izvajanju tega programa.

V svojih govorih so se posamezni diskutanti zadržali ob obveznosti občanov, ki jih v obliki vsesplošne ljudske obrambe nalaga novi zakon o narodni obrambi in delu ZROP v tej zvezi. Med uspehi so navajali predvsem novo revijo »Naša obramba«, ki izhaja namesto prejšnjega »Vojaskega informatorja« in je poleg glasila TV — 15, pripomoček za obrambno vzgojo.

Beseda je stekla tudi o dejavnostih bivših političnih zapornikov, internirancev in pregnancev. V tej zvezi je bilo navedeno, kaj vse je že bilo objavljeno iz doživljanj internirancev v raznih koncentracijskih taboriščih in koliko gradiva je še zbrano. To gradivo pa naj bi v smislu predloga služilo za izdajo treh zbornikov.

Na popoldanski seji se je razprava nadaljevala. Govorili so še o posledicah, ki jih imajo interniranci na nacističnih taboriščih in v tej zvezi o priznavanju posebne dobe.

Govorniki, ki so razpravljali o problematiki vojaških vojnih invalidov, so v prvi vrsti predlagali dopolnitve osnutka statuta ZZB NOV, ki naj vsebuje jasnejša določila za delo ZVVI, ker je dejavnost sekcij pri ZZB močno upadla. Govorili so o invalidninah, o prejemkih družinskih invalidov, o potrebi spremembe cenzusa za pridobivanje pravice do invalidskega dodatka, dalje o tem, da bi bili vojaški vojni invalidi oproščeni tudi prispevka za recepte, ker jim po zakonu gre popolno brezplačno zdravljenje. Dotaknili so se tudi izdelave ortopedskih pripomočkov, govorili o regresiji za avtomobile težkih invalidov, omenjali pa tudi topliško in klimatsko zdravljenje voj. vojnih invalidov.

Nadaljevanje na 12. strani.

Nadaljevanje z 11. str.

Na skupščini je bil govor tudi o priznavalnih. Več govornikov se je zadržalo ob problematiki kmetov borcev, ki jim je treba zagotoviti več pomoči oziroma pravic v zdravstvenem pa tudi v pokojninskem zavarovanju.

Sledilo je razpravljanje o enem najbolj perečih problemov, o stanovanjskih zadevah borcev. Delegati so kritizirali razdelitev sredstev, zbranih s prispevkom za graditev stanovanj za udeležence NOB, pa tudi celoten sistem urejanja tega problema. Posamezni delegati so v svojih govorih obravnavali tudi potrebo sistematske ureditve valorizacije borčevskih pokojnin, zakona o priznavalnih pa tudi o potrebi ureditve pokojnin udeležencev NOV, ki so bili upokojeni po 195. čl. ZPZ.

Ze proti koncu razprave je bilo izrečeno nekaj kritičnih ocen celotnemu poročilu, o delu posameznih komisij, pa tudi o tisku. Slišati je bilo tudi nekaj besed o sodelovanju obmejnih občinskih odborov ZZB NOV z organizacijami odporniških gibanj iz zamejstva.

Zbrani delegati skupščine so po končani razpravi z aplavzom sprejeli besedilo pozdravne brojavke, ki so jo s skupščino poslali predsedniku Titu.

Tretja skupščina ZZB NOV Slovenije, ki se je začela ob devetih dopoldne, je končala svoje delo šele po 21. uri z objavo volilnih rezultatov.

Da bi lahko upoštevala vse predloge diskutantov na skupščini, bo komisija za sklepe le-te izdelala naknadno in jih izročila novemu republiškem odboru.

Novi republiški člani odbora ZZB NOV Slovenije

V novi republiški odbor ZZB NOV Slovenije je bilo izvoljenih 75 članov in sicer:

Franc Avbelj-Lojko, Ivan Bevk, Jože Boldan, Jože Borštnar, Vojko Bogatec, Marica Brejc, Lojze Bukovac, Ivan Bunič, Rudi Cilenšek, Ivan Cerin, Dako Damjanovič, Pepca Debeljak, Anton Dežman, Janez Dobovičnik, Marjana Draksler, Silvo Gienfrate, Anton Godec, Danila Gril, Pavel Grubelnik, Janez Hribar, Albert Jakopič, Maks Jakopič, Ivan Jenko, Slavko Jenko, Vid Jerič, Tone Jernejčič, Zdenka Kidrič, Jože Klanjšček, Vida Klemenčič, Albert Klun, Anton Kofol, Franc Konobelj, Janez Kranjc, Anton Krefel, Franc Krese, Rudi Kodrič, Alojz Kos, Linka Ksela, Vida Kulovec, Franc Leskošek, Rudi Malešič, Franc Mrcina, Andrej Mršek, dr. Rudolf Obračunč, Lojze Okoren, Bogdan Osolnik, Janko Oven, Maksim Pekar, Boris Plahuta, Janez Potočar, Ludvik Pušnik, Borut Rajer, Rudi Rapel, Edvard Resman, Janez Režek, Franc Rojšek, Janko Rudolf, Miloš Savič, Lojze Stariha, Viktor Stopar, Mile Smolinsky, Lidija Sentjurc, Miro Škapin, Anton Šporar, Juš Štante, Karel Štrhan, France Sušteršič, Franc Taurer, Ferdo Tolar, Stojan Troha, Anton Ukmarič, Alojz Vindiš, Janez Vipotnik, Franc Vrhovšek in inž. Pavel Zaucer ter v nadzorni odbor Jože Buh, Adolf Dimnik, Robert Vozelj, Ivan Vinkler in Alojz Zokalj.

Od kandidatov, predlaganih v republiški odbor ZZB NOV Slovenije, niso bili izvoljeni Julij Beltram, Stane Bizjak, Stanislav Runko, Anton Zupan in Mima Zupanič.

Izvolili so tudi 37 delegatov za zvezno skupščino ZZB NOV Jugoslavije in 15 članov za zvezni odbor ZZB NOV.

Po objavi volilnih rezultatov se je Franc Leskošek v imenu novega republiškega odbora zahvalil za izkazano zaupanje. Prisotne delegate pa je še posebej opozoril na letošnjo proslavo štajerskih in koroških partizanskih enot, ki bo 27. aprila v Velenju.

V. M.

Oglasil sem se v PODKRAJU pri kmetu PEČAKU, ki si bo vsak čas naložil osmi križ, in mi je med drugim povedal tudi tole zgodbo: — No, pa se je zgodilo ... Bilo je 8. septembra 1944. Preko sosednje Ponikve nad Žalcem se je prav tisti čas pomikala Tomšičeva brigada. V brigadi so bili tudi naši fantje iz Podkrajja. Ko se je brigada ustavila na Ponikvi, smo od naših dobili sporočilo, naj jim kar se da hitro prinesemo sveže perilo, tobak in kaj za pod zob. In hiteti moramo, zakaj brigado zasleduje močna skupina do zob oboroženih Nemcev.

Pet naših deklet je okoli polnoči zadelo nahrbtnike in krenilo proti

Ponikvi. Dekleta niso mislila na Švabe. Na Ponikvi so tomšičevci, tam so naši fantje, naši domači in hiteti je treba, hiteti ...

O pravi nevarnosti pravzaprav nismo dobili sporočila, čeprav je v Podkrajju obveščanje že lep čas v redu delovalo. Toda Švabi so se prikazali kot strela z jasnega! Komaj so dekleta prečkala cesto, ki vodi proti Ponikvi, že se je iz teme prikazala nemška patrolja.

— Halt! je usekalo v noč.

Punčkam ni bilo lahko pri srcu. Pomislite: s polnimi nahrbtniki sredi glavnine nemškega bataljona!

Luči so rezale temo, rožljalo je nemško orožje. Obstopili so jih visoki zelenci, spraševali, kam gredo in kaj nosijo v nahrbtnikih. Začeli so sumiti, če niso morda partizanke, borke Tomšičeve brigade. Saj so lagale, se izvijale, obroča pa niso zlomile. Po kratkem posveto vanju je odločil oficir.

— Do jutra mi jih spravite na varno!

To je pomenilo, da se bo zgodaj zjutraj vrnil in jih zaslal. Zrinili so jih v hišo Fafaela Rednaka, ki so ga bili Nemci že zdavnaj aretirali in zaprli, zdaj pa je v hiši stanovala domačinka Helena Jezernik. Zgrozila se je, ko so jo zbudili nemški klici in je v svetlobi petrolejke ugledala pet znanih obrazov.

— Dekleta, kaj pa se je zgodilo? je dahnila.

Seveda niso smela preglasno obračati jezikov, zakaj komandant je pustil pri njih mladega stražarja, oboroženega z brzostrelko. Dolge so bile ure do prvega svita in vsaka izmed deklet si je zastavljala vprašanje.

— Kaj se bo z nami zgodilo?

Zgodaj zjutraj stopim na domače dvorišče. Odkar so Nemci tako pogosto zahajali v Podkraj, nisem več spal doma. Vedno je bil kdo od domačih na straži, zakaj Nemcem ne bi rad padel v roke. No, in že je na dvorišču ženica, ki pripoveduje, kaj se je z našimi dekletami zgodilo, sklenila je roke in me za božjo voljo prosila.

— Baltazar, reši dekleta, Švabi jih bodo ubili!

Kar streslo me je. Nisem bil več tako mlad, krepko čez petdeset sem jih imel na plečih. Zadeva ni bila lahka in ne enostavna. V hiši vojak z brzostrelko, malo više v gozdu pa cel bataljon! O tem, da bi koga poslali na Ponikvo, nisem smel niti pomisliti. Misli so hitele kot bliski. Med prvo vojno sem bil štiri leta vojak in vojaškega duha se nisem

popolnoma otresel. Bojazljivec res nisem bil, poseben junak pa tudi ne. Ravnanja z orožjem sem bil vajen, toda vsak strel bi prikladal Nemce. In kaj potem? Izgubljena bi bila dekleta, izgubljeni bi bili mi vsi! Pa me je prešinila drzna misel: priti v hišo in stražarja zadaviti! Seveda pa bo pri tem potrebna zvižgača. Za tako dejanje moram imeti pomočnika. Hitro stečem k sosedu, bratrancu Ivanu Jezerniku. Povem mu, kaj so nam Nemci skuhal, razložim svoj načrt. Nič ni okleval. Vso stvar sva skupaj še enkrat preudarila in si rekla.

— Nekdo mora na stražo, zavarovati si morava hrbet!

Oba sva imela po enega mladoletnega sina. Toda čeprav sta bila tako rekoč še zelenca, sta se hitro odločila, da nama pomagata. Minute so tekale strahovito naglo. Tudi naša dejanja. Vse nas je zajela ena sama misel.

— Rešiti moramo dekleta za vsako ceno!

Pri hiši smo imeli star mitraljez in s tem sta šla Božo in Ivan na stražo. Če bosta opazila kaj sumljivega, bosta z brega užgala v dolino. Fanta sta kar žarela v navdušenju. Midva z bratrancem pa sva tuhtala naprej. Samo pet minut od tod, v vasi Silovo so Nemci. Mnogo jih je. Bratrancu predlagam: Takole bova storila. Šla bova proti hiši, kakor da se ničesar ni zgodilo. Ti boš počakal pri vratih, jaz pa bom vstopil z neprižgano cigareto. Pozdravil bom in stražarja poprosil za ogenj. Pištolo imam v žepu. Ko mi bo prižgal, se bom skušal z njim zaplesti v pogovor. Nemško znam in ni vrag, da ga ne bi pretental. Ko bo stvar odzorela, bom potegnil pištolo, ti pa skoči izza priprtih vrat in ga zgrabi za vrat.

Sosed je bil hrust in pol. Zato se fizične premoči nisva bala, bala sva se nenadnih strelav, zakaj hitrega reagiranja nemškega soldata nisva smela podcenjevati.

Napočil je trenutek silne napelosti. Jutro je postajalo vse bolj svetlo, ja naju pa je bila dragocena vsaka sekunda. Potem se umirim. Približava se hiši. Prisluškujeva. Turoben molk. Tudi iz gozda ni bilo ničesar slišati. Sosed se privije k steni. Zravnam se, potrkam in vstopim. Tako. Sedaj sem tukaj. Tam je stražar, tam so naša dekleta. Oči zapovedujejo, naj molčijo. Molčale so, čeprav sem čutil njihovo vznemirjenost. Moj pogled se je ustavil na mladem vojak. Kako, brez orožja? O pač. V kotu je brzostrelka in kar pri njej — vojak. Ves je še mlad in tudi pogleda ni tako ostrga. Kaj ni si Prus? pomislim. Pozdravim, odzdravi mi in me vpraša v ne preveč čisti nemščini.

— Kaj bi radi?

— Ogenj. Kadil bi rad ...

Seže v žep, seže v drugi žep — jaz pa usločim telo in hop po brzostrelki. Že je v mojih rokah in že je cev na prsih nemškega stražarja.

— Roke v zrak, sicer streljam!

In že je tukaj sosed Jezernik, stražar počasi dviga roke, nekam razočarano vije oči, ko počasi izdavi.

— Prosim, nemojte streljati, jaz sem koroški Slovenec!

Nisem mu verjel in mu zapovem po vojaško.

— Fant, zdaj si v partizanskem ujetništvu. Ničesar hudega ti ne bomo storili, samo miren bodi, ubogaj, kar ti zapovemo — sicer ti nemška krogla prebije prsi!

Ubogal je. Dekleta so se razbežala, midva pa sva z ujetnikom stopila v hosto. Prav tisti trenutek pa so po cesti prihajale skupine nemških policistov. Samo nekaj minut in ves najin načrt bi splaval po vodi in ne samo načrt — tudi mi. Vojaku sem tiho zapretel.

— Sedi za grm in miren bodi, če ne! ...

Ni nama delal sitnosti. Prečkali smo hosto in se privlekli do stražarskega mesta, ki sta ga naša mladoletnika, Božo in Ivan, že kar po vojaško zamaskirala.

— Ga imata! sta preglasno vrisnila, potem smo krenili še globlje v gozd. Nemci so prišli v hišo, spraševali so po deklinah in stražarju, pa jih je gospodinja Helena nalagala, da so pravkar prišli Nem-

ci in odpeljali vseh pet deklet; verjeli so in šli svojo pot ...

Čez čas smo ujetnika spravili v našo hišo. Prosil me je, naj mu nikar ne vzamemo ure in zlatega prstana, da mu je oboje drag spomin od doma. Povedal sem mu, da partizani niso roparji in da z ujetniki dostojno ravnamo. Dva dni je ostal v naši hiši, potem pa smo ga oddali partizanom na Ponikvi. Ba je so mu tam gori nekateri borci grozili, da ga bodo pač ustrelili. Tako sem slišal. Fant se je ustrašil, izrazil prvi trenutek in jo kar bos odkuril v Celje.

Bil sem prepričan, da ga ne bom videl nikoli več. Zlodej, pa smo se že ob dobrem tednu srečali z njim. Spet je bila hajka in tisti koroški Slovenec se je vrnil z drugo brzostrelko; zepljeno je vzel moj sin, ko je pred dnevi odšel v hosto. Slutnja me je pognala na grič, od koder sem imel našo dolinico kot na dlani. Nemci! me je sunilo v prsni. Ne daleč od nas je bil v gozdu štab VDV in v tem štabu je bil tudi moj sin. Tečem v hišo in naročim hčerki Frančki, naj s kolesom odhiti čez cesto in obvesti štab o bližajoči se nevarnosti. Tako je tudi storila. Potem pa je napravila usodno napako: vračala se je po isti poti in prišla naravnost v gneздо zelenih sršenov. Prijeli so jo in zaslili.

— Kaj si delala v hosti?

— Krompir bomo orali in sem šla ljudi prosit za pobiranje, se je zlagala.

— Lažeš! je sikal komandant. Banditom si nesla pošto!

Kako naključje! Vmešal se je prav tisti fant, ki sva ga pred tednom s sosedom aretirala, ki je bil po vsej verjetnosti komandantov tolmač. Če bi bil zares tak podlež, bi se sedaj pošteno maščeval. Pa se ni. Prepričeval je nemškega komandanta, da je bil pred tednom v naši hiši, da smo ga lepo postregli in da smo najbrž Nemcem celo naklonjeni. In komandant se je omeščal.

— Proč z njo!

Vojak jo je potegnil v stran in ji bolj potihoma dejal.

— Poznam te, Ti si hči tistega, ki me je v onile hiši razorožil. Lahko bi tokrat kratko potegnili. Pa tudi vsi tvoji. No, ostal sem živ, pa bodi živa tudi ti. Zdaj se pa poberi od tod. In očeta pozdravi.

Frančka se je pognala v breg, mladi vojak pa je zaklical svoje-mu komandantu.

— Brez skrbi, ni nam nevarna, lahko gremo naprej ...

— Naprej marš!

Oddahnili smo se. Mladi vojak s Koroškega je bil potem še ves mesec v Velenju, vendar o aretaciji v našem Podkrajju ni črknil besede.

-dk

NE ZGRADITE SVOJE HIŠE BREZ VRAT IN OKEN

SLOVENIJALES

LJUBLJANA, Vismarje 188
LJUBLJANA, GR. hale 10
CELJE, Tkalska 13
MARIBOR, Cankarjeva 4

PROTI RJI

WD-40

Pri taki delitvi sredstev ni sorazmerja

Na nedavni seji občinskega odbora Zveze združenj borcev NOV Maribor, so govorili o priznavalnih, študijski pomoči, potrdili proračun za leto 1969 in obravnavali odlok ter kriterije o dodelitvi sredstev za stanovanja udeležencem v NOV.

Občina Maribor je za priznavalnino za leto 1969 odobrila znesek 604.000 Ndin. Tovrstno pomoč trenutno prejema 276 borcev. V mesecu marcu letos je bila najnižja priznavalnina 10.000, najvišja 30.000, medtem ko je njen povpreček znašal 13.535 Sdin. Ob tem so se zavzeli da odloka o priznavalnih za letošnje leto ne bodo spreminjali in da tudi priznavalnin v povprečju ne bodo zvišali, ampak le individualno in na utemeljen predlog krajevne organizacije ZB.

Za študijsko pomoč otrokom padlih borcev in po vojni umrlih borcev ter udeležencev NOV, skratka tistim, ki nimajo hranilja, so namenili za letošnje leto 165.000 Ndin. Zdjaj prejema tako pomoč 68 otrok. Višina študijske pomoči se giblje od 50 do 300 Ndin v povprečju pa 160,59 Ndin. Hrači so poudarili, da ob dodeljevanju študijske pomoči večkrat opravijo revizijo glede upravičenosti. V tej zvezi so se tudi zavezali, da naj krajevne organizacije ZB večkrat preverjajo sezname in ugotovijo, če so se spremenili pogoji za sprejemanje pomoči. Pri tem naj upoštevajo zvišanje dohodkov celotne družine, zmanjšanje števila druž. članov itn. Med drugim so opozorili, da bi glede na letošnja odobrena sredstva in pa na število koristnikov lahko študijsko pomoč dodelili še 17 otrokom.

Na seji so opozorili, da je bila muzej NO Maribor odmerjena premajhna dotacija. Z ozirom na to bo njegova dejavnost v marsičem onemogočena. Za to so iz svojih proračunskih sredstev namenili muzeju 1.000 Ndin. S tem sicer ne bodo rešili kritičnega položaja, ki bo nastal, zato pa bo treba prizadevanje muzeja NO Maribor z vsemi silami, še kako drugače podpreti.

Ko so razpravljali o načinu in uporabi sredstev za izgradnjo in za adaptacijo stanovanj članom ZB (material so prejeli od skupščine SRS — komisije za vprašanja borcev NOV) so ugotovili, da je sam odlok sestavljen v smislu najbolj smotrne uporabe teh sredstev in k temu niso imeli nobenih pripomb. Poudarili so, da je kriterij za vrstni red upravičencev primeren in ni razlogov, da bi to spreminjali. Drugačnega mnenja pa so bili glede odstotka, ki predstavlja ključ delitve teh sredstev. Občinski odbor se kot celota ni strinjal s tem, da bi se ta sredstva delila tako, da bi na Ljubljano odpadlo 21 na štajersko pa, kjer živi še enkrat več upravičencev pa samo 10,9 odstotka. Navedli so še, da tudi med Ljubljano in Mariborom ni sorazmerja, čeprav imajo v prvem primeru 979, v drugem pa 443 upravičencev. Za to so sklenili, da čim prej obvestijo skupščino SRS — republiški zbor in predlagajo, da tukaj izdelajo pravičnejšo razdelitev teh sredstev.

Na seji so odobrili denarno pomoč za letošnje leto odboru XI. SNOUB Milčiča Zidanška 1000 Ndin in toliko tudi odboru Lackovega odreda ter 5.000 Ndin moškemu pevskemu zboru Partizan, ki je pod pokroviteljstvom ZZB NOV Maribor.

D. Miklavc

France Križnar

Ne vdaj se, fant

(Odlomek)

Prvič so prišli nad nas znanilci bližajoče se fronte. To so letala, ki krožijo pred fronto, letajo v skupinah od devet do šestnajst. Krožijo nad pokrajino kot jastrebi. Vse, kar vidijo pod seboj, uničujejo. So groza in strah za avtomobiliste in vlakovodje. Zaustavijo ves promet in vse delo. Gorje kamionu, ki se prepozno skriva v zavetje gozda. Letala napadajo vse po vrsti. Kadar se prvo obrne nazaj v višino, drugo že bruhla železo na napadeni cilj.

Ta letala so strah in trepet tudi za nemško vojsko. Ohromila so protiletalske baterije. Kadar ta jata strmoglavi na protiletalsko obrambo, je baterija pokončana. Za njimi ostane samo še razdeljanje in smrt.

Na postaji in na cestah so se pojavili transporti jetnikov, ki jih umikajo Nemci pred zavezniško armado. Ponavadi jih zaprejo v živinske vagonce, ki jih prej zamrežijo z bodečo žico. Nato jih cele tedne vlačijo nekam proti Tirolam. Letalski napadi, ki uničujejo železniške proge, transportom ne pustijo naprej. Ljudje so sestradani, brez vode in brez vsake pomoči. Zaprti so v vagonce, strašijo jih esesovci in psi. Med potjo so izpostavljeni letalskim napadom, ki so že vsakdanja stvar. Opazujemo transport nekaj tisočev mož, ki je prišel od nekod z zahoda. Ko na postaji odpirajo vagonce, se nam nudi strašen prizor. Od nekaj tisoč mož je ostalo živih in sposobnih za hojo morda le ena tretjina.

Pogled na te ljudi je strašen. Kosmati so, poraščeni, sama kost in koža jih je. Pogled v notranjost vagonov pa je še strašnejši. Na kupih ležijo ljudje, ki so že prestali muke tega sveta. Tisti, ki so ostali živi, so v mnogih primerih postali ljudožerci. O tem pričajo do kosti ogrizena stegna mrtvecev. Ne moremo verjeti sami sebi, toda resnica je, da so ljudje jedli svoje mrtve tovariše. Vagoni so ena sama smrdljiva jama. Tu so opravliali veliko in malo potrebo, saj jih na prosto niso spustili.

Kar je še živih, esesovci naženejo na dvorišče. Tu se ljudje primejo pod pazduho in žalosten sprevod okostnjakov krene med lajanjem psov in priganjanjem esesovcev naprej.

Nemo strmim predse. Sonce prijetno ogreva zemljo. Grmovje ob cesti zeleni, odprlo se je prvo cvetje, ptičji pojo v gozdu, kos prijetno življa na visokih smrekah, toda smrt se spreha po cesti. Kolona drsajoč koraka v taborišče. Ljudje padajo po cesti, v prah. Tovariši jih ne morejo vleči s seboj. Kdor obleži, ga kolona pregazi. Ko gre kolona naprej, ga brcajo esesovci. Milostni strel v tilnik, to je rešitev za tiste, ki omagajo na svoji zadnji krvavi poti. Cesta je posuta z mrličji. V cunje zavita mrtava trupla kličejo po maščevanju.

V taborišču naženejo te ljudi, ki so prišli s transportom in so tako blizu smrti, na posebne bloke, kjer smrt ponavadi že v nekaj dneh napravi konec njihovim mukam.

Stotine ljudi, ki so umrli ali pa so le še živi mrličji, čaka v vagonih. Posebna komanda, ki ima nalogo prevažati tovore z vozom, v kate-rega so vpreženi ljudje, se odpravi ponje.

To, kar se dogaja, presega vse meje. Žive in mrtve nakladajo na voz kakor drva, nekatere z glavo naprej, in potem žive in mrtve skupaj vozijo v taborišče in jih zmečejo v jamo, ki je prej služila za požarni vodnjak.

Postali smo popolnoma brezčutni za vsa dogajanja okrog nas. Fronta je že blizu. Zvečer, ko utihne brnenje strojev, zrak rahlo podrtava od eksplozij topovskih granat. V zraku je nekaj skrivnostnega. Pred barako poje muren, sirene tulijo kar naprej in zdi se mi, da so postale hripave, tak glas imajo. Letala so kar naprej nad nami, ponoči ni več nobenega miru. Blokovni starešina je odredil;

da ne sme nihče ponoči iz barake, v nasprotnem primeru bo vsakdo ustreljen.

Zvečer pred sončnim zahodom smo se vrnili v taborišče. Po večerji grem ven, tigram in pulim travo in jo jem. Tudi drugi delajo isto. Prišel sem do jarka, kjer ležijo nesrečni ljudje iz transporta. Nekateri so razgaljeni, z glavami visijo navzdol. Drugi imajo podvite roke in noge, široko odprte oči, odprta usta. Iz izrazov na obrazih pa jim razberem prošnjo po maščevanju.

Iz gomile mrtvih slišim rahel šepet. Stopim bliže. Zanima me,

kaj bi moglo biti. Izpod gomile mrličev vidim stegnjeno roko, ki me opominja, naj se ji približam. Izlečem človeka, živega človeka! Ne poznam ga. Slovenec je, to vem, ker me odgovori šepetaje celo z mojim imenom. Gledam ga. Čudim se, od kod me pozna.

Šepetaje, da ga komaj slišim, mi pojasni, da je prišel skupaj z mojim transportom iz Begunj v Dachau. Končno ga le prepoznam. Pred več kot letom dni je ta človek odšel nekam na zahod s ko-

mando, ki je delala s stroji. Sedaj je pred menoj onemogel, slab, komaj lahko verjamem, da je še živ. Toda govori in diha. Prosi me, naj pozdravim njegovo ženo, ki je na Štajerskem. Doma, pravi šepetaje, ima tri otroke. Tako rad bi jih še enkrat objel. Še zadnjič me prosi, naj prenesem njegov pozdrav njegovim domačim, ker jih on ne bo več videl.

Od slabosti se mi je stemnilo pred očmi. Človek pa me prosi naprej. Gledam ga, dopovedujem mu, da je zanj še rešitev. Z zahoda se sliši pritajeno grmenje. Trudno zmaje z glavo: »Ne, zame ni več rešitve. Pozdravi ženo in ji reci, da sem v zadnjih trenutkih življenja mislil nanjo in na otroke. Reci ji, da mi je zelo žal. Pred smrtjo bi še rad poljubil njo in otroke.«

Razmišljam, kaj naj storim. Kako naj pomagam človeku, ki je že na koncu. Njegove oči trudno ugašajo. Stisne mi roko. Medtem zatulijo sirene letalski napad. Pričakujejo napad padalcev ali pa tankovskih enot. Stečem po taborišču. Esesovci kričijo na ves glas, naj izginemo v barake. Ko dosežem barako, že slišim na dolnjem koncu taborišča strele.

V zraku se je pojavila jata letal. Skozi odprtino na strehi barake opazujem, kako letijo na vzhod. Nekaj stran pa letala stresajo svoj tovor na letališče, ki je v plamenih. Tisto noč so letala zrušila tudi vodno pregrado na reki, ki se je razlila po ravnini pod Münchnom. Sirene pa tulijo in tulijo vso noč pogrebno pesem nemškemu fašizmu. Vso noč letala priletavajo in odletavajo, nebo pa žari od neštehtih požarov. Fronta se bliža, svoboda je prav blizu, še bliže okrog nas pa prhuta smrt z velimi kri-li.

Knjiga vezana v celo platno stane 32 dinarjev. *Naročajte jo pri zavodu Borec, Ljubljana, Beethovnova 10!*

V SLOVO PARTIZANSKI MAMI Z BOHORJA

HLADNEGA dne minule jeseni se je trinosemdesetletna Zupanceva mama iz Pustih Lošč v Bohorju za vedno poslovila od svoje ljubljene domačije in svojih dragih domačin. Mnogi znanci in prijatelji so jo spremili na njeni zadnji poti v Brestanico, kjer se je na tamkajšnjem pokopališču v tesnem poslednjem domu spet pridružila svojemu toliko ljubljenuemu možu Jožetu, ki ji ga je neizprosna smrt iztrgala že pred devetimi leti. Med znanci in prijatelji, ki so spremljali Zupancevo mamo, so bili tudi bivši borci in aktivisti, ki so med narodno osvobodilno vojno delovali in se borili po Bohorju, po njegovih razsežnih hostah in jajah.

V imenu senovske krajevne organizacije ZB NOV sta se od daleč naokoli poznane partizanske mame poslovila tovariša Lovro Breznik in Alojz Večko — Boris, senovski oktet pa ji je v slovo zapel žalostinke. Ko so padle prve grude v njen poslednji domek, so plaval nad njim še čudovito ubrani akordi senovske rudarske godve, skozi veje bližnjih dreves pa je zajokal jesenski veter, ki so ga poslane ponosne bohorske hoste kot svoj zadnji pozdrav Zupancevi mami...

Draga Zupanceva mama! Ko se dramijo iz zemlje prve cvetice, naj Ti vsadim na Tvoj grob tole skromno cvetko hvalečnosti. V tistih težkih dneh, ko je bil naš slovenski narod že zapisan uničenju, si se tudi Ti z vso svojo družino pridružila z vsem svojim bitjem tistim, ki so tedaj rekli svoj odločni »Ne!« Nisi ločila dneva od noči, ne znanega partizana od neznanega. Vrata Tvojega doma so bila podnevi in ponoči odprta vsem, ki so imeli pošteno srce in jih je družil plemeniti cilj — svoboda. Pre-

nekateri hleb kruha si spekla v svoji kmečki peči za naše borce, marsikateri večer si nasitila natlačeno hišo partizanov. V veliko zadovoljstvo so Ti bili taki večeri in vsa srečna si se sukala takrat med borci. Zato pač ni čudno, če so Ti kmalu pričeli vsi rekati »partizanska mama«. Ko je divizija šla preko Bohorja in pustila v Travnem lazu več težko ranjenih partizanov, nisi niti za trenutek pomišljala,

ampak si jim s svojim možem in sinom Ložetom — »Tineto« brž poskrbela za topel čaj in potrebno hrano. Vseh Tvojih žrtev, vse Tvoje velikodušne pomoči, ki si jo neštokrat izkazovala našim borcem, se ne da popisati.

Hvala Ti, draga Zupanceva mama, za vse! Tvoje žrte niso bile zaman. Utrujena od življenja se mirno spočij v svobodni slovenski zemlji. Vsem, ki smo Te poznali, bo ostal spomin na Tebe za vedno v naših srcih.

M. Žmavec

Dobro je, če veste...

● **BORBA ZOPER RASTLINSKE ZAJEDAVCE.** Pred približno osemnajstimi leti je rastlinska uš, imenovana laceria purchasi, v Kaliforniji malone docela opustošila velike limonove nasade. Strokovnjaki so vedeli, da je domovina omenjenega škodljivca Avstralija, ter so se lotili iskanja njegovega naravnega sovražnika na tej celini. Uspelo jim je najti čmrlja, imenovanega Rodolia cardinalis, ki so ga takoj prenesli v Kalifornijo, ga razmnožili in nato poslali »v boj«. V naslednjih dveh letih so bili veliki limonovi nasadi rešeni. Odslej se ta način borbe zoper rastlinske škodljivce hitreje razvija. Poljedelci in sadjarji čedalje bolj zaupajo temu načinu borbe, zlasti še odlej, ko so odkrili, da lahko uporaba raznih kemičnih pripravkov, kakršni so diditi in drugi, škoduje človeku in živali. Poleg tega je znano, da taki preparati nekaterim škodljivcem, ko se nanje nekako navadijo, ne morejo več priti do živega.

● **NA SVEDSKEM SO ZACELI UPORABLJATI PRI GRADNJI NOVIH ŽELEZNISKIH PROG 360 m DOLGE TIRNICE.** Vožnja po tako dolgih tirnicah je udobnejša. Tudi stroški za vzdrževanje tako dolgih tirnic v uporabnem stanju so manjši. Do nedavnega so dobivali take tirnice z varjenjem 40-metrskih tirnic. Letos spomladi pa bo začela obratovati tovarna, ki bo izdelovala 360-metrške tirnice v enem samem kosu. Poslej bodo torej varili tirnice samo vsakih 360 metrov. Poleg naštetih prednosti omogočajo take tirnice precej hitrejšo vožnjo.

● **NA MESECU SE LJUDJE NE BODO MOGLI TAKO POGOVARJATI KAKOR NA ZEMLJI.** Na Mesecu namreč ni zraka ter se ne morejo širiti zračni valovi (ki »prenašajo« glas) od govornikov ust do poslušalčevih ušes. Tudi spritno debele obloge na skafandru, t. j. na vesoljevi opravi, v katerem mu je omogočeno dihanje, ne bi glas mogel prodrati skozi opravo. Vesoljci se bodo lahko pogovarjali s posredovanjem tako imenovanih interfonskih radijskih postaj. Vsak vesoljec bo namreč imel v skafandru vgrajeno tako postajo. Slišnost bo, ne glede na razdaljo, enaka, glasnejše govorjenje ali celo kričanje ne bo potrebno.

● **VELIKANSKO PODZEMELJSKO MORJE,** ki so ga sovjetski znanstveniki odkrili v zahodni Sibiriji, je sestavljeno iz dveh plasti. Ti ležita druga nad drugo, loči pa ju 700 m debel kamnit sloj. Voda morja, spodnjega in zgornjega, doseže toploto 100 stopinj C, da jo nameravajo uporabljati za nekakšno toplotniško (centralno) kurjavo v stanovanjskih hišah in v steklenjakih.

● **CELOTNA TEŽA ZEMELJSKEGA OZRAČJA** znaša po računih znanstvenikov, približno 53 kvadrilijonov ton. Kvadrilijon je četrti potenca milijona, vrsta glavnice števila, ki ga zapišemo tako 1.000.000.000.000.000.000. Enako teža kakor zemeljsko ozračje bi imela srebrna krogla, katere premer bi bil za spoznanje krajši od sto kilometrov.

● **LOVSKE UTE.** Jugoslovanski lovci uporabljajo lahko pri lovu v vsem območju naše države približno 5000 lovskih ut (opazovalnic).

● **V NAŠIH GOZDOVIH ZRASE VSAKO LETO PRIBLIŽNO 1600 VAGONOV GOB.** Gobari naberejo komaj eno desetino te količine.

● **ZELEZO JE PRVINA, NEOGIBNO POTREBNA ZA ŽIVLJENJE RASTLINE,** pa čeprav ga je v njej nem organizmu prav malo. Največ železa je v listju, v semenu prav malo. Vsebina železa v zelenih rastlinskih delih je v ozki zvezi z nastajanjem in delovanjem rastlinskega zelenila — klorofila. Zelezo ne pride neposredno vanje, marveč posredno po nekih določenih beljakovinah. V zemlji je ponavadi precej železa, skoraj vedno po en odstotek njene teže, prav malo pa ga je v zemlji, bogati z apnom. Če ne pride železo v rastlino, je njeno listje blede zeleno ali rumeno, pri krompirju celo — belo. Rastlino lahko ozdravimo tako, da dodamo zemlji nekaj organskega gnojila in poškropimo listje z železovo solno raztopino.

● **NEPREKOSLJIVI CHARLEROISKI BIKI.** Francoski plemensko govedo iz Charleroi se šteje za najboljše plemensko govedo na svetu. Tega goveda, ob enaki hrani (po količini in kakovosti), kakršno imajo druga goveda, največ mesa brez maščobe. Kljub strogim ukrepom, ki preprečujejo zaradi kužnih bolezni uvoz živine iz ZDA, so po 3-letni varnostni zaporu uvozili v ZDA več bikov plemenjakov iz Charleroi. Neki francoski živinorejec je prodal nekega takega bika za 28 milijonov starih dinarjev; prav ta bik je dosegel na ameriškem trgu fantastično ceno — 180 milijonov starih dinarjev, neka krava iste pasme pa je bila prodana v ZDA za 101 milijon starih din!

● **OKOSTNJAK PRASLONA** so našli v 70-metrski globini pri vasi Strmici blizu Knina. Praslon naj bi bil, po sodbi izvedencev, živel pred 1.200.000 leti. Prve najdbe kažejo, da je v omenjeni okolici najstarejše pokopališče velikanovskih evropskih prazivali.

● **NOVI SOLSKI PREDMET.** Občinska skupščina v Cupriji je uveljavila v nekaterih popolnih osnovnih šolah nov predmet: poljedelstvo. Ta skupščina je, upoštevajoč željo staršev, uveljavila pouk o poljedelstvu v sedmem in osmem razredu osnovnih šol v Javci, Jovcu, Krušaru in Senju. — Posne-manja vredno!

Politični razgledi

Malce ironije je v tem, da je v sestanku najvišjih predstavnikov držav Varšavskega pakta v Budimpešti predsedoval Aleksander Dubček. Sestanku bi pravzaprav laže rekli bežno srečanje, saj je trajal komaj dobri dve uri. Na koncu so sestavili dolgo diplomatsko sporočilo, ki predlaga »panevropsko konferenco«, na kateri naj bi predstavniki vzhodnoevropskih in zahodnoevropskih držav primerjali svoja stališča glede sredstev, s katerimi naj bi naredili konec vojaške blokove razcepljenosti, ter se začeli dogovarjati o tesnejšem sodelovanju. Sestavili so tudi komisijo-obrambnih ministrov, ki naj bi poskrbela za večjo integracijo vojaških sil Varšavskega pakta.

Tih dogovor budimpeštanskega sestanka je bil, da o Kitajski ne spregovorijo niti besedice. Vsaj uradno ne, kakaj »za kulise« so se veliko pogovarjali ravno o sovjetsko-kitajskem sporu, ki se od začetka letošnjega marca naprej spreminja v oborožen spopad; nekateri pravijo, da celo v malo vojno. Pravijo, da so glede tega pravzaprav uspeli Romuni, ki si prizadevajo, da se ne bi preveč oddaljili od svoje politike nevtralnosti do Moskve in Pekinga. Ko sta Brežnjev in Kosigin začela »politiko nasmeškov« (zlasti z obiski sovjetskih veleposlanikov pri voditeljih in ministrih zahodnega sveta) ter politiko zblíževanja (vendar ne samo od Atlantika do Urala, za kar si prizadeva de Gaulle, marveč od Atlantika do Amurja na sovjetsko-kitajski meji), sta menila, da bosta v Budimpešti dosegla splošno privolitve. Vendar sovjetski zavezniki niso hoteli izreči polne solidarnosti z Moskvo v njenem sporu s Pekingom.

Vojaška pomoč, ki jo bo Sovjetska zveza dobila od svojih varšavskih zaveznikov, bo dokaj skromna. V Budimpešti so se domnili, da bodo poslali vojaške opazovalce iz držav članic Varšavskega pakta na področje Amurja, da bi »proučili nov položaj, ki je tam nastal«, razen tega pa bodo enote iz dežel Varšavskega pakta tako v ZSSR kot v Evropi opravljale naloge, ki so bile vse dotlej zapupane samo Rdeči armadi: tako bo vrhovno poveljstvo Rdeče armade laže pošiljalo okrepiteve »na azijske meje ZSSR«.

Romuni v tem gibanju ne bodo sodelovali, zato pa so morali popustiti drugje, se pravi v reorganizaciji struktur Varšavskega pakta. S tem, da so v Budimpešti ustanovili komisijo ali svet obrambnih ministrov in »združeno medzavezniško poveljstvo«, ki bo moralo izpolniti standarde v oborožitvi, so naredili korak naprej v »vojaški integraciji«, kateri se je Romunija zmerom hotela izogniti.

Lanske jeseni, ko so čete Varšavskega pakta zasedle ČSSR, je češkoslovaško poveljstvo, ki je bilo tako rekoč konfinirano v vojašnicah in prisiljeno v nedejavnost, pripravilo za Aleksandra Dubčka dolgo poročilo, katerega bistvo je v temle: okupacija češkoslovaškega ozemlja je za sovjetske vojaške strokovnjake le operacija, ki naj bi utrdila zahodno mejo, tako da bi imela Rdeča armada proste roke na vzhodu, koder bi lahko zbrala velike sile, če bi prišlo do spopada z LR Kitajsko.

Od Atlantika do Amurja

Do nedavnega je bilo 80 odstotkov sovjetskih čet obrnjenih proti zahodu. Dvajset elitnih divizij je še zmerom v DR Nemčiji, štiri so na Madžarskem, dve na Poljskem ter osem na Češkoslovaškem. Tolikšne sile ne ustrezajo današnjemu položaju: čedalje manj ljudi — in tudi vojaških strokovnjakov — računa z verjetnostjo spopada z zahodnim nasprotnikom. Danes je nevarnejša LR Kitajsko in zato Moskva zahteva od svojih varšavskih zaveznikov, da prevzamejo vlogo sovjetskih čet na zahodu, ne pa, da bi se bojevali na njeni strani proti Kitajcem.

Zanimivo je stališče zahoda, predvsem Združenih držav Amerike. George Kennan, nekoč ameriški veleposlanik v Beogradu in Moskvi, pa tudi nekaj drugih pomembnih ameriških politikov, trdi, da ne bi bilo dobro, če bi se ZDA zdaj odločile za podporo ZSSR, marveč bi bilo bolje, ko bi se skušale previdno zbližati s Kitajsko. Več ameriških politikov meni, da so lahko s sovjetsko-kitajskim sporom »zadovoljni le kratkoročno«, kakaj pozneje bi se pojavila nevarnost, da tako eni kot drugi strani položaj uide iz rok, kar bi bilo nevarno za ves svet. »Prav gotovo pa si ne želimo sovjetske intervencije na Kitajskem,« pravijo izvedenci v Washingtonu.

James Reston, komentator »New York Timesa«, piše o nepričakovanih in prijateljskih obiskih sovjetskih veleposlanikov pri voditeljih in ministrih zahodnih kapitalističnih držav. Meni, da je Moskva izredno obzirna z Nixonovo administracijo ter da je redno in skorajda domače povezava z Belo hišo in zunanjim ministrstvom. Tako ni bilo iz Moskve nobenega ugovora zoper Nixonovo odločitev o zgraditvi ameriškega protiraketnega obrambnega sistema ABM, zoper Nixonove izjave o pomembnosti atlantskega zavezništva (NATO) ter Evropske gospodarske skupnosti.

Tako na primer je Moskva zdaj nenadoma sprejela predlog o vzpostavitvi hitre zveze med ameriškim veleposlaništvom v Moskvi ter zunanjim ministrstvom v Washingtonu (predlog je doslej že dolgo zavračala), privolila je v ponovno vzpostavitev ameriškega konzulata v Leningradu in pristala na to, da v San Franciscu odpre nov sovjetski konzulat.

Pri vsem tem Moskva še naprej pošilja orožje v Severni Vietnam (pri tem ima zadnje čase več težav zaradi oviranja Kitajcev) in še zmerom grdo gleda na Češkoslovaško. Ameriški politiki so v zadregi, ker ne vedo, ali bodo izkoristili priložnost ali pa bodo padli v past. Nixon posluša tako tiste, ki mu prigovarjajo, naj izrabi sedanje težave ZSSR in DR Vietnam, kot tiste, ki bi radi izrabili korenito spremembo v sovjetsko-kitajskih odnosih ter v odnosih ZSSR—Zahod za odpoved vsem vojaškim intervencijam ter čimprejšnje pogovore o bližnjem vzhodu, razorožitvi in Vietnamu.

Ko se je Nixon odločil za zgraditev sistema ABM, je presenetil tako Američane kot ves svet. Obenem pa je povedal sovjetskemu veleposlaniku v Washingtonu Anatolu Dobrininu, da je pripravljen razpravljati o bližnjem vzhodu in razorožitvi, še preden začno graditi ABM. Seveda ga predvsem zanima, ali se je ZSSR — zaradi napetosti s Kitajsko ali zaradi česa drugega — resno odločila za zmanjšanje oborožitvene tekme ter rešitev izraelsko-arabskega spora. Kaže, da so v ZSSR na to pripravljene, več pa ni mogoče zvedeti. »Mogoče gre za taktiko,« piše James Reston, »toda Rusi kažejo, da jim je do tega, in predsednik Nixon zdaj lahko pregleda vse možnosti, ne da bi naletel na preveliko notranjepolitično opozicijo.«

KOMENTATOR

Domicil jurišnega bataljona bo v Žireh

Pred dnevi se je v Žireh sestal odbor jurišnega bataljona 31. divizije. Poleg članov odbora in obeh nekdanjih komandantov bataljona Ivana Lešana in Franca Kovačiča—Tarzana, sta se sestanka udeležila tudi predsednik Skupščine občine Logatec Vinko Haložan in predsednik občinskega odbora ZZB Jule Strlič ter številni predstavniki ZB iz Žirov. Na sestanku je tekel pogovor o pripravah za slavnostno podelitev domicila bataljona, ki je bil ustanovljen decembra 1944 v Dobračevem pri Žireh. Skupščina občine je namreč sprejela sklep, da bo domicil podelila na dan krajevnega praznika Žirov 23. oktobra letos.

Člani odbora so bili silno presenečeni nad gostoljubnostjo in pripravljenostjo predsednika občine in predstavnikov ZB, da bi bila ta podelitev čimbolj svečana in množična. Kot je drugje navada smo pričakovali, da bodo tarnali da jim manjka denarja. Toda bilo je obratno. Poročali so, da so se že dogovorili z organi upravljanja v podjetjih in, da so povsod izrazili pripravljenost tudi z denarjem podpreti to slavnost.

Predstavniki ZB in Skupščine so se obvezali, da bodo organizirali veliko proslavo, na kateri naj bi nastopil tudi združen mladinski zbor iz vseh šol občine, moški zbor iz Žirov in godba na pihala iz Alpine. Bili pa so tudi enotnega mnenja naj bi med drugimi govori na velikem zborovanju tudi nekdanji namestnik komandanta 31. divizije narodni heroj Svarin.

Borci jurišnega bataljona pa nameravajo položiti vence na vse tri spomenike padlih borcev in odkriti spominsko ploščo na gostilni pri Zupanu v Dobračevem kjer je bil bataljon ustanovljen in kjer je bilo njegovo izhodišče za številne uspešne podvige v Polhograjskih Dolomitih in širom po Gorenjskem. Osnovni poudarek je bil, da je potrebno v pripravah pritegniti k sodelovanju čimveč občanov zlasti pa mladine, kajti to je najboljši način za prenašanje tako tradicij na mladi rod kot tudi bremen z vojne generacije na mlajšo, ki čedalje bolj prevzema dolžnosti svojih starejših tovarišev.

Z. V.

Obvestilo

Partizanski invalidski pevski zbor poziva vse bivše člane, ki se imajo namen udeležiti slavnostnega koncerta ob 25-letnici zboru, ki bo 21. aprila 1969 v Ljubljani, da najkasneje do 5. aprila sporoče svoj naslov, da bi lahko poslali vabila in rezervirali vstopnice za koncert.

Sporočite na naslov: Partizanski invalidski pevski zbor, Ljubljana, Beethovnova 10.

Pojasnilo

V 2. številki našega lista, ki je izšla 15. januarja letos, smo priobčili pismo Leopolda Brataniča iz Ljubljane, v katerem se pritožuje, zakaj ni imen njegovega očeta in brata na spomeniku padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja v Metliki. Zdjaj smo prejeli odgovor občinskega odbora ZZB Metlika.

»Čudno se nam zdi,« pišejo, da Bratanič ni prebral imena vseh padlih in žrtv, ki so vklesane na spomenik in razdeljena po vaseh. Tako bi lahko videl, da je ime njegovega brata zapisano kot prvo na tretji plošči, očetovo pa med žrtvami kot prvo na drugi plošči. Bratanič pride večkrat v Metliko in bi bilo dobro, če bi si spomenik ogledal bolj temeljito, pa tudi napis na njem, saj potem ne bi mogel kaj takega pisati po časopisih. Leta 1954, ko smo postavljali spomenik in plošče v parku na Trgu svobode v Metliki, je tedanjí občinski odbor ZB dobro pregledal vse prijave za padle in žrtve, da ne bi koga izpustil. Vseh žrtv in padlih je bilo 376.«

M. V.

Imeli smo ljudi

Tine Mlakar

Praporji v Kranju in v Zagorju ob Savi so se pred kratkim poklonili v znak zadnjega slovesa od 58-letnega Valentina Mlakarja, znanega predvojnega sodelavca v naprednih vrstah in povojnega neutrudljivega organizatorja v vrstah borcev in rezervnih oficirjev in podoficirjev.

V svojem rojstnem kraju ni dobil kruha, ne zadoščenja za svoja napredna, razredna stališča. Zato je že kot mlad fant iskal sreče in somišljenikov po raznih rudnikih Srbije in bil nemalokrat prizadet in tudi odpuščen z dela zaradi sodelovanja v organizaciji Zveze kovinskih delavcev. V ljubezni in nadi do velikih bratov v SZ, kjer si je že predstavljal izbojovano pravico za delovnega človeka, se je 1939 podal na pot v to deželo. Tudi to mu ni uspelo. Za časa vojne je doživil podobne težave in preganjanja. Julija 1944 se mu je posrečilo priti v domovino in se vključiti v Slandrovo in zatem v Cankarjevo brigado, kjer so ga takoj spoznali za zvestega in hrabrega borca. Ko je bil demobiliziran kot politikomisar KNOJ po osvoboditvi, ga je pot zanesla v Kranj, kjer se je uveljavil kot priljubljen in sposoben visokokvalificiran delavec in šef splošnega oddelka v tovarni Iskra, v družbeni dejavnosti pa je bil najbolj znan kot dolgoletni predsednik ZROP v prejšnjem okrajnem in v sedanjem občinskem merilu.

Zahrbitna bolezen ga je prisilila na prezgodnjo upokojitvev in tik pred letošnjo pomladjo tudi v prezgodnji grob. Govorniki, predstavniki borcev in rezervnih oficirjev iz Kranja, kjer je zadnji dve desetletji deloval in Zagorja, kjer so ga pokopali, so poudarjali njegov tovariški in nepomirljiv značaj v stremiljenih za ureditve nove, pravičnejše družbene ureditve in neomajno vero v človeka.

K. M.

Franc Košir

Dne 6. marca 1969 je umrl tovariš Franc Košir, po domače Anžicov Francej iz Češnjice pri Zelez-nikih.

Rodil se je leta 1913, bil je sin številne družine. Ze v rani mladosti je moral trdo delati na kmetiji svojega očeta, pozneje pa je prevzel očetovo posestvo. Njegov trud mu je zemlja skopo vračala, tako, da je bilo njegovo življenje samo delo.

Bil je zaveden Slovenec in borec za pravice delovnega človeka, kar je tudi pokazal za čas. NOR Takoj po okupaciji leta 1941 se je pridružil osvobodnemu gibanju v letu 1943 pa je vstopil v NOV in je bil borec Prešernove brigade do meseca avgusta 1944, nato borec Škofjeloškega oddreda do osvoboditve. Po vrniti domov leta 1945 je ponovno začel kmetovati. Vključil se je v družbeno življenje. Povsod se je udeleževal in pispeval k nadaljnji rasti kraja. Delal je v krajevnih organizacijah, občinskih organih, kmetijski združitvi, najbolj pa je pripadal organizaciji borcev. Za borčevske zasluge je prejel odlikovanje red zasluge za narod.

S smrtjo dragega Franceja smo zgubili dobrega nesebičnega tovariša. Naj mu bo lahka domača zemlja.

F. C.

Emilija Oman

Dne 18. marca so položili k večnemu počitku Emilijo Omanovo, dolgoletno tajnico Krajevne skupnosti Bežigrada. Žalni spoved je dokazal, da je bila »naša Milica«, tako so jo poznali v Bežigradu, resnično priljubljena in bo marsikdo še dolgo obžaloval, da je tako naglo odšla iz vrst bežigradskih prebivalcev. Ze kot mlado dekle, nameščenka carinarnece v Ljubljani, se je vključila v delo, katerega namen je bil pomagati revnemu sloju našega naroda. V dobi, ko je bilo potreba pokazati svojo odločnost v borbi za svobodo našega naroda, je takoj spoznala kje je njeno mesto. Bila je med prvimi ženami, ki so se vključile v gibanje Osvobodilne fronte. Bila je tudi med organizatorji demonstracij žena v Ljubljani. Postala je tudi članica ZKS in zaradi svojih naprednih idej je morala seveda tudi na pot trpljenja, na prisilno delo.

Še vedno brez spominskega obeležja

Združenje borcev Gorenje Trebuše je imelo v marcu razširjeno sejo, na kateri so izvolili nov upravni odbor in obravnavali nekatere zahteve za dosego priznane. Posebno pozornost so posvetili postavitvi spominskega obeležja in sprejeli sklep, da morajo to urediti še v letošnjem letu. Ta znana partizanska vas je v času narodnoosvobodilnega boja darovala šestinpetdeset mladih življenj! Razumljivo je, da sami ne zmoremo stroškov — so poudarili — pričakuemo pa razumevanje in pomoč. Z mnogimi prošnjami do sedaj nismo uspeli in Gorenje Trebuša je tako še vedno brez spominskega obeležja žrtvam, ki so svoja življenja darovali pred petindvajsetimi leti!

Franc Podgornik-Boris

Jože Pezdrič

Prav na dan pred svojimi 58. rojstnim dnevom so v Radovljici pokopali Jožeta Pezdriča, znanega predvojnega naprednjaka, partizanskega obveščevalca in aktivista, interniranca v zloglasnem Mauthausnu in neutrudljivega družbenega delavca.

Ze v zgodnji mladosti ga srečujemo v vrstah napredne svobodomislne mladine, ki se je zbirala v radovljiškem Sokolu. Postal je eden od najaktivnejših članov in se uveljavljal ne le kot izvrsten telovadelec in vadiitelj, marveč tudi kot napreden politični delavec v takrat že opaznem levem krilu te organizacije. Zaradi svojih naprednih stališč je čestokrat občutil težke krivice od lastnih ljudi. Kljub temu pa si je na drugi strani pridobil vedno več somišljenikov, ki so mu pozeje sledili tudi v najtežjih dneh za naš narod. Ze 1941. leta se je vključil v osvobodilno gibanje, sprva kot aktivist OF, nato pa kot obveščevalec partizanskih enot na Jelovici in Karavankah. Bil je izdan in prišel je v kremplje gestapu, ki ga je po strahovitem mučenju v begunjskih zaporih odgnal v taborišče smrti Mauthausen. Njegova trdna volja v zmago, izredna volja in želja po svobodi ga je rešila zanesljive smrti.

Ko se je ves izčrpan in onemogel vrnil domov v rodno Radovljico, se je po krajšem okrevanju z novim zanosom vrgel na delo v družbeno političnih organizacijah, požrtvovalno kakor je znal, je pomagal graditi porušeno domovino. Bil je vedno tam kjer je bilo najtežje. Kot dolgoletni tajnik in predsednik mestnega odbora ZB se je predano posvečal borčevskim problemom in veliko prispeval za njihovo rešitev in uveljavljanje organizacije. Posledice trpljenja so se vendar vse bolj očitno kazale na njegovem šibkem zdravju, dokler slednji ni odnehal z delom in obelzjal.

Borci in občani Radovljice so ga v velikem številu spremili na zadnjo pot, zavedajoč se velike izgube, ki jo bo težko pozabiti.

JR

Franc Kenda

V nedeljo, 23. marca smo se na pokopališču v Sp. Idriji za vedno poslovili od tovariša Franc Kenda s Krnic. Počojni je bil rojen leta 1909 v številni kmečki družini. Bil je šesti izmed petnajstih otrok. V mladosti mu ni bilo najlažje. Sole ni obiskoval, ker je takrat v kraju še ni bilo. Bil je zaveden narodnjak in sprt s fašistično oblastjo, zato se je že začetkom leta 1943 pridružil partizanom. Ker je bil bolj slabega zdravja, ni mogel dolgo prenašati naporov partizanskega življenja, zato je bil poslan domov za delo na terenu, kar je vestno in požrtvovalno opravljal vse do konca vojne. V zakonu se mu je rodilo 7 otrok od katerih jih živi 6. Vse je vzgojil v dobre, zavedne člane naše socialistične družbe. Zadnje čase ga je zavrtna bolezen priklenila na bolniško posteljo in ga končno spravila v prezgodnji grob.

Kako priljubljen je bil med znanci in sorodniki, dokazuje izredno veliko število ljudi, ki so ga spremljali na njegovi zadnji poti. Ohranili ga bomo v trajnem spominu.

NANDE MOČNIK

Zahvala

V času svojega dolgotrajnega zdravljenja v bolnišnici v Novem Celju so me tovariši — soborci pridno obiskovali in mi prinašali darila in tople pozdrave. Tudi pokramljali smo velikokrat in tako mi je čas hitreje mineval. Za to res tovariško pozornost se vsem najlepše zahvaljujem, posebno pa še tajniku ZZB NOV Šmarje pri Jelšah Mirku Završniku, vodji pisarne Kauser Francu-Hariju, predsedniku ZB Kozje Mihaelu Kolarju, članu ZB Sevnica Ivanu Koožu in drugim. Prav tako bi želel izraziti priznanje in hvaležnost zdravniškemu osebju za zdravljenje, obzirnost, sočutje in nebo ob moji boleznini.

Vsem želim obilo sreče in dobrega zdravja!

Leopold Pere
Kozje 90, p. Kozje

TV 15 ZA MLADINO

Nagrajeni prispereki

O deklici, ki je reševala ranjence

(Pripovedka)

Mrzla zima je prekrila poljane z belim prtom. Naselila se je tudi v majhni vasi, kjer je živela deklica z junaškim srcem. Katica ji je bilo ime, kajti v tistih krajih je vsaka druga deklica Katica, pa naj bo na tej strani Kolpe, kjer je slovenska zemlja, ali pa na drugi, kjer že po hrvaško govorijo. Na obeh straneh reke klopočejo mlini, v vodi plavajo velike in majhne ribe, in prek reke ni nobenega mostu. Njen oče je bil mlinar in če je ob mirni vodi namlel kak mernik ječmene, je bilo že dosti, ker tu ni polj, po hribovskih njivah pa vse le bolj slabo raste.

Tod je živela Katica s svojim očetom. Zivela je tako, kakor je velevalo življenje v tej samotni. Znala je živino pasti, krompir saditi, ječmen žeti, drva cepiti, skratka znala je opravljati skoraj vsa kmečka dela. Vesela je bila in rada je pela in čoln je znala prepeljati na drugo stran reke. Ni se bala ne teme ne viharjev ne groma ne strele, in tako je zrasla v krepko in zalo deklico. Na paši je znala ukrotiti tudi velike pastirje, da so jo ubogali kakor poglavarja.

Prišlo je leto 1941 in tudi v dolini Kolpe so počile partizanske puške. Katica je zbrala svoje pastirje. Ko je stopila na skalo, vilka in pogumna, ter so ji črni lasje frfotali v vetru, je bila tako zala, da so jo pastirji kar gledali in bili pripravljeni storiti vse, kar bi jim ukazala. Vedela je, kaj je njena dolžnost, saj so se v njihovem mlinu nahajali pogumni ljudje s hrvaške in slovenske strani, ponoči pa je pomagala očetu prevažati hrabe partizane. Tako je pastirje ob Kolpi Katica učila ljubiti domovino in postali so zvesti zavezniki partizanov.

Obsojam

HODIM V DRUGI RAZRED, ZATO ŽE LAHKO BEREM ČASNIKE IN REVİJE. HUDO MI JE, KO SEM ZVEDELA, DA AMERICANI SPUSČAJO NA VIETNAM Z LETALI SREDSTVA, KI UNICUJEJO VSE, KAR JE ŽIVEGA. BEREM TUDI O BOMBNIH NAPADIH, ZATO OBŠOJAM AMERICANE IN NJIHOVO POČETJE V VIETNAMU!

TEA KOKALJ, Ljubljana

zanov. Zbirali so hrano za ranjence, ki so se zdravili v partizanski bolnišnici daleč v hribih, bili vodilci partizanov po gorskih stezah, in če je bilo kaj prav posebno važnega storiti, so partizani prek njih obvestili Katico in delo je bilo kmalu opravljeno.

Pa so pritiskali sovražniki od vseh strani in vse bolj stiskali obroč okoli partizanov. Ljudje so se poskrili v skalovje, živino odgnali v gozdno puščo, partizani pa so se morali boriti na življenje in smrt. V teh težavnih in žalostnih dneh — sredi noči je bilo — je nekdo potrkal na okno. Prišel je kurir partizanske bolnišnice. Bil je strašno utrujen in ves premočen. »Ranjenci so v nevarnosti, na drugo stran Kolpe jih moramo spraviti,« je zaječal. Katica je bila sama doma, kajti oče je tisto noč vodil skozi gozdove bataljon hrvaških partizanov. Ko je odprla vrata, je zagledala na tleh vrsto ranjencev. Bledi in izmučeni so bili in eden med njimi je bil brez nog. Prav ta ranjenec — skoraj otrok je še bil — jo je pogledal tako proseče, da se ji je srce stisnilo in brez oklevanja je dejala: »Pojdimo, vse bom prepeljal!«

Hitro je odvezala čoln in ga zvelkla po obrežni vodi daleč navzgor, kajti na slemenu hriba so že regljale strojnice. Po dva ranjenca so položili na dno čolna. Katica je pograbila velik drog, se z njim uprla ob breg in že je tok pograbil čoln ter ga nosil drugemu bregu naproti. Dež je lil kakor iz skafja, podivjana voda je pošastno grgala, pa vendar je pogumna Katica uspelo prepeljati vseh štirinajst borcev. Zadnjega je peljala partizana brez nog. Že ob koči, ko ga je videla v pramenu leščerbe, je zapazila na njegovem plašču red hrabrosti. In rešila je tudi tega pogumnega borca. Že so ga dvignili na nosila, pa jo je poklical in ji nekaj stisnil v roko. Katica pa je položila roko na srce in legla na tla. Bila je preutrujena, da bi se držala na nogah. Dolgo časa je ležala Katica, dež je padal po njej, pa vendar ji je bilo neizmerno lepo!

Ko se je zdanilo, je zagledala na nasprotnem bregu sovražnike, ki so zaman iskali čoln. Uspešno ji je torej! Zavlekla se je v skale, da je ne bi opazili, in odprla stisnjeno dlan. Na dlani se je kot prelep biser bleščal red hrabrosti...

LJUBICA HORVATIN, Zvriče

Pred pet in va setmi leti Padla sta dva heroja

Pred petindvajsetimi leti, 18. marca 1944, je padel Peter Kavčič-Jegorov, po katerem nosita ime tudi osnovna šola in pionirski odred v Škofji Loki. Ker prav te dni praznujemo obletnico njegove smrti, sem po pripovedovanju očeta, ki je bil njegov kurir, napisal nekaj več o smrti tega pogumnega slovenskega fanta.

Peter Kavčič je bil sin zavedne delavske družine iz Škofje Loke. Že od mladega so ga vzgajali v naprednem duhu, bil je dober športnik in se udeleževal v mnogih naprednih organizacijah. Pa je prišla vojna in kot mnogi drugi slovenski fantje je moral zgrabiti za puško. Težko je bilo slovo od domačih in prijateljev, toda Peter je vedel, kaj je njegova dolžnost, in odločitev ni bila težavna. Odšel je v loške hribe... Ker je bil hraber borec, je kmalu postal sekretar rajonskega komiteja KPS za Škofjo Loko.

Marca 1944 se je zadrževal v bunkerju nad vasjo Zminec daleč od Škofje Loke. Zjutraj, ko sem se odpravil na javko, se mi je pridružil. Ko sva prišla na določeno mesto, je bilo tam zbranih že mnogo tovarišev. Po izmenjavi pošte in po kratkem posvetovanju smo se štirje partizani odločili, da gremo pogledat grob tovariša, ki je padel pred dvema dnevi. To smo bili: Danila Kumar — Andreja, Mihaela, Peter in jaz. Odpravili smo se kar po cesti, saj nismo niti slutili, da je v bližini sovražnik. Na grobu smo počastili spomin padlega borca in Peter je pohvalil, da smo grob lepo uredili. Potem mi je še svetoval, naj pod križ položim bombo. Belogardisti so imeli namreč navado, da so metali križe s partizanskih grobov. Nenadoma se je oglasil mitraljez. Za njim še eden, pa puške in strojnice. Po nas je padala prava toča krogel. Iz Sušnikove domačije so nas bili napadli Nemci. Položaj je bil zelo kritičen, toda tovariš Peter ni izgubil poguma. Vrgel se je v obcestni jarek in ukazal umik. Preboj je bil skoraj nemogoč, saj je bil precej oddaljen. Ni nam preostalo drugega, kot da se plazimo po jarku. Tudi umik je bil zelo težaven, ker je bilo v jarku mnogo gramoznih kupov... Nemški ogenj je bil tako gost, da smo izgubili vsako upanje na rešitev.

Partizani se niso smeli nikoli predati in tako smo nadaljevali umik. Kmalu sem zaslišal za seboj krik. Ozrl sem se in videl Petra, ki je ležal na kupu gramozov. Vrnil sem se, toda Peter je bil že mrtev. Hotel sem mu odpreti torbico, da bi vzel dokumente, pa je bilo že prepozno, kajti za seboj sem že slišal nemške krike. Splazil sem se naprej in opazil v jarku krvavo sled. Že v naslednjem trenutku sem naletel na tovarišico Andrejo, ki je bila smrtno ranjena. Hotel sem ji pomagati. Zavlekla se je v grmovje pod cesto in obljubil sem ji, da jo pridem iskat.

Nedaleč stran je bila Mihaela in z njo sva se še lahko umaknila v gozd. Tekla sva vsak na svojo stran, da bi Nemcem zmešala sled. Tudi Mihaela je bila ranjena. Le jaz sem odnesel zdravo kožo. Nemci so še vedno jurišali za nami in tako naleteli na padlega Jegorova, kmalu zatem pa jim je Andreja kri pokazala pot tudi do nje. Andreja je bila tako hudo ranjena, da se ni mogla sama ustreliti, to delo so opravili Nemci...

Tako sta osemnajstega marca 1944 padla narodni heroji Danila Kumar — Andreja in Peter Kavčič — Jegorov.

IVO KRŽIŠNIK, Škofja Loka

Na straži

(Spis za kviz RTV »Niti našega življenja«)

V začetku vojne je odšlo iz Velikih Blok mnogo mož v partizane. Zadrževali so se v hribovskih vaseh, kjer so se počutili najbolj varne. Ob večerih so prihajali v dolino, da so se ogreli in najedli. Moja mama se iz tistih dni spominja tega dogodka:

»Bilo je neko pomlad in vojna je še vedno pustošila po naši domovini. Tudi moj oče in dva brata so bili v partizanih. Neki večer je oče s tremi partizani potrkal na kuhinjsko okno. Lani in ozeblji so si meli roke ter se gredli ob stari kmečki peči. Mati je pripravila skledo zabeljenih žgancev, ki so se kadili na mizi. Borci so jih zajemali in pozabili, da lahko pridejo Nemci. Mene so poslali na stražo. Ko sem tako stopicala sem in tja, sem zaslišala oddaljeno govorico. Takoj sem stekla v hišo in povedala, da prihajajo Nemci. Partizani so se takoj poskrili v kleti, z mano pa sva prestrašeni obstali sredi kuhinje. Kmalu je nekdo potrkal. V vežo je stopilo pet Nemcev. To je bil le del nemške kolone, ki je taborila v sosednji vasi. V popačeni slovenščini so vprašali mamo, če ima kaj pivojev za nemške ranjence. Nekaj dni poprej so se bojevali z brigado, v kateri je bil moj oče, in so imeli veliko ranjenih. Ne da bi čakali odgovora na vprašanje so povlekli iz omare tri oprane rjuhe in jih stlačili v nahrbtnik. Njihov vodil je stopil do kleti in posvetil vanjo. Z mano sva se od strahu prijeti za roke. A ko je videl, da so spodaj samo kadi in krompir, se je umaknil. Kmalu so se pobrali iz hiše. Tokrat se je vse srečno končalo.

Kmalu potem smo zvedeli, da je oče padel, nikoli pa nismo zvedeli za njegov grob...

BRANKO MOHAR, Kočevje

Pišejo nam

Spoštovana tovarišica Milena!

Komaj sem prejela »TV-15« sem se že pripravila k pisanju, pa tudi nekaj števil našega šolskega glasila »Okence« sem vam poslala. Glasilo je izhajalo že pred leti, nato je za nekaj časa zamrlo, letos pa spet oživelo. Mislimo, da nam bo šlo delo laže izpod rok, pa smo bili v zmoti. Sprva so hoteli vsi sodelovati, na koncu pa smo ostali le trije... Toda vztrajati je treba, saj ni lepšega kot pisati v domačem jeziku, kajne? Če bomo pripravili še kakšno številko, vam jo takoj pošljem.

Lepo vas pozdravljam!

ALENKA TRONTELJ, Grosuplje

Draga Alenka!

Pestre in zanimive so številke šolskega glasila, ki si mi jih poslala. Tebi, glavni urednici, in drugim sodelavcem, moje iskrene čestitke. Bilo bi res škoda, če bi »Okence« zaprli, še preden so vanj pokukali vsi, ki jim je namenjeno. Vztrajnost, draga Alenka, pa držite se tistega »Ni vse zlato, kar se sveti« in uspeji boste!

S posebno pozornostjo pa sem prebrala oceni televizijske drame »Težave z neko generacijo« in filma »Kekec«. Morda zato, ker do danes še nisem prejela nobenega tovrstnega prispevka, pa si ga močno želim. Zahtevno delo je pisati ocene oziroma kritične presoje knjig, gledaliških ali televizijskih predstav, filmov, del upodablajočih umetnosti... Kajti ne zadostuje, da na čim bolj razumljiv način približamo bralcu delo, ki ga ocenjuješ, mu razložiš vsebino in obliko, bralca je treba vzgajati tudi za razumevanje umetnosti, za sposobnost presojanja, in mu oblikovati okus. Bi morda poskusila ti, Alenka? Kot urednica in časničarka šolskega glasila gotovo pridno zasleduješ kulturno dogajanje doma in po svetu, in gradiva ti zlepa ne more zmanjkati!

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga tovarišica urednica!

Velikokrat prebiram vaš časnik in mi je zelo všeč. Zato sem se tudi jaz namenila, da vam pišem. Mislim, da ne boste vrgli mojega pisma v koš, kakor ste pismo moje sestre. Se to vam povem, da sem stara osem let in da hodim v osnovno šolo Prule. Napisala sem nekaj vrstic o Vietnamu.

Prejmite priskrbe pozdrave!

TEA KOKALJ, Ljubljana

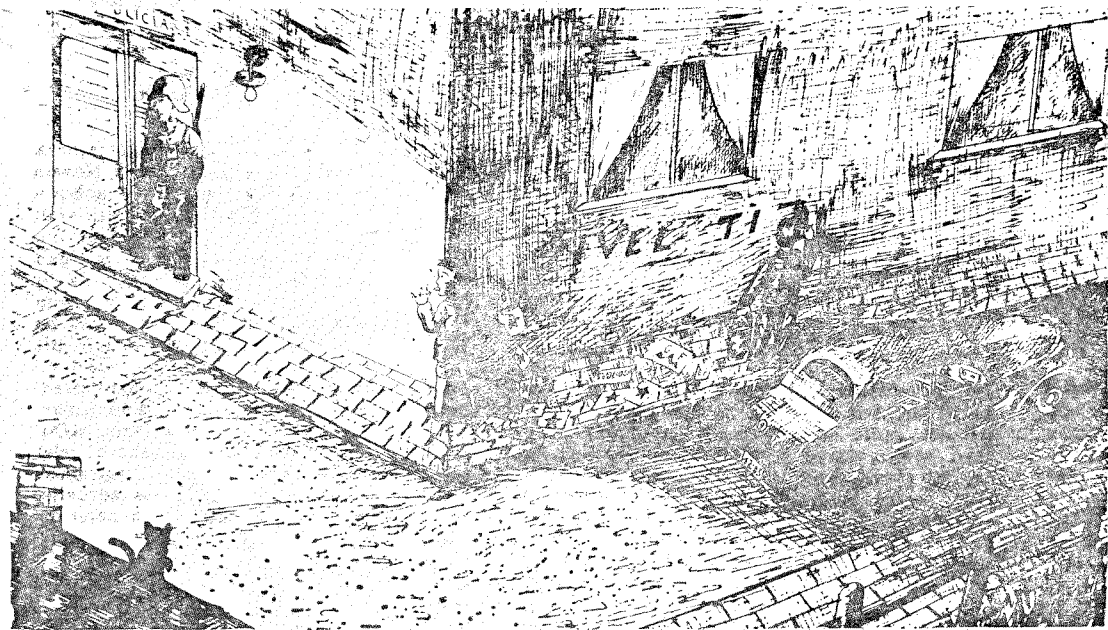
Draga Tea!

Tvoj prispevek objavljam danes. Kar tako »tebi nič, meni nič« pa tudi ne mečem pisem v koš. Le spravljam jih in ko pride primeren čas, jih tudi objavim.

Oglasi se še!

Lepo pozdravljena!

MILENA

Mitja Rihtaršič: AKCIJA

Deseti spominski pohod Po poteh prve celjske čete

Mladi planinci iz Celja smo v nedeljo, šestnajstega marca, organizirali že deseti spominski pohod po poteh 1. celjske čete, ki je potekal v smeri Celjske koče — Resevno. Kljub slabemu vremenu se je pohoda udeležilo 79 tabornikov — planincev s celjskih srednjih in osnovnih šol. Na pohodu nas je spremljalo trinajst pripadnikov JLA, prvoborec Ludvik Zupanc-Ivo, Peter Božič in drugi. S Celjske koče smo krenili proti Svetini, kjer smo se ustavili pri spomeniku tridesetim padlim borcem, položili venec in s kratkim kulturnim programom počastili njihov spomin. Tovariš Zupanc je v kratkem nagovoru prikazal razvoj partizanstva v teh krajih in živo opisal tudi nekatere partizanske akcije. Nato smo krenili proti Resevnu. Med potjo smo se ustavili še pri spomeniku padlim borcem Drugega kozjanskega odreda, kjer so učenci osnovne šole 1. celjske čete izvedli recital partizanskih pesmi. Po dvehurni hoji smo prišli do skupnega groba Dušana Laha in Cvetka Jerina, položili venec in opravili skupno svečanost. Tako je bil končan uradni del programa spominskega pohoda po poteh Prve celjske čete in napotili smo se proti planinskemu domu na Resevnem, kjer smo se ob topli enolončnici pogreli in se spominjali prehojene poti.

DANIEL MAJČEN, Celje

Okrogle in oglate

● **BOJEVNIKI ZA TIŠINO...** Predsednik zborovanja (brčkone nekakega »simpozija«) je s pomočjo večjega števila strelnikov oziroma slug zamaš poskušal stišati hrup, ki ga je povzročalo približno 200 razgretih delegatov iz številnih dežel, delegatov, zbranih v britanskem Liverpoolu. Delegati so se sestali, da bi preučili najprimernejše ukrepe zoper — hrup.

● **OPREDELITEV POJMA: DOBER GOVOR.** Zahodnonemški minister za gospodarstvo Karl Schiller je govoril na nekem sprejemu Industrijsko-trgovinske zbornice v Frankfurtu. Njegov govor ni bil ne dolg ne kratek. Govornik je namreč upošteval načelo, ki ga je sam razlagal: »Dober govor je kakor ženska obleka: dovolj kratak, da opozori na neke zanimivosti, in dovolj dolg, da pokrije neke pohvalne dele.«

● **OMEJENA KOLICINA PORNOGRAFSKIH (SPOTAKLJIVIH) SLIK.** Ameriški general Archie Hyle je, ko je inspiciral bivališča prve pehotne divizije v Vietnamu, ugotovil, da so zidovi bivalnic prepleteni s tisoč in tisoč pornografskimi slikami. General se je ob pogledu na nakopičeno pornografijo zgrozil. Menil je: vse to je najprej neokusno, poleg tega pa negativno vpliva na duh in moralno vojaštva. Nato je dal polkovnikom nalogo, naj uvedejo najstrožje racionaliziranje (omejitve) pornografskih slik. Ukazal je: vsak vojak sme imeti samo po eno pornografsko sliko, vendar pa ne sme niti ta biti nesposobna, nedostojna, umazana, spolzka... Kako naj ne bo ta ena pornografska slika takšna, general ni povedl.

● **KDO JE KRIV?** John Melboruy iz Anglije, ki je nedavno povzročil prometno nesrečo, se je pred sodiščem branil tako da je obdolžil krivde neko lepo žensko: »Če ne bi bila tako privlačna za oko, če ne bi bila oblečena v mini-krilo, bi bil pazil, kod in kako vozim...«

● **TAKO IMENOVANI REŽISER...** Veliko Bulajič, ki je doslej režiral doslej največji jugoslovanski film »Neretva«, je najprej ostrmel, potem pa se iz vsega grla zakrohotal, ko ga je na banketu, prirejenem ob koncu snemanja »Neretve«, pozdravil tudi neki delavec z besedami: »Prav posebno se čutim počaščenega, da lahko pozdravim tudi našega tako imenovanega režiserja Bulajiča...« Govornik se je pozneje opravičil, češ da mu pomeni beseda »tako imenovani« nekakšno besedno berglo, kadar pride v manjšo ali večjo zadrego. Dejal je, da mu niti v sanjah ni prišlo na um, da bi Bulajiča zlohotno žalil.

● **URAVNILOVKA...** Napoleona Bonaparteja je spremljal na pohodu v Italijo pomočnik general Augereau; ta je menil, da mu mladi predstojnik ne bo ukazoval. Tak zelenec da bi ukazoval njemu! Napoleon je nekaj časa prenašal generalovo neposlušnost, nekega dne, ko ni bil ravno kdove kako židane volje, pa mu je zagrozil: »Gospod, vi ste za glavo višji od mene. Če ne boste izpolnjevali mojih povelj, bo ta razlika kaj kmalu izginila!«

● **NASVET, KI GA NI RAVNO LAHKO UPOŠTEVATI...** Italijanski pedagog Rober Rocca takole svetuje mladim: »Pameten človek molči, kadar mu pride na misel kaj neumnega.«

● **NEHVALEZNOST ALI NE DRGNI SE, KJER TE NE SRBI?** 75-letni rimski ribič Ercole Tulli je nedavno rešil neko utapljačo se domemorilko iz valov Tibere in je dosregel s to rešitvijo svetovni rekord v reševanju ljudi. Rešil jih je namreč — sto. Omenjena ženska je bila 64-letna Elizabeta Bruno. Tulli je rešil prvega človeka iz valov Tibere že leta 1907. In kaj pravi Tulli? »Od sto ljudi, samomorilcev, ki sem jih rešil v svojem življenju, mi ni nobeden in nikdar rekel niti preprosto: Hvala!«

● **DRUGA STRAN MEDALJE...** Pred meseci so v zvezni skupščini precej ostro obravnavali teze o sistemu zdravstvenega zavarovanja. Nekateri poslanci so se zavzemali za enake pravice vseh zavarovancev, ne glede na kraj njihovega bivališča. Prof. dr. Ivo Popović-Giani je dejal: »Tako torej: revna občina, pa čeprav so njene potrebe neprimerno večje, ima za polovico manjši obseg zdravstvenega zavarovanja. To je npr. neko tako, kakor da bi, v primeru vojne, dajali za obrambo razvite občine tanke, rakete, reaktivna letala, za obrambo nerazvite občine pa — motike in tu pa tam še kakšno kremenjaco...«

● **ČUDNI PRIJATELJI...** Zahodnonemški članek Hans Kaspar je takole orisal nekega politika: »Možakar nima sovražnikov, pa tudi nihče njegovih številnih prijateljev ga ne mara.«

»TV 15« izhaja vsak teden — izdaja ga Predsedstvo Zveze borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in klišej CPG »DELO«, Ljubljana — Tomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N-din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N-par — Za izposojeno stane »TV 15« 30 N-din — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, priložite p. predal 598-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo

Konvoj smrti (2)

Zavezniški konvoj PQ 17 je dvignil sidro konec junija 1944. Tedaj je nemško letalstvo zbralo neznanske sile v bližini Severnega tečaja. Šlo je za 103 dvomotorne bombnike Junkers 88, 15 nosilcev torpedov Heinkel 115, 30 bombnikov Junkers 87 ter 74 izvidniških letal. Vse največje nemške vojne ladje so bile že nekaj časa v norveških vodah: »Tirpitz«, »Admiral Hipper«, peto in šesto ladjevje torpedovk v Trondheimu, medtem ko sta bili manj hitri »žepni oklepni« »Lützow« in »Scheer« z osmim ladjevjem torpedovk bolj proti severu, v Narviku.

5. junija je Skupina severne nemške mornarice pripravila operativni načrt za napad na zavezniški konvoj PQ 17: »Predvsem mora biti napad hiter, operacija pa kratka. Bistveni cilj napada je bliskovito uničenje sovražnih ladij...« Vzdevek oziroma geslo operacije naj bi bilo »Konjev premik«.

Medtem so nemška izvidniška letala posnela na kilometre traku s poleti nad zavezniškim oporiščem Scapa Flow na Orknejskem otočju severno od Škotske. Posnetki iz zadnjih majskih dni so pokazali, da so se tam zadržale številne angleške in ameriške vojne ladje: med njimi tri bojne ladje, tri težke križarke, štiri lahke križarke ter 22 torpedovk. Tajna služba je pošiljala sporočila, po katerih naj bi se ob obalah Islanda zbirale druge zavezniške vojne ladje, med katerimi naj bi bilo tudi nekaj letalonosilk. V začetku junija so nemški agenti sporočili, da sestavljajo konvoj PQ 17 na odprtem morju ob jugozahodni obali Islanda.

V konvoju PQ 17 sta bili dve tretjini ameriških ladij z zelo pisanimi posadkami. Može so bili izredno dobro plačani (500 dolarjev na mesec in dodatek za tveganje), med njimi pa niso bili samo mornarji, marveč tudi najemniki ter potujoči prestopniki. 20. junija se je dvajset mož s trgovske ladje »Troubadour« uprlo, ker so zvedeli, da je ladja namenjena v Rusijo. Dnevi so minevali, ladje so bile zasidrane, neposlušnost posadk pa je bila čedalje hujša.

Pašt

V juniju je zavezniška tajna služba zvedela, da nameravajo Nemci uporabiti svoje največje ladje za napad na konvoj PQ 17, in sicer vzhodno od Medvedjega otoka. To je bilo precejšnje presenečenje, saj so od Nemcev pričakovali drugačno taktiko. Potemtakem je bilo logično pričakovati, da bo admiraliteta prepričala britansko vlado, naj operacijo preloži na kasneje, se pravi dotlej, ko bodo okoliščine nasprotniku manj naklonjene.

Toda politični pritisk je bil pre-

velik in tako je konvoj moral dvigniti sidro, čeprav so člani vlade vedeli, da ga britanske ladje ne bodo mogle braniti na področju, koder naj bi nemško ladjevje napadlo. Razen tega je tako za PQ 17 kot za druge konvoje veljalo, da so »upravičeni«, če pride na cilj vsaj polovica ladij.

Štiri mesece prej je bil kontraadmiral L. H. K. Hamilton imenovan za poveljnika prvega eskadrona križark. Churchilla — tako kot številni kolegi — ni maral in težko je prenašal sloves, ki ga je užival. Winston Churchill je bil namreč dvakrat — in to v najhujših časih za britansko mornarico — prvi lord admiralitete. Churchilla je imel za »absolutnega diktatorja« z nezadržno slo po oblasti, za človeka, ki ne prenese odpora, pa naj pride od koderkoli. Predvsem pa je v njem videl človeka, ki je tako rekoč nalašč jemal mornarici zelo pomembne letalske sile. Pozneje so vsi visoki oficirji, ki so videli tragedijo PQ 17, priznali, da bi večje število izvidniških letal z velikim akcijskim radijem, predvsem pa spremstvo lovcev in bombnikov, lahko preprečilo nesrečo.

Preden je konvoj izplul, je kontraadmiral izdal križarkam operativna povelja. »Osnovni cilj,« je poudaril, »bo vseskozi, da ladje PQ 17 pridejo v Rusijo. Drugi cilj pa je, da sovražnikove ladje prisilimo v spopad z našim ladjevjem.« Zato je sklenil za nekaj časa spre-

meniti smer potovanja PQ 17, in sicer tedaj, ko bi konvoj priplul do 10. vzhodnega poldnevika. »Upajmo, da se bo sovražnik zaradi tega oddaljil od oporišč ali da ga nekaj časa zadržali na področju, kjer operirajo naše podmornice.«

Pravzaprav naj bi bil konvoj past za »Tirpitz«. Vaba za velikansko nemško bojno ladjo naj bi bilo 35 trgovskih ladij, večinoma ameriških. Hamilton si je mislil, da bosta »Tirpitz« in »Admiral Hipper« delovala skupaj kot ena bojna skupina, medtem ko naj bi drugo skupino sestavljali »žepni križarki« »Lützow« in »Scheer«. Britanske podmornice so imele nekaj oporišč na severozahodnem Norveškem in vse do osmega dne potovanja PQ 17 (4. julija) bi angleško ladjevje lahko poslalo v zrak letala s torpedi, ki bi ujela konvoj, če bi ga nemške ladje nenadoma napadle. Štiri križarke naj bi bile kar se da blizu konvoja vse do osmega dne, ali pa »tudi dlje, če bi tako terjale okoliščine«. Hamiltonove ladje naj bi ne streljale med zračnimi napadi na konvoj, marveč naj bi ga varovale pred napadi z ladij. Iz taktičnih razlogov naj bi bile križarke severno od konvoja in večidel potovanja jih sploh ne bi bilo videti.

Močno spremstvo

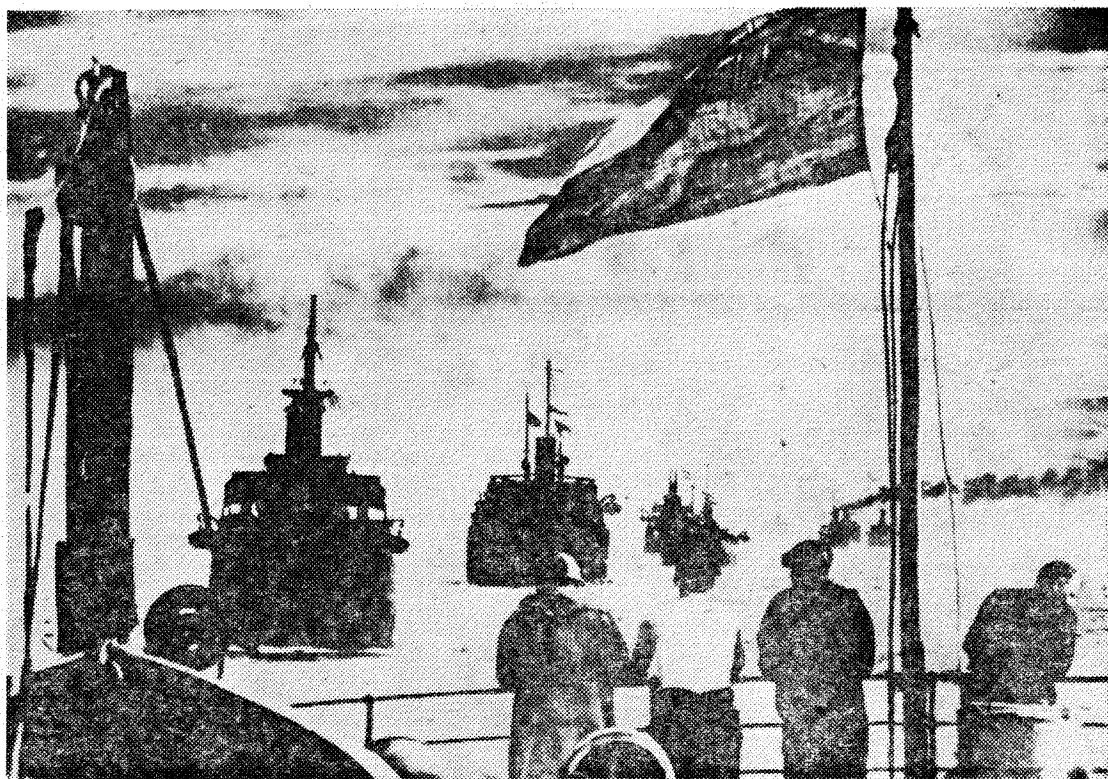
Za trgovske ladje v konvoju, ki so nekaj mesecev samo čakale, je naposled napočil dan odhoda. V soboto, 27. junija 1942 je kontraadmiral Hamilton sklical vse poveljnike. Dejal jim je, da konvoj ni na »počitniškem križarjenju«, vendar jim je obljubil, da ga bo

varovalo močno spremstvo, v katerem bo tudi ladja, ki »izstreljuje letala v zrak«. Poleg tega lahko računajo tudi s kritjem angleških in ameriških križark, medtem ko je poskrbljeno še za daljnje kritje: z ladjevjem angleških in ameriških bojnih ladij.

»Med plovbo brčkone marsikater izmed teh ladij sploh ne boste videli,« je rekel Hamilton, »vendar bodo zmerom v bližini.« Dodal je, da so pripravljene tudi britanske in ruske podmornice, ki bi lahko po potrebi napadle sovražnika, poleg tega pa so v pripravljenosti tudi letala RAF (kraljevskih letalskih sil) na norveških letališih.

Kapitani so se poslovili od kontraadmirala v hudem dežju, poskakali v čolne ter se odpeljali h konvoju, ki je čakal v fjordu. 27. junija ob štirih popoldne so ladje iz konvoja PQ 17, konvoja ki je v vsej vojni doživel najhujšo usodo, po vrsti izplule iz Hvalfiorda. V konvoju je bilo 35 tovornih ladij, ki so bile natovorne z orožjem, strelivom, tanki in letali, da so se skoraj potapljale, potem tri pomožne ali rešilne ladje, katerih ena se ni nikoli vrnila, ter nazadnje dva tankerja, da »grla« polna goriva za torpedovke iz spremstva. Sijajen tovor za Ruse in sijajen plen za Nemce! Orožje in strelivo na ladjah v konvoju je bilo vredno 700 milijonov dolarjev: 297 letal, 594 tankov, 4.246 tovornjakov in več kot 156 ton raznega materiala, dovolj za opremo 50.000 mož, če bi konvoj priplul v sovjetska pristanišča.

(Nadaljevanje prihodnjic)

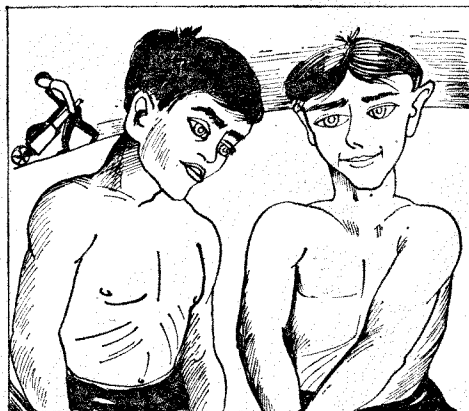
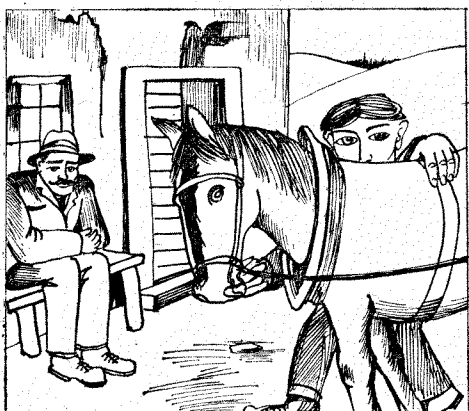
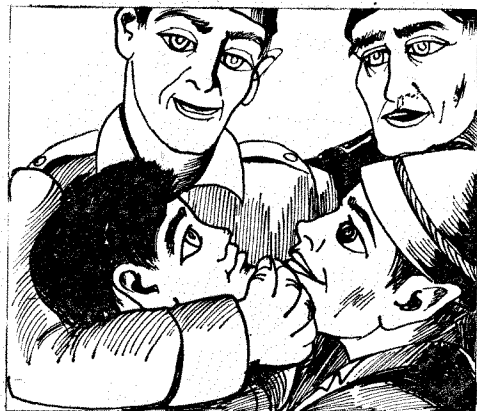

27. junija 1942 je konvoj PQ 17 izplul iz Hvalfiorda na Islandu.

PIŠE: ANA KUCELJ

JANEZOVA ČETA

RIŠE J. RAVNIK

100. Zadnji mesec pred osvoboditvijo je padel Brezarjev Nace, ko je opravljal važno nalogo. Isti dan je padla tudi Francka, ki je bila z njim. Prav zato Brezarčki niso bili tako veseli, ko je napočil dan zmage. Poleg tega jim je bilo strašno težko, ko so se poslavljali od svojih dragih prijateljev kurirjev, obveščevalcev in drugih. Hribovski vasi so postale spet tihe in zapuščene. Posebno noči so bile dolge, ker jih niso krajšali obiski. Svoboda je prišla, a domovi so bili potrebni obnove, njive so čakale pridnih rok, ki pa jih je bilo vse premalo.

101. Brezarjeva Gelca je prišla domov le za nekaj ur, ker je imela službo na okrajnem odboru. Janez se je zaposlil na občini, prav tako Drago. Slavic je bil srečen, ker so mu kurirji pustili konja, da je z njim vozil in oral. Metka in Jožek sta se igrala na trati, le Mirče je hodil okrog s povešeno glavo. Nekoliko se je zamotil s knjigami, ki mu jih je poslala Gelca. Videl je, kako so prihajali domov belčki in se prav ošabno obnašali, ker se jim ni nič zgodilo. Oče in mati nista mogla preboleti Nacetove smrti, saj je padel na pragu svobode.

102. Čas pa je hitel in hitro je minilo leto dni. Janez je prišel domov in povedal, da bo šel v Bosno gradit mladinsko progo. Tudi Drago je sklenil iti v mladinsko delovno brigado. Slavic in Mirče sta hotela iti z njima. Na občini so rekli, da sta premlada, a k sreči je bil tam Bine, ki je dejal, da sta dovolj močna. Starši jim niso branili in tako so fantje odšli. Komendant brigade je določil Janeza za komandirja četrte čete in dejal, da je to najmlajši komandir. Mirče je tiho pripomnil: »Kaj pa, če je najstarejši?« Vsi štirje so si pomežiknili in veselo vzeli v roke orodje.